

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
Π.Σ.Ε. ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Εξάμηνο 10ο: Εκπόνηση Πτυχιακής Εργασίας
Υπεύθυνοι: Καθηγητής Σταύρος Περεντιδής/Χαρ. Γυόκα

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Αφήγηση του κειμένου και αφήγηση της εικόνας:
ο "Σκυλίτζης της Μαδρίτης"

Γεωργακοπούλου Χαρούλα

Φεβρουάριος 2004

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7904/1
Ημερ. Εισ.: 09-12-2009
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΣΕ – ΜΕ
2004
ΓΕΩ

Ευχαριστίες:

Θερμότερες ευχαριστίες οφείλω να εκφράσω στην οικογένειά μου, που επί πέντε ολόκληρα χρόνια με στήριξε και με βοήθησε να ανταποκριθώ στις υποχρεώσεις μου.

Επίσης θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς τους διδάσκοντες για όσα μου προσέφεραν, αλλά και προς όσους προϊσταμένους και συναδέλφους της υπηρεσίας μου (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας) με διευκόλυναν, ο καθένας με τον τρόπο του, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στους συναδέλφους της βιβλιοθήκης. Τέλος, ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ, απευθύνω στους δασκάλους μου αλλά και υπεύθυνους της πτυχιακής μου εργασίας κ.κ. Στ. Περεντίδη και Χαρ. Γυόκα, και ιδιαιτέρως στον καθηγητή Σταύρο Περεντίδη, χάρη στην υπομονή, τις συμβουλές και τις σωστές κατευθύνσεις του οποίου κατόρθωσα να πετύχω τον στόχο μου και να αγγίξω κάποιο από τα όνειρά μου.

Χαρούλα

...Πρόκειται για μια προσπάθεια περιγραφής του βυζαντινού χρονογράφου Ιωάννη Σκυλίτζη, καθώς και του αρχοντικού και μοναδικού έργου του "Σύνοψις Ιστοριών", που θα γίνει σε τρία μέρη:

A' Μέρος

Θα εξηγεί τι είναι χρονογράφος/χρονογραφία και ποια είναι η σχέση της με τη βυζαντινή γραμματεία, ώστε να γίνει ευκολότερα κατανοητό το έργο του Ιωάννη Σκυλίτζη.

B' Μέρος

Θα περιλαμβάνει εκτενές αφιέρωμα στον ίδιο τον Ιωάννη Σκυλίτζη και στο έργο του "Σύνοψις Ιστοριών".

Γ' Μέρος

Θα γίνει αφήγηση με κείμενο, και με εικόνες του παραπάνω έργου.

3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α/ Α			ΘΕΜΑ	ΣΕΛΙΔΑ
A.			<i>Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ</i>	5
	1.		<i>Γενικά περί Βυζαντινής Λογοτεχνίας</i>	6
	2.		<i>Κλάδοι της Βυζαντινής Λογοτεχνίας</i>	9
	3.		<i>Η Βυζαντινή Ιστοριογραφία/Χρονογραφία</i>	10
		3α	<i>Γενικές Πληροφορίες</i>	10
		3β	<i>Ιστορική αναδρομή</i>	12
		3γ	<i>Ισχυρισμοί/διαφορές</i>	14
	4.		<i>Οι Βυζαντινές Χρονογραφίες και οι αναγνώστες τους</i>	17
B.			<i>Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ</i>	27
	1.		<i>Βιογραφικά στοιχεία</i>	28
	2.		<i>Η εποχή του Ιωάννη Σκυλίτζη</i>	31
	3.		<i>Οι Προγενέστεροι/Μεταγενέστεροι του Ι. Σκυλίτζη</i>	35
		3.1	<i>Θεοφάνης ο ομολογητής</i>	35
		3.2	<i>Οι μετά Θεοφάνη</i>	36
		3.3	<i>Νικηφόρος Πατριάρχης</i>	37
		3.4	<i>Γεώργιος Μοναχός</i>	38
		3.5	<i>Ο Σικελιώτης Ανώνυμος</i>	39
		3.6	<i>Συμεών μάγιστρος και λογοθέτης</i>	39
		3.7	<i>Λέων Γραμματικός, Θεοδόσιος Μελιτηνός, Ψευδοπολυδεύκης</i>	40
		3.8	<i>Ο μεταγενέστερος Γεώργιος ο Κεδρηνός</i>	41
		3.9	<i>Ο μεταγενέστερος Ιωάννης ο Ξιφιλίνος</i>	41
		3.10	<i>Ο μεταγενέστερος Ιωάννης ο Ζωναράς</i>	41
		3.11	<i>Ο μεταγενέστερος Κωνσταντίνος Μανασσής</i>	42

	3.12		<i>Ο Μιχαήλ Ψελλός</i>	43
4.			<i>Το έργο του Ιωάννη Σκυλίτζη</i>	45
	4.1		<i>Γενικές Πληροφορίες</i>	45
		4.1.α.	<i>Προέλευση/παραγωγή του έργου</i>	45
		4.1.β.	<i>Πρωτότυπο ή αντίγραφο;</i>	48
		4.1.γ.	<i>Ισχυρισμοί για την αξία του</i>	49
	4.2		<i>Ειδική περιγραφή του έργου</i>	50
		4.2.α.	<i>Περιγραφή του υλικού</i>	51
		4.2.β.	<i>Η Βιβλιοδεσία</i>	52
		4.2.γ.	<i>Η Γραφή</i>	53
		4.2.δ.	<i>Το κείμενο</i>	54
		4.2.ε.	<i>Σχόλια για το προσίμιο</i>	72
		4.2.στ.	<i>Τα περιθώρια</i>	74
	4.3		<i>Οι αναφορές του έργου</i>	77
	4.4		<i>Διαφορές στο έργο Σκυλίτζη/Ψελλού</i>	80
	4.5		<i>Η εικονογράφηση του έργου</i>	82
		4.5.α.	<i>Οι μικρογραφίες</i>	82
		4.5.β.	<i>Οι επιγραφές των μικρογραφιών</i>	86
	4.6		<i>Η ανεκτίμητη αξία της εικονογράφησης του έργου</i>	87
	4.7		<i>Προβλήματα εικονογράφησης</i>	90
5.			<i>Η απόδοση των γεγονότων από τον Ι. Σκυλίτζη</i>	
			<i>Δείγμα με παράθεση του θέματος της εικονομαχίας</i>	95
6.			<i>Η συνέχεια του Σκυλίτζη</i>	101
Γ.			<i>ΑΦΗΓΗΣΗ ΜΕ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ</i>	102
Δ.			<i>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</i>	135
Ε.			<i>Πληροφορίες για την εργασία</i>	136

ΜΕΡΟΣ Α'
Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

f

1. Γενικά περί Βυζαντινής Λογοτεχνίας

Η Βυζαντινή Λογοτεχνία είναι ο λαμπρός καρπός της πνευματικής ζωής του ελληνικού και ρωμαϊκού έθνους. Η σημασία της είναι μεγάλη διότι αφενός άσκησε επίδραση στους ανατολικούς και σλαβικούς λαούς, όπως και στους λαούς της δυτικής Ευρώπης και αφετέρου έβγαλε από την απομόνωση την κλασική φιλολογία και γλωσσολογία, αφού, όπως θα εξηγηθεί και παρακάτω, η αρχαία παράδοση ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε τελείως από τους βυζαντινούς.

Η Βυζαντινή λογοτεχνία έχει τις ρίζες της στον 4ο αιώνα και μάλιστα στο έτος 324, το οποίο χαρακτηρίζεται ως αρχή της βυζαντινής εποχής όχι μόνο για την λογοτεχνία, αλλά και για την πολιτική, τη θρησκεία, τον πολιτισμό, την τέχνη και τη γλώσσα¹. Την εποχή λοιπόν αυτή ξεκινά μια ζωηρή ενεργητικότητα, σε ό,τι έχει σχέση με τη λογοτεχνία, αλλά και με την καλλιέργεια των γραμμάτων γενικότερα. Οι βαθιές αλλαγές που επέρχονται στη γλώσσα, αλλά και η επιρροή διαφόρων στοιχείων, είτε αυτά προέρχονται από την πλευρά των χριστιανών, είτε των ρωμαίων ή ακόμη και των ανατολικών κρατών, έχουν σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση νέων τύπων, την αναγέννηση μιας νέας πλάσης, με πλούσια και επιτυχή παραγωγή, η οποία όμως, διαρκεί μόνο μέχρι και τα μέσα περίπου του 7ου αιώνα². Οι δύο αιώνες που ακολουθούν, από το 650-850, χαρακτηρίζονται ως άκαρποι, φτωχοί και έρημοι, σε όλα τα είδη της λογοτεχνίας, με μια εξαίρεση που αφορά την εκκλησιαστική λογοτεχνία, η οποία τους σκοτεινούς αυτούς χρόνους ανέδειξε τη μεγάλη μορφή του Ιωάννη Δαμασκηνού, του φίλου του, Κοσμά του Ιεροσολυμίτου, του αρχιεπισκόπου Γερμανού, του Θεοδώρου Αβουκάρη και του πατριάρχη Ταράσιου³. Σημεία λογοτεχνικής ζωής αρχίζουν πάλι να εμφανίζονται δειλά από τις αρχές του 9ου αιώνα. Φυσιογνωμία της εποχής αυτής ο Φώτιος, γύρω στο 850, και προς το τέλος του 9ου αιώνα ο Κωνσταντίνος Κεφαλάς. Άκολουθούν τα έτη της Αναγέννησης των κλασικών σπουδών, δηλαδή ο 10ος, 11ος και 12ος αιώνας, στους οποίους χρωστάμε τη διάσωση μεγάλου μέρους

¹ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, Τόμος Α', Αθήνα, 1974, σελ. 17

² Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 20

³ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 21

της αρχαίας λογοτεχνίας, με εκπροσώπους τον Ψελλό, τον Χριστόφορο Μυτιληναίο και Ιωάννην τον Μαυρόπουλ. Και ακολουθούν Νικηφόρος, ο Βρουέννιος, Άνγα η Κομνηνή, ο Κίνναμος, ο Νικήτας Ακομινάτος, οι μητροπολίτες Αριστοτελικός Ευστράτιος ο Νικαίας, ο Γραμματικός Γρηγόριος ο Κορίνθου, ο Μιχαήλ Ακομινάτος και ο Ευστάθιος, ο οποίος μετέφρασε τον Όμηρο και τον Πίνδαρο⁴.

Αυτούς όμως τους αιώνες της λογοτεχνικής αναγέννησης, αυτούς τους χρόνους της εξωτερικής επιτυχίας διευρύνθηκε και το χάσμα ανάμεσα στην ομιλούμενη και στη γραφόμενη γλώσσα. Εμφανίστηκε όσο ποτέ η ανάγκη ενός νέου γλωσσικού τύπου, που είχε σαν αποτέλεσμα προς τα τέλη του 12ου αιώνα, να εμφανιστεί η δημώδης γλώσσα και κατ' επέκταση η δημώδης ελληνική λογοτεχνία, η οποία θεωρείται ότι επέφερε ρήγμα στην πνευματική ζωή των ελλήνων, αφού επέβαλε τη διγλωσσία στη λογοτεχνία και παράλληλα εισήγαγε το επικίνδυνο στοιχείο της αναλήθειας. Δηλαδή, ο αττικισμός και ελληνισμός από τη μια και η αδέξια γλώσσα της καρδιάς του λαού, που αναμειγνύει διάφορα στοιχεία της έντεχνης γλώσσας από την άλλη.

Από τον επόμενο αιώνα των Παλαιολόγων, αρχίζει πάλι να προτιμάται η αρχαιοπρεπής λογοτεχνία και να αποκρούεται κάθε συμβιβασμός προς τη λαϊκή γλώσσα και τη δημώδη συγγραφή. Έτσι προέκυψαν στους περισσότερους κλάδους της λογοτεχνίας, αλλά και στη φιλοσοφία, στη ρητορική, στην ιστοριογραφία ή στην ποίηση ένα πλήθος από συγγράμματα, που μας δίνουν σπουδαίες γνώσεις για την πολιτική, θρησκευτική και πολιτιστική ζωή των τελευταίων ημερών του βυζαντινού κράτους. Η λογοτεχνία την εποχή αυτή χαρακτηρίζεται ως "πολυϊστορική" και ως μεγάλα ονόματα αναφέρονται: τον 13ο αιώνα ο Γεώργιος Παχυμέρης, τον 14ο αιώνα ο Νικηφόρος Γρηγοράς και προς το τέλος του 15ου αιώνα οι Γεμιστός, Πλήθων και Βησαρίων⁵. Στη συνέχεια, λόγω της

⁴ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 28

⁵ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 31

*Οθωμανικής εισβολής και βαρβαρότητας εξαφανίζεται κάθε
διάθεση και αφορμή ενασχόλησης με πνευματικά και λογοτεχνικά
θέματα.*

2. Κλάδοι της Βυζαντινής Λογοτεχνίας

Η ιστορική βυζαντινή λογοτεχνία ή γραμματεία, σύμφωνα με κάποιες απόψεις, οι οποίες θα αναφερθούν πιο κάτω, χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη:

- α) Στην ιστοριογραφία και*
- β) Στην χρονογραφία.*

Υπάρχει όμως και μία τρίτη σειρά άλλων βυζαντινών έργων, τα οποία πιστεύω ότι πρέπει να αναφερθούν. Αυτά κατατάσσονται στον κλάδο της μικρολογοτεχνίας και αφορούν βίους αγίων, βιογραφίες, χρυσόβουλα μοναστηριών, επιστολές, ποιήματα, μονογραφίες σπουδαίων συμβάντων, και κάθε είδους έγγραφα που αφορούν τη ζωή της πολιτείας, της εκκλησίας ή των πολιτών⁶.

⁶ Carl Crumbacher, *Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας*, ό.π., σελ. 444

3. Η βυζαντινή Ιστοριογραφία/Χρονογραφία

3.α. Γενικές Πληροφορίες

Όσα έργα, σε χειρόγραφο ή έντυπη μορφή μας άφησαν οι βυζαντινοί ιστοριογράφοι και χρονογράφοι, προκαλούν πραγματικά το ενδιαφέρον της επιστήμης. Δυστυχώς όμως, από τα κείμενα αυτά πολύ λίγα σώθηκαν μέσω χειρογράφων της εποχής του συγγραφέα.

Ως βυζαντινοί Ιστοριογράφοι και Χρονογράφοι αναφέρονται με χρονολογική σειρά οι: Ζώσιμος, Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, Πασχάλιος Χρονικός, Πατριάρχης Νικηφόρος, Γεώργιος Μοναχός, Κωνσταντίνος ο Ζ', Συνεχιστής του Θεοφάνη, Συνεχιστής του Γεωργίου, Ιωάννης Σκυλίτζης, Συνεχιστής του Ιωάννη Σκυλίτζη, Γεώργιος Κεδρηνός, Άννα Κομνηνή, Κωνσταντίνος Μανασσής, Ιωάννης Κίνναμος, Ιωάννης Ζωναράς, Μιχαήλ Γλυκάς, Νικήτας Χωνιάτης, Γεώργιος Ακροπολίτης, Γεώργιος Παχυμέρης, Νικηφόρος Γρηγοράς, Ιωάννης σ' Καντακουζηνός, Γεώργιος Σφραντζής, Λαόνικος Χαλκοκονδύλης. Από πολλούς εξ αυτών σώθηκε μόνο ένα χειρόγραφο, από άλλους, μόνο ένα χειρόγραφο σώθηκε πλήρες, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις κωδίκων με αντιγραφές από το πρωτότυπο⁷.

Τα όσα γνωρίζουμε για τους ανωτέρω το χρωστάμε στο ζήλο και στον ενθουσιασμό που έδειξαν για ενασχόληση με την αρχαία γραμματεία και με τα προβλήματα της παράδοσης των κειμένων κάποιοι άλλοι, οι λεγόμενοι πρωταγωνιστές της Μακεδονικής αναγέννησης, όπως ο Φώτιος, ο Αρέθας, ο Κωνσταντίνος Ζ', ο Πορφυρογέννητος ... Χάρη σ' αυτούς αποκτούμε σαφή εικόνα π.χ. της γλώσσας, της αφηγηματικής τέχνης ή των τάσεων του κάθε συγγραφέα και σχηματίζουμε εικόνα του ιστορικού έργου του καθενός.

Όμως, τη διατήρηση και διάσωσή αρχαίων και βυζαντινών κειμένων χρωστάμε επίσης στην τυπογραφία, η οποία από τον 15ο αιώνα είχε διαδοθεί σε όλη την Ευρώπη, οπότε και άρχισαν να

Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, Τόμος Β'. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1992, σελ. 13

εμφανίζονται για πρώτη φορά τυπωμένα τα ελληνικά κείμενα των βυζαντινών ιστορικών και χρονογράφων.

Στη συνέχεια στο θέμα αυτό πρόσφεραν πολλά και νοτιογερμανοί και ολλανδοί ουμανιστές, παρουσιάζοντας τις πρώτες τους εκδόσεις κειμένων. π.χ. Ο γερμανός φιλόλογος Ιερώνυμος Wolf, που εξέδωσε έργα των Νικήτα Χωνιάτη, του Ιωάννη Ζωναρά ή του Νικηφόρου Γρηγορά⁸. Αυτή η εκδοτική δραστηριότητα των Ευρωπαίων Ουμανιστών κράτησε μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα.

Ακολουθεί κάμψη, μάλλον λόγω του τριακονταετούς πολέμου, μέχρι που εμφανίζονται λόγιοι στη Γαλλία, όπως ο Λέων Αλάτιος, ο Banduri, ο Combefis, ο Fabrot κ.α., που με εντολή του Λουδοβίκου του ΙΔ' συνέταξαν μεταξύ του 1648 και 1711, το μεγάλο corpus των βυζαντινών ιστορικών, έργο 42 τόμων, στο οποίο περιλαμβάνονται πάρα πολλές "editiones principes" των: Ιωάννη Καντακουζηνού, Άννας Κομνηνής, Γ. Ακροπολίτη, Μιχαήλ Γλυκά, Γεωργίου Παχυμέρη, Νικηφόρου Γρηγορά κ.α.⁹

Στο διάστημα 1828-1897 εκδίδεται το λεγόμενο Corpus της Βόννης, με την πρωτοβουλία και την επίβλεψη του B.G. Niebuhr, που περιλαμβάνει χωρία πολλών βυζαντινών ιστορικών και χρονογράφων και το οποίο αργότερα τίθεται υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Επιστημών του Βερολίνου¹⁰.

Το 1966, η Διεθνής Ένωση Βυζαντινών Σπουδών, στο 13ο Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινολογίας που έγινε στην Οξφόρδη, εγκαινίασε το Corpus Fontium Historiae Byzantinae, μία σειρά που δημιουργήθηκε με βάση τη διεθνή συνεργασία, που μέχρι σήμερα αριθμεί 25 τόμους και που πρόκειται να ολοκληρωθεί στο μέλλον¹¹.

⁸ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 17

⁹ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 18

¹⁰ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 19

¹¹ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 20

3.β. Ιστορική αναδρομή

Η βυζαντινή ιστοριογραφία και χρονογραφία ξεκινά τον 4ο αιώνα. Την εποχή του Κωνσταντίνου του Μεγάλου, παρουσιάζεται καινούργιο σκηνικό στις σχέσεις λαού και αυτοκράτορα, λόγω της εμφάνισης του Χριστιανισμού. Δημιουργείται μία χριστιανική ιστοριογραφία, διαφορετική από την ειδωλολατρική, τόσο στη μέθοδο όσο και στο πνευματικό περιεχόμενο. Μία ιστοριογραφία που στηρίζεται σε ντοκουμέντα π.χ. στον αγώνα ενάντια στις αιρέσεις. Έτσι δημιουργούνται οι Βίοι Αγίων, με πολύτιμα πρότυπα τον βίο του Αγίου Αντωνίου, τον βίο του Αθανάσιου ή τη *Vita Constantini* του Ευσέβιου. Εκπρόσωπος της εποχής ο Ευσέβιος της Καισαρείας¹², που έδωσε στο έργο του ιστορικοφιλοσοφική πνοή. Άλλοι συγγραφείς της εποχής αυτής ο Σουλπίκος Σεβήρος και ο Ορόσιος, που δίνουν στο έργο τους εθνικά και χριστιανικά στοιχεία.

Τον 5ο αιώνα το υλικό από πηγές το σχετικό με την ιστοριογραφία και χρονογραφία είναι ελάχιστο. Τον 6ο αιώνα, περισσότερο κατά την περίοδο του Ιουστινιανού Α', αποκλείστηκαν από την πνευματική ζωή τα στοιχεία που δεν είχαν χριστιανικό περιεχόμενο. Αυτούς τους δύο αιώνες αναφέρονται από τον Μαλάλα -και μάλιστα αρκετές φορές- ως "σοφώτατοι χρονογράφοι" οι Δομνίνος, Ευστάθιος Επιφανεύς, Νεστοριανός, Πausανίας, Θεόφιλος και Τιμόθεος¹³.

Στις αρχές όμως του 6ου αιώνα παρατηρείται ότι τα ιστορικά έργα δεν χαρακτηρίζονται από χριστιανικό πνεύμα, αν και οι δημιουργοί τους είναι χριστιανοί. π.χ. Το 511, επί αυτοκράτορα Αναστάσιου, αρχίζει τη σταδιοδρομία του, υπηρετώντας το δημόσιο στην Κωνσταντινούπολη, ο Ιωάννης Λυδός, ο οποίος, έπειτα από 40 χρόνια, αποσύρεται από αυτήν τη δημόσια υπηρεσία και ασχολείται πλέον με την συγγραφή. Ο Ιωάννης Λυδός, αν και Χριστιανός, γράφει μεταξύ άλλων και το

¹² Κατερίνα Συνέλλη. Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών. ό.π., σελ. 22

¹³ Κατερίνα Συνέλλη. Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών. ό.π., σελ. 23

έργο "De ostentis"¹⁴, στο οποίο αποδίδει μεγάλη σημασία σε χρησμούς και προφητείες, βασιζόμενες στα ουράνια σημεία, δηλαδή σε σημάδια του ουρανού.

Από το βιβλίο αυτό καταλαβαίνουμε πόσο η δεισιδαιμονία και η αστρολογία της Ανατολής έχουν διαδοθεί στους χριστιανούς του βου αιώνα. Σε άλλο έργο του ο Λυδός και συγκεκριμένα στο "Περί αρχών της Ρωμαίων Πολιτείας"¹⁵, αποδίδει την παλιά ρωμαϊκή γραφειοκρατία και μια σύντομη εικόνα της βασιλείας των αυτοκρατόρων Αναστασίου και Ιουστινιανού. Αυτό γίνεται επειδή ο Λυδός είναι επηρεασμένος από τις μάχες των πνευματικών εκπροσώπων της ειδωλολατρίας κατά της νέας θρησκείας, μάχες που έδιναν από τον 4ο ακόμη αιώνα, βασιζόμενοι στη μελέτη και στο σχολιασμό κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Ακόμη επειδή ελπίζει να προκαλέσει την εύνοια -πράγμα βεβαίως που έκαναν κι άλλοι συγγραφείς της εποχής εκείνης- του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, που θεωρούσε τον εαυτό του Ρωμαίο και προωθούσε τη λατινική γλώσσα και την αρχαία ρωμαϊκή πολιτική συνείδηση. Ένας τρίτος λόγος είναι το ότι τα πρότυπα της εποχής αυτής είναι ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης, καθώς και η προσπάθεια αποφυγής γλωσσικών νεωτερισμών.

Αλλά παραδείγματα, εκτός του Λυδού, έχουμε με τον Προκόπιο, ο οποίος αν και επίσης ήταν χριστιανός, δεν είχε στη διάθεσή του χριστιανικά πρότυπα, προκειμένου να παρουσιάσει την κοσμική του ιστορία, οπότε βασίστηκε στα υπάρχοντα -και μάλιστα εξέχοντα- πρότυπα των κλασικών χρόνων, που ήταν, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης. Το ίδιο παρατηρείται και με τον Αγαθία ή τον Μένανδρο¹⁶. Μόνο μεταγενέστερα αρχίζει να διαφαίνεται μία πρόοδος προς μια ιστορική θεώρηση που διαμορφώνεται με βάση τις χριστιανικές αρχές.

¹⁴ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 24

¹⁵ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 24

¹⁶ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 25

3.γ. Ισχυρισμοί/διαφορές

Κατά τον *Karl Krumbacher* η χρονογραφία είχε να κάνει με "εγχειρίδια της παγκόσμιας ιστορίας για μοναχούς και ευσεβείς λαϊκούς, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, στα οποία η παρέμβαση του θείου θα ήταν αποφασιστικός παράγοντας στην εξέλιξη των ιστορικών γεγονότων" και οι χρονογράφοι "ήταν απλοί μοναχοί, που δεν μπόρεσαν να πλατύνουν τους ορίζοντές τους και είχαν περιορίσει την περιγραφή τους στις φυσικές καταστροφές και στα ουράνια φαινόμενα, σε θεολογικά και εκκλησιαστικά ή το πολύ σε ηθικά θέματα, δεν άγγιζαν όμως καθόλου την πολιτική ιστορία του Βυζαντίου", ενώ οι ιστοριογράφοι "ήταν κυρίως κοσμικοί, στρατιωτικοί, ανώτεροι αξιωματούχοι ή αυλικοί, που έγραφαν, συχνά μετά από παρότρυνση από την πλευρά του αυτοκράτορα ή άλλων ηγετικών προσωπικοτήτων, για τα ανώτερα και μορφωμένα κοινωνικά στρώματα"¹⁷.

Τη θεωρία αυτή ανέτρεψε ο *Hans-Georg Beck*, αποδεικνύοντας ότι μόνο ένα μικρό μέρος των χρονογράφων ήταν αποδεδειγμένα μοναχοί και ότι ανεξαρτήτως θεολογικών τάσεων οι χρονογράφοι στα έργα τους παραμένουν πιστοί βυζαντινοί, ενώ οι ιστοριογράφοι, κατά την καταγραφή διάφορων αξιοπερίεργων φαινομένων στα έργα τους, δεν υστερούν σε τίποτε από τους χρονογράφους¹⁸.

Ο Θεόδωρος Σκουταριώτης επίσης επικρίνει τους ιστορικούς επειδή χρησιμοποιούν στρατιωτική ορολογία, μακροσκελείς λόγους και διάλογους, πράγματα που προϋποθέτουν ένα ορισμένο επίπεδο μόρφωσης, ενώ ο ίδιος, σαν χρονογράφος, ισχυρίζεται ότι περιορίζει την αφήγηση, αναφέρεται μόνο στα σπουδαιότερα γεγονότα και χρησιμοποιεί την ομιλούμενη αντί της δυσνόητης καθαρεύουσας.

¹⁷ Κατερίνα Συνέλλη, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, ό.π., σελ. 26

¹⁸ Κατερίνα Συνέλλη, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, ό.π., σελ. 26

Ο Μιχαήλ Γλυκάς πάλι, στην εισαγωγή του Χρονικού του, επίσης επικρίνει τους ιστορικούς για την έκταση της διήγησής τους, θεωρώντας ότι ο ίδιος ανήκει στους χρονογράφους!¹⁹

Ο Ιωάννης Σκυλίτζης επίσης, στο προοίμιο της Σύνοψής του, επικρίνει τους ιστοριογράφους για τα σχόλια με τα οποία είχαν φορτώσει τις αφηγήσεις τους και για τα υποκειμενικά και αντιφατικά στοιχεία²⁰ που περιέχονταν σ' αυτά.

Ο Μανασσής στους εισαγωγικούς στίχους του χρονικού του, τοποθετεί τους "ιστορήσαντας" δίπλα στους "χρονογραφήσαντας".

Ο Ιωάννης Ζωναράς, στο προοίμιό του αναφέρει ότι «πρόκειται να παρουσιάσει μία σύντομη διήγηση, η οποία βέβαια θα περιλαμβάνει τα σπουδαιότερα γεγονότα, δεν θα αναφέρεται όμως στην πολεμική ιστορία, ούτε θα περιέχει επιδεικτικούς λόγους ή θεολογικές συζητήσεις»²¹.

Σε συνέχεια των ανωτέρω ισχυρισμών οι οποίοι προέρχονται, όπως αναφέρθηκε από τα προοίμια των βυζαντινών χρονογράφων, στο θέμα των βυζαντινών χρονογραφιών και ιστοριογραφιών μπορεί να δοθεί η παρακάτω ανάλυση:

- *Οι ιστοριογράφοι της βυζαντινής εποχής γράφουν σύγχρονη ιστορία, σε γλώσσα αρχαϊζουσα ή καθαρεύουσα ή αττική ή του ύστερου ελληνισμού, επιδιώκοντας την αρχαιοπρεπή τελειότητα, αφού πιστεύουν ότι "το ιστορικόν έργον πρέπει να είναι άρτιον καλλιτέχνημα, προϊόν ωρίμου σκέψεως και επιμελούς επεξεργασίας, ουχί σειρά βαναύσων προσωπογραφιών προς τέρψιν απειροκάλου κοινού, αλλ' εξαισία εικόν μέλλουσα να επιζήσει και πέραν των αιώνων"²². Θαυμάζουν και μιμούνται τα πρότυπά τους, τα οποία ανήκουν επί το πλείστον στην αρχαιότητα και τηρούν τη γλωσσική παράδοση. Οι περισσότεροι*

¹⁹ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 27

²⁰ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 28

²¹ Κατερίνα Συνέλλη, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 27

²² Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 459

από αυτούς είναι μορφωμένοι, με καλλιτεχνικές ευαισθησίες και γνωρίζουν πως να επεξεργαστούν τους θησαυρούς των προγόνων τους. Όσο δε το επιτρέπουν οι δυνάμεις τους, και οι συνθήκες της εποχής, προσπαθούν να εξακριβώνουν τις πληροφορίες τους από καλά πληροφορημένα πρόσωπα. Σπουδάζουν με επιμέλεια τον τρόπο περιγραφής των τόπων στους οποίους συνέβησαν όσα εξιστορούν, τους αρέσει δε να παρεμβάλουν γεωγραφικές και εθνογραφικές περιγραφές, καθώς και να παραθέτουν επίσημα έγγραφα και επιστολές με τα οποία θεωρούν ότι πιστοποιούν τα λεγόμενά τους. Είναι αντικειμενικοί, αμερόληπτοι και φιλαλήθεις, εκτός των περιπτώσεων που δέχονται πιέσεις από ανωτέρους π.χ. οι αυλικοί ιστορικοί που πιέζονταν από τον αυτοκράτορα, με τρανό παράδειγμα τον Ψελλό²³.

Οι βυζαντινοί ιστοριογράφοι ανήκουν στην υπέροχη τάξη των πεζογράφων που άφησαν πίσω τους όχι μόνο πολλούς, αλλά και ποιοτικούς καρπούς, που επεξεργάστηκαν με επιτυχία το νέο και πολύ σημαντικό υλικό των προσωπικοτήτων του βυζαντίου, περιέγραψαν με επιδεξιότητα την ανάπτυξη των αυτοκρατορικών δυνάμεων, την πολιτική και πνευματική αναδιάρθρωση, τους πολέμους, τις εσωτερικές συγκρούσεις, τη διπλωματία και άφησαν στις επόμενες γενιές έργα ανεκτίμητης αξίας.

- Οι βυζαντινοί χρονογράφοι έχουν ως ύλη τους την παγκόσμια ιστορία, από κτήσεως κόσμου μέχρι και των ημερών τους ή λίγο πιο πριν. Η γλώσσα τους δεν έχει καλλιτεχνικές αξιώσεις, αλλά είναι η δημοτική, η λαϊκή γλώσσα, που τους επιτρέπει να γίνονται κατανοητοί από τα λαϊκά στρώματα, στα οποία κυρίως απευθύνονται, αφού αποβλέπουν "εις την αφελή απαρίθμηση όσο το δυνατόν αφθόνου πλήθους ιστορικών λεπτομερειών, εις την περιγραφήν γεγονότων και προσώπων, εις την γνώσιν των οποίων αποδίδει σημασίαν ο κοινός αναγνώστης"²⁴.

²³ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 463

²⁴ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 441

4. Οι Βυζαντινές χρονογραφίες και οι αναγνώστες τους

Διάφορα στοιχεία, και μελέτες μας, δείχνουν ότι οι αναγνώστες των βυζαντινών χρονογραφιών δεν ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, αλλά στη μεσαία τάξη, που ενδιαφέρονταν να μάθει για την προσωπική ζωή των δυνατών. Οι συνοπτικές πληροφορίες (η ικανοποιητική αιτιολόγηση δινόταν μόνο σε ιστορικά έργα) για τα σημαντικά πρόσωπα και οι κρίσεις για την ηθική τους, προκαλούσαν στους αναγνώστες αυτούς μια ικανοποίηση, επειδή μέσω του αναγνώσματος ένοιωθαν ότι μπορούσαν, μαζί με τον χρονογράφο, να επαινούν ή να καταδικάζουν, ανάλογα, τον καλό ή τον κακό αυτοκράτορα. Για το λόγο αυτό υπάρχουν επανειλημμένες αναφορές φορολογικών επιβαρύνσεων ή απαλλαγών εκ μέρους καλών αυτοκρατόρων, του Αναστασίου για παράδειγμα, σε χρονογραφικά κείμενα, τα οποία μάλιστα, πολλές φορές παρουσιάζονταν όπως συνέφερε στη Μακεδονική δυναστεία. Γινόταν δηλαδή προσπάθεια εντυπωσιασμού της μεγάλης μάζας των απόρων υπέρ του αυτοκράτορα. Και αυτό γινόταν στη γλώσσα που ο απλός πολίτης μπορούσε εύκολα να καταλάβει, δηλαδή στην καθομιλουμένη και ήταν προσαρμοσμένο στη χριστιανική κοσμοθεωρία αυτού του απλού πολίτη, δηλαδή στην ορθοδοξία. Πληροφορίες και αναφορές σε μάρτυρες και αγίους, στη θεία επέμβαση, σε όνειρα και προφητείες, στην οργή του θεού για τον κακό ηγεμόνα ή στη θείκη προστασία για τον καλό ηγεμόνα, ήταν θέματα που μπορούσαν να εξάπτουν το ενδιαφέρον του απλού αναγνώστη αφενός, να ταιριάζουν δε θαυμάσια στην αυτοκρατορική ιδεολογία που ήθελε να τονώσει την πίστη του αναγνώστη στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα αφετέρου.

Η διάταξη της ύλης των χρονογραφιών βασιζόταν σε χρονολογική σειρά των γεγονότων. π.χ. ο Κωνσταντίνος Μανασσής αναφέρεται σε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, με την εξής σειρά: Από τον Αδάμ ως τον κατακλυσμό, την κυριαρχία των Αιγυπτίων επί 1663 έτη, των Ασσυρίων επί 1300 έτη, των Περσών επί 230

έτη, την κυριαρχία των Πτολεμαίων στην Αίγυπτο επί 290 έτη, και τη Ρωμαϊκή δημοκρατία επί 464 έτη²⁵.

Όσον αφορά τον προσανατολισμό της κοσμοθεωρίας προς την ορθοδοξία, εκφραζόταν με διάφορους τρόπους, δίνοντας μάλιστα σημασία και σε πολλές λεπτομέρειες από θεολογική σκοπιά π.χ. ο Σκυλίτζης εντυπωσιάστηκε από την ενέργεια του Ιωάννη Τζιμισκή να χαράζει πάνω σε χρυσά και χάλκινα νομίσματα την εικόνα του Χριστού με την επιγραφή ICXC βασιλεύς βασιλέων²⁶. (Η παρατήρησή του βέβαια είχε να κάνει μόνο με τις φόλεις). Πάντως πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι οι χρονογράφοι στα θέματα τα σχετικά με την κοσμοθεωρία προς την ορθοδοξία πρώτα-πρώτα αναφερόταν στη γέννηση του Χριστού, στα πάθη και στη σταύρωσή του.

Μικρό ή μεγάλο μέρος των χρονογραφιών αφιερώνεται στην εκκλησιαστική ιστορία, με αναφορά σε διωγμούς, σε μαρτύρια αγίων, σε αιρέσεις και σε άλλες αποκλίσεις από την ορθοδοξία. Αντίθετα, για το Ισλάμ ενδιαφέρονται λιγότερο και οι αναφορές τους ανάγονται στο Θεοφάνη ή στο Γεώργιο Μοναχό. Υπάρχει πάντα αρνητική έκφραση για την εικονομαχία και αρνητικά σχόλια για τους εικονομάχους αυτοκράτορες. π.χ. ο Γεώργιος Μοναχός θεωρεί ότι ο Λέων ο Γ' ή ο Κωνσταντίνος Ε', με την καταστροφή των ιερών βιβλίων οπισθοδρόμησαν τον πολιτισμό. Ο Ιωήλ πάλι, χαρακτηρίζει τον εικονοκλάστη αυτοκράτορά "βλάσφημο κτήνος και αντίχριστο"²⁷. Την αγανάκτησή τους δε για την εικονομαχία προσπαθούν να την αποδώσουν συνδυάζοντας τη ρητορική με τη θεολογία. Έτσι, χρησιμοποιούν αναφωνήσεις του τύπου "ω της βλασφημίας, φείσαι ημών, Κύριε, αλλ' όρα τα του Θεού ανεξερεύνητα κρίματα"²⁸ κ.α. Πιστεύουν ακράδαντα στην αόρατη παρέμβαση του Θεού, η οργή του οποίου εκφράζεται με φυσικές καταστροφές, που αναφέρονται ως θεομηνίες, ή με

²⁵ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, Τόμος Β', Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1992, σελ. 37

²⁶ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 47

²⁷ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 39

²⁸ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 48

αρρώστιες, που θεωρούνται κακοί οιωνοί. Ο Σκυλίτζης για παράδειγμα, αποδίδει στο κείμενό του την οργή του θεού, η οποία προκλήθηκε μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Μιχαήλ Δ' και το γάμο του με τη Ζωή, σε συνέχεια της δολοφονίας του Ρωμανού Γ', λέγοντας (σε ελεύθερη μετάφραση): "τα γεγονότα αυτά δεν άρεσαν στο Θεό και για το λόγο αυτό περίπου στις 11.00 της αγίας και μεγάλης Κυριακής, έπεσε τόσο δυνατό χαλάζι που όχι μόνο τα δένδρα έμειναν χωρίς καρπούς, αλλά και τα σπίτια και οι ναοί γκρεμίστηκαν και τα αμπέλια ..."²⁹. Σε άλλο σημείο της διήγησης του Σκυλίτζη συναντάται η έννοια της παιδείας, σύμφωνα με την οποία ο Θεός τιμωρεί για να σωφρονίσει και να διαπαιδαγωγήσει τον άνθρωπο. Την ίδια έννοια ασπάζεται και ο Λέων Γραμματικός όταν για την επανάσταση των γιων του Ρωμανού Λακαπηνού ενάντια στον πατέρα τους γράφει (σε ελεύθερη μετάφραση): "Επειδή ο θεός θέλει να σώζει τον άνθρωπο με πολλούς τρόπους, έστειλε μια συμφορά στο βασιλέα Ρωμανό, ώστε να σωφρονισθεί μέσω αυτής και αφού καταλάβει τα παραπτώματα των οικείων του, να αξιωθεί της σωτηρίας..."³⁰. Πάντα δε υπό την ίδια έννοια ο Γραμματικός θεωρεί τους αυτοκράτορες του βυζαντίου "όργανα της θείας πρόνοιας, που νουθετούν τους ανθρώπους". Για το λόγο αυτόν, αφού παραθέτει για παράδειγμα σε ένα μέρος της χρονογραφίας του πολύ αυστηρά μέτρα ηγεμόνων, καταλήγει στη φράση "και με αυτά τα μέτρα όλως σωφρονίστηκαν"³¹.

Προκειμένου ο χρονογράφος να δώσει στον αναγνώστη να καταλάβει πού κατατάσσεται ένα γεγονός ή τι τέλος πρόκειται το γεγονός αυτό να έχει αρκούσε η σύνδεση αυτού του γεγονότος, με έναν κακό οιωνό. π.χ. η άνοδος στο θρόνο ενός ηγεμόνα, συνδεόταν με μια ξαφνική αρρώστια.

Η μεσολάβηση της Παναγίας ή η επέμβαση των αγίων εθεωρείτο βοήθεια του θεού. Έτσι σε πολλές περιπτώσεις έχουμε άγιους καβαλάρηδες να σώζουν τους βυζαντινούς. Μάλιστα ο

Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία. Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 40

³⁰ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία. Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 40

³¹ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία. Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 40

Σκυλίτζης συμπληρώνει ότι οι στρατιωτικοί άγιοι έρχονται πάντα να σώσουν τον αυτοκράτορα. π.χ. Επί Ιωάννη Α' Τζιμισκή, στη μάχη ενάντια στους Ρώσους, ο άγιος Θεόδωρος ο Στρατηλάτης, οδηγώντας ένα ολόλευκο άλογο, βοήθησε το στρατό και τον οδήγησε στη νίκη. Όπως δε παρατηρεί ο Σκυλίτζης, η μάχη αυτή έγινε την ημέρα της γιορτής του αγίου Θεόδωρου του Στρατηλάτη³². Ο αυτοκράτορας δε, για να ευχαριστήσει τον άγιο, έχτισε μια εκκλησία του Αγίου Θεόδωρου, στο σημείο που μεταγενέστερα ονομάστηκε Θεοδωρούπολη.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των βυζαντινών χρονογραφιών είναι οι αφηγήσεις, οι οποίες επίσης είναι ενταγμένες στο πνεύμα της αυτοκρατορικής ιδεολογίας. Δηλαδή από τη μία προμηνύουν τον μελλοντικό αυτοκράτορα, και μάλιστα ως πρεσβευτή όσων η αυτοκρατορική ιδέα πρεσβεύει, ενώ από την άλλη παρουσιάζουν το θέμα αυτό με πολύ απλοϊκό λόγο, για να το καταλάβουν όλοι και να εντυπωσιασθούν. Αυτό το χαρακτηριστικό βέβαια συνηθίζεται για τους καλούς και άξιους ηγεμόνες. π.χ. Για το Βασίλειο Α', ο Κωνσταντίνος Ζ' γράφει ότι "η έλευση του καλού βασιλέα προμηνύεται ήδη στα όνειρα των γονέων του. Η μητέρα του Αυγούστου ονειρεύεται ότι ο καρπός της κοιλιάς της ανέρχεται στον ουρανό, ο πατέρας του βλέπει τη στιγμή της γέννησής του να ανατέλλει ο ήλιος από τον κόλπο της γυναίκας του. Ένας μεγάλος αετός αρπάζει από το νεαρό Αύγουστο, που παίζει στο ύπαιθρο ένα κομμάτι ψωμί, το παίρνει μαζί του στον ουρανό και του το φέρνει πάλι πίσω"³³. Στην αφήγηση αυτή, σύμβολα του μελλοντικού αυτοκράτορα και της κυριαρχίας του θεωρούνται ο ουρανός, ο ήλιος και ο αετός. Στη βιογραφία του Βασιλείου Α', αναφέρεται ο Σκυλίτζης, ο οποίος μαζί με άλλες προφητείες και θαρραλέες πράξεις, αναφέρει και το εξής: "Ο μικρός Βασίλειος, παιδί φτωχών προσφύγων, κοιμάται μέσα στην καλοκαιρινή ζέστη, ενώ οι γονείς του εργάζονται στα χωράφια. Ένας αετός απλώνει τα φτερά του και προσφέρει στο παιδί τη σκιά του. Η μητέρα του, ακούγοντας τις τρομαγμένες φωνές των χωρικών τρέχει και διώχνει το ζώο με μια

³² Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 41

³³ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 42.

πέτρα. Αυτό επαναλαμβάνεται, πολλές φορές, ώσπου η μητέρα κατανοεί τον συμβολικό χαρακτήρα του συμβάντος³⁴. (βλέπε σχετ. εικόνα σελ.: 118). Ο αετός δηλαδή εδώ συμβολίζει τη θεία πρόνοια και προμηνύει την ηγεμονία του Βασιλείου Α'.

Κάποιες φορές πάλι οι αφηγήσεις των χρονογράφων θέλουν να παρουσιάσουν τους αυτοκράτορες που προτιμούν, ως εξουσιοδοτημένα από το θεό άτομα να προστατεύσουν τους φτωχούς και να υπερασπισθούν τα δικαιώματά τους. Μια ανάλογη αφήγηση έχει ως εξής: "Μια φτωχή γυναίκα καταφεύγει στον αυτοκράτορα, ζητώντας το δίκιο της, γιατί ο ισχυρός Πετρώνας, ένας συγγενής του αυτοκράτορα, έχτισε μπροστά στο μικρό της σπίτι ένα τεράστιο κτήριο, στερώντας της έτσι το φως και τον ήλιο. Ο αυτοκράτορας, αφού έλεγξε την ορθότητα της κατηγορίας, διέταξε να γκρεμιστεί το σπίτι του Πετρώνα, κι ο ίδιος να μαστιγωθεί δημόσια³⁵. Ή μια άλλη αφήγηση πάλι είναι σχετική με την αυτοκράτειρα Σοφία, η οποία αποδείχθηκε αντάξια του συζύγου της, όταν λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης, έκαψε τις αποδείξεις των χρεών και αποζημίωσε τους πιστωτές από την προσωπική της περιουσία³⁶. Μέσα από αυτού του είδους τις αφηγήσεις οι χρονογράφοι ήθελαν να δείξουν ότι ένα από τα κύρια καθήκοντα του αυτοκράτορα ήταν να εξομαλύνει τις αδικίες, να τιμωρεί όσους, εκμεταλλευόμενοι την κοινωνική τους θέση πλούτιζαν σε βάρος άλλων πολιτικά ασθενέστερων ατόμων, να παίρνει πάντα θέση υπέρ των αδυνάτων και φτωχών, να είναι τιμωρός των εκμεταλλευτών, να χρησιμοποιεί την αυτοκρατορική του ισχύ με ανιδιοτέλεια, προς όφελος των υπηκόων του και τέλος να είναι ευεργέτης. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 108)

Βέβαια υπάρχουν και αφηγήσεις που εξάρουν την ευεργεσία του αυτοκράτορα ή άλλες με αντιλήψεις για τις χριστιανικές θέσεις αρχαίων ελλήνων φιλοσόφων, οι οποίες μάλιστα πολλές φορές συναντώνται εκτός χειρογράφων, σε μνημεία της ύστερης

³⁴ Ταξiάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 43

³⁵ Ταξiάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 44

³⁶ Ταξiάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 45

βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης. π.χ. Για το πρόβλημα της Αγίας Τριάδας, ο Μαλάλας κάνει παραπομπή προς τον Πλάτωνα³⁷.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των βυζαντινών χρονογραφιών είναι ότι προσπαθούν να εντυπωσιάσουν τον αναγνώστη με γεγονότα που αφορούν φυσικές καταστροφές και μάλιστα με χαρακτηρισμούς που τονίζουν την καταστροφική δύναμη. Αφού και τότε όπως και στις μέρες μας μια είδηση ήταν πιο ενδιαφέρουσα αν συνοδευόταν για παράδειγμα από μεγάλο αριθμό νεκρών, για το λόγο αυτό πολλές φορές οι απώλειες παρουσιάζονταν διογκωμένες. Στις αναφορές σεισμών, καταιγίδων, ή πυρκαγιών, αναφερόταν πάντα και ο αριθμός των σπιτιών ή των εκκλησιών που καταστράφηκαν. Ειδήσεις για φωτιές, ματωμένη σκόνη ή κόκκινες πέτρες που έπεφταν από τον ουρανό, προκαλούσαν κυριολεκτικά το δέος. Αναφορές γινόταν και για λοιμούς και μάλιστα ο Προκόπιος, περιέγραψε αρκετούς, έχοντας στο θέμα αυτό σαν πρότυπο τον Θουκυδίδη. Εντύπωση επίσης προκαλούσε και το ομόηχο των λέξεων “λιμος-λοιμός”, πράγμα που απαντάται και στα αρχαία ρητορικά έργα.

Εντύπωση επίσης προκαλούσαν τα κείμενα που περιέγραφαν περίεργα ουράνια φαινόμενα, δηλαδή τυχόν εκλείψεις, μετεωρίτες ή κομήτες και μάλιστα περισσότερο αν συνοδεύονταν από καταιγίδες, σεισμό ή χαλάζι. Τα φαινόμενα αυτά τα συνέδεαν με αλλαγές στην πολιτική, οπότε μετά την εμφάνισή τους περιμέναμε θάνατο του αυτοκράτορα, ή ήττα σε μάχη κ.λ.π.

Οι χρονογράφοι επίσης, προσπαθούσαν να κερδίσουν το ενδιαφέρον των αναγνωστών, με κείμενα που είχαν να κάνουν με προφητείες για τη ζωή και την τύχη των σπουδαιών προσώπων, κάτι βέβαια που συναντάται και στα ιστορικά έργα, μόνο που στις χρονογραφίες τονίζονταν περισσότερο, αφού δεν τους ενδιέφερε τόσο το ιστορικό γεγονός. π.χ. Μία δούλη προβλέπει την άνοδο του Λέοντα Ε' στο θρόνο, ενώ διάφοροι οίωνοί προβλέπουν το θάνατό του. Ένα όνειρο του Καίσαρα Βάρδα προμηνύει το θάνατό του, όπως και του αυτοκράτορα Μιχαήλ ή ο Νικηφόρος Φωκάς Β

³⁷ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών,ό.π., σελ. 48.

επανελημμένα προειδοποιείται για το βίαιο θάνατο που πρόκειται να έχει κ.λ.π.³⁸

Πολλές φορές επίσης διάφορα θαύματα, στις χρονογραφίες επεξηγούνται ως οιωνοί. π.χ: Μία βροχή από πέτρες σημαίνει ότι πρόκειται να πεθάνει ο Κωνσταντίνος Ζ'. Τερατογενέσεις, πτώσεις από άλογο ή μοιρολόγια γυναικών, αποτελούν τους κακούς οιωνούς. Αντίθετα το χλιμίντρισμα ή ποδοκρότημα ενός αυτοκρατορικού αλόγου, ή η τιθάσευση ενός αφηνιασμένου αλόγου θεωρείται καλός οιωνός. Και υπάρχουν και τέρατα που ερμηνεύονται ποικιλοτρόπως.

Όσον αφορά τους σκοτωμούς και τις δολοφονίες, το κοινό εντυπωσιαζόταν από ανατριχιαστικές λεπτομέρειες και από μακάβρια θέματα και δεχόταν με ευχαρίστηση και ενδιαφέρον το διάχυτο σαδισμό, με τον οποίο ο χρονογράφος προσπαθούσε να τον επηρεάσει, πράγμα βέβαια που προκαλεί την απορία, αν σκεφτούμε ότι το όλο περιβάλλον στο οποίο τα έργα απευθυνόταν ήταν χριστιανικό. π.χ. "Ο Αναστάσιος θάφτηκε ζωντανός και επειδή δεν του άνοιγαν το φέρετρο, προσπαθούσε να φάει τα ρούχα του και τα ίδια του τα μέλη. Του Φωκά του ακρωτηριάζουν τα χέρια, τα πόδια και τους ώμους, του κόβουν τα γεννητικά όργανα, τον αποκεφαλίζουν και τέλος τον καίνε"³⁹.

Όταν ο Διοκλητιανός εισέρχεται νικητής στην κατακτημένη Αλεξάνδρεια, δίνει διαταγή "να μην σταματήσει η σφαγή, ώσπου το αίμα των θυμάτων του να φτάσει ως τα γόνατα του αλόγου του! Το άλογο σκοντάφτει σ' ένα πτώμα, λερώνεται και έτσι ο αυτοκράτορας δίνει γενική χάρη"⁴⁰. Ο Μανασσής πάλι περιγράφει την εκτέλεση του Τιβέριου, του μικρού γιου του Ιουστινιανού ως εξής: "του τελευταίου του λιανίζουν το κεφάλι, σαν να ήταν σιτάρι για άλεσμα, έτσι ώστε να πεταχτούν τα μυαλά του στο έδαφος!"⁴¹

³⁸ Ταξίαρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 50-51

³⁹ Ταξίαρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 53

⁴⁰ Ταξίαρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 54

⁴¹ Ταξίαρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 54

Το γιατί ο αναγνώστης με τέτοιου είδους λεπτομέρειες ενθουσιαζόταν, ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ταξιάρχης Κόλιας το εξηγεί ως εξής: "Οι χρονογράφοι προσπαθούσαν με τέτοιου είδους περιγραφές να ανταποκριθούν προφανώς στις προτιμήσεις του μέσου αναγνώστη, που, απ' ό,τι φαίνεται, συνέδεε την ένταση των νεύρων με μια φαρισαϊκή αντίληψη για τη δική του ηθική υπεροχή"⁴². Θεωρώ ότι πρέπει να συμφωνήσουμε μαζί του. Αλλά πάλι, το κοινό χαιρόταν να διαβάσει αυτού του είδους τα γεγονότα επειδή ο σαδισμός και οι βιαιότητες ήταν και δικό του προνόμιο, αφού, πολλές φορές, έφτανε και το ίδιο σ' αυτού του είδους τις ακρότητες, πράγμα που καταλαβαίνουμε από την περίπτωση του Ανδρόνικου Α', ο οποίος, όπως μας πληροφορεί ο Νικήτας Χωνιάτης, "βασανίστηκε από τον όχλο μέχρι θανάτου"⁴³.

Εκτός όλων των ανωτέρω οι χρονογραφίες κάποιες φορές μας δίνουν και σύντομες πληροφορίες για σημαίνοντα πρόσωπα -αν και μερικές από αυτές δεν είναι σωστές, όπως για παράδειγμα η πληροφορία του Μαλάλα που παρουσίαζε τον Κικέρωνα και τον Σαλλούστιο "ως σοφωτάτους Ρωμαίων ποιητάς". Μεγάλη επίσης σπουδαιότητα δίνουν στην ακριβή περιγραφή των σωματικών και πνευματικών ιδιοτήτων σημαινόντων ατόμων ή ακόμη σε πληροφορίες που αφορούν την οικοδομική δραστηριότητα των αυτοκρατόρων ή τέλος για την ιδιωτική ζωή των προσωπικοτήτων του Βυζαντίου, για την οποία μάλιστα το υλικό ήταν ογκώδες, πράγμα που ανάγκαζε τους χρονογράφους να αναφέρονται στα πρόσωπα αυτά με επιγραμματικούς και λακωνικούς χαρακτηρισμούς. Ο Μανασής π.χ. ήταν σύντομος στους χαρακτηρισμούς των αυτοκρατόρων, εκεί όμως που το υλικό ήταν πολύ πλούσιο, παρουσίασε και μάλιστα απολαυστικά όλη την πικάντικη ιστορία, πράγμα που έκανε για παράδειγμα στις περιπτώσεις του Μιχαήλ Γ' και του Βασιλείου Α'⁴⁴. Ο Ζωναράς πάλι, συνήθιζε μετά το τέλος της περιγραφής κάποιου

⁴² Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 54.

⁴³ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 55.

⁴⁴ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 58.

αυτοκράτορα να παραθέτει ένα σύντομο δικό του χαρακτηρισμό με τον τίτλο "οιος ην ο δεινα"⁴⁵.

Αναφορά επίσης πρέπει να γίνει στους αναχρονισμούς των χρονογραφιών, για τους οποίους υπάρχουν πολλά παραδείγματα, ένα από τα οποία αφορά τον Ιωήλ, ο οποίος μας πληροφορεί ότι ο Ευαγγελιστής Μάρκος ίδρυσε πολλά μοναστήρια στην Αίγυπτο, τοποθετώντας τον έτσι, τριακόσια χρόνια μετά την εποχή στην οποία πραγματικά έζησε⁴⁶.

Όσον αφορά τη γλώσσα που χρησιμοποιείται από τους χρονογράφους, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι αυτή δεν έχει καμία σχέση με την αντίστοιχη των συγγραφέων. Υπάρχουν διαφορές και στο επίπεδο, αλλά και στην ποιότητα του λόγου του κάθε χρονογράφου. Κάποιων το ύφος είναι πρωτόγονο, άλλων πιο σύγχρονο, σε μερικούς συναντούμε ανακολουθίες ή στοιχεία σύγχρονα και προγενέστερα μαζί, στο ίδιο κείμενο κ.λ.π. Όπως όμως διατύπωσε ο Γεώργιος Μοναχός, "οι χρονογράφοι έπρεπε να προτιμούν την αλήθεια από την κομψότητα του ύφους"⁴⁷.

Πολλές φορές οι ανακολουθίες οφείλονται στο γεγονός ότι οι βυζαντινοί χρονογράφοι γράφουν επηρεασμένοι από τις πηγές τους, ή κάνουν αυτούσιες αντιγραφές από τα πρότυπά τους, τα οποία είναι γραμμένα στην αρχαϊζουσα. Και βέβαια, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η γλώσσα που χρησιμοποιούν είναι μ καθομιλουμένη (για να την καταλαβαίνουν και οι πιο απλοϊκοί αναγνώστες), στους εκφραστικούς τρόπους της οποίας συνηθίζεται να υπάρχουν και δικαιολογούνται και οι ανακολουθίες.

Κατά τους ύστερους όμως χρόνους, μεταξύ των πολλών αλλαγών που επήλθαν, άλλαξαν πολλά πράγματα και στην καθομιλουμένη γλώσσα, με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην γίνονται κατανοητά ούτε τα έργα των χρονογράφων. Για το λόγο αυτό πολλές από τις δημόδεις χρονογραφίες, όπως άλλωστε και από

⁴⁵ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 58

⁴⁶ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 59

⁴⁷ Ταξιάρχης Κόλιας, Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, ό.π., σελ. 59

τα αρχαιοπρεπέστερα ιστορικά έργα, παραφράστηκαν στη σύγχρονη γλώσσα. Πολλές φορές μάλιστα κατά την παράφραση αυτή άλλαξε και ο τρόπος της εξιστόρησης ή το όλο περιεχόμενο, το οποίο και προσαρμόστηκε "με παρεμβολές μυθοδέστερων αφηγήσεων"⁴⁸.

Σε πολλές περιπτώσεις τα χρονογραφήματα είναι εικονογραφημένα, πράγμα που θα αναφερθεί αναλυτικά στο β' και γ' μέρος της εργασίας αυτής.

Πάντως, όσο και αν φαίνεται να απουσιάζει από αυτά τα έργα η σοβαρότητα που συναντάται στα αντίστοιχα ιστοριογραφικά έργα της εποχής, έστω και αν έχουν καταταγεί στη λεγόμενη "ελαφρά λογοτεχνία", οι βυζαντινές χρονογραφίες έχουν τη δική τους ανεκτίμητη αξία και ανήκουν δικαιωματικά στα μνημεία του μεσαίωνα.

⁴⁸ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 443

ΜΕΡΟΣ Β'

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ

ή

Ο ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ ΤΗΣ ΜΑΔΡΙΤΗΣ

1. Βιογραφικά στοιχεία.

Ο χρονογράφος Ιωάννης Σκυλίτζης, είναι, ίσως ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της κοσμικής τέχνης του Βυζαντίου, δείγματά της οποίας μάλιστα είναι συγκριτικά σπάνια. Πρόσωπο του Βυζαντίου, που αν και μπορούμε να το εντάξουμε στην κατηγορία του "σημαινόντος" εν τούτοις ήταν ελάχιστα γνωστό. Οι πληροφορίες δηλαδή που υπάρχουν οι σχετικές με τη ζωή του είναι πολύ λίγες. Εκφράστηκαν μάλιστα, και συγκεκριμένα από τον S. Antoljak, και αμφιβολίες, για το αν το οικογενειακό του όνομα ήταν πράγματι Σκυλίτζης, οι οποίες όμως δεν έχουν ισχύ⁴⁹.

Έζησε γύρω στο 2ο μισό του 11ου αιώνα, αφού η γέννησή του τοποθετείται με σχετική ασφάλεια, λίγο μετά το 1040, ενώ ο θάνατός του, για τον οποίο δεν υπάρχουν μαρτυρίες, εικάζεται ότι επήλθε κατά την πρώτη δεκαετία του 12ου αιώνα και μάλιστα πριν το έτος 1143, που γράφτηκε ο κώδικας "Vindobonensis hist. gr. 35", ο οποίος και αποτελεί το πιο παλιό χειρόγραφο που περιγράφει ολόκληρη τη χρονογραφία του Σκυλίτζη⁵⁰.

Οι χαρακτηρισμοί που θα μπορούσαν να του αποδοθούν, εκτός από αυτόν του "χρονογράφου", θα ταίριαζε να είναι και αυτοί του "λόγιου", του "ιστορικού", του «νομικού» ή και ταψ "συγγραφέα", ο οποίος πριν αποφασίσει να ασχοληθεί με την ιστορική συγγραφή, σταδιοδρόμησε στα ανάκτορα της Κωνσταντινούπολης, καταλαμβάνοντας διάφορα αξιώματα και ασφαλώς έχοντας διασυνδέσεις και πρόσβαση στα ανώτερα διοικητικά κλιμάκια της αυτοκρατορίας. Συγκεκριμένα κατέλαβε:

α) Το αξίωμα του πρωτοβέστη. Αν και ετυμολογικά αυτό το αξίωμα συνδέεται με το βεστιάριο, εν τούτοις ουδεμία σχέση έχει με αυτό, αφού ο υπεύθυνος του βεστιαρίου ονομαζόταν πρωτοβεστιάριος. **Ο**

⁴⁹ The Oxford Dictionary of Byzantium, Al. P. Kazhdan, Oxford University Press, New York, Oxford, 1991, page 1914.

⁵⁰ Α. Μαρκόπουλος, Ο Χρονογράφος Ιωάννης Σκυλίτζης. Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη. Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 2.

πρωτοβέστης σημαίνει πρώτος "vestes". Κατά τον 11ο αιώνα "vestes" ήταν ένα υψηλόβαθμο αξίωμα, που δινόταν σε επιφανείς στρατηγούς, όπως στον Ισαάκ Κομνηνό, που ήταν γνωστός και σαν "στρατοπεδάρχης της Ανατολής" ή στον Λέοντα Τορνίκιο⁵¹. Όσο για το πρώτο συνθετικό της λέξης, δηλαδή το "πρώτος", συνηθιζόταν να μπαίνει μπροστά από πολλούς τίτλους (πρωτοβέστης, πρωτοβεστιάριος, πρωτοβεστάρχης) και τότε σήμαινε τον πρώτο/άνωτερο π.χ. των "vestes" και άλλες φορές τη σειρά με την οποία έπαιρνε το κάθε πρόσωπο το αξίωμα. Πάντως, ήταν ένας τίτλος ζηλευτός, αφού πολλές φορές κάποιιοι πλήρωσαν για να τον αποκτήσουν και να γίνουν "πρώτοι".

β) Το αξίωμα του μάγιστρου, αξίωμα που προήλθε από το *magister officiorum* και σημαίνει σύμβουλος του βασιλέα, χωρίς συγκεκριμένες δικαιοδοσίες. Σαν αξίωμα για πρώτη φορά συναντάται προς τα τέλη του 9ου αιώνα. Υπήρχαν διάφοροι μάγιστροι, όπως και ο πρωτομάγιστρος. Ο αριθμός τους ήταν μικρότερος του 12 στις αρχές του 10ου αιώνα, ενώ σιγά-σιγά έφτασε τους 24, ώσπου πάλι ο τίτλος αυτός άρχισε βαθμηδόν να χάνει την αξία του, μέχρι και τα μέσα του 12ου αιώνα, που εξαφανίστηκε τελείως⁵².

γ) Του προέδρου της συγκλήτου της βουλής, αξίωμα που δημιουργήθηκε από το Νικηφόρο Φωκά, για τον «παρακοιμώμενο» (κοιμόταν δίπλα στο υπνοδωμάτιο του αυτοκράτορα και ήταν υπεύθυνος για την ασφάλειά του κατά τη νύχτα) Βασίλειο.

δ) Το αξίωμα του έπαρχου της πόλης, που σημαίνει ανώτατος δικαστής, με δικαιοδοσία στην Κωνσταντινούπολη και στα περίχωρα για υποθέσεις αστικές και ποινικές. Από αυτόν εξαρτώνται οι δικαστές των συνοικιών. Ο έπαρχος επίσης φροντίζει για την καθαριότητα, τη διακόσμηση, τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια της Κωνσταντινούπολης. Ακόμη είναι υπεύθυνος για τον ανεφοδιασμό της Κωνσταντινούπολης, που μετά την αύξηση του πληθυσμού, αντιμετώπιζε συχνά πρόβλημα. Ασκει επίσης αγορανομικό έλεγχο στους παραγωγούς, ως προς την ποιότητα των εμπορευμάτων, την ποσότητα, στην οποία αυτά διατίθενται, τις

⁵¹ The Oxford Dictionary of Byzantium, ό.π. σελ.2162

⁵² The Oxford Dictionary of Byzantium, ό.π. σελ. 1267

τιμές, τα κέρδη των εμπόρων, απαγορεύοντας τον αθέμιτο συναγωνισμό μεταξύ τους.

ε) Στο αποκορύφωμα της σταδιοδρομίας του διετέλεσε κουροπαλάτης (κορυφαίος αξιωματούχος του ανακτόρου, τίτλος που κατά τον 11ο αιώνα δινόταν και σε άτομα εκτός της αυτοκρατορικής οικογένειας και που άρχισε να χάνει την αξία του τον 12ο αιώνα, επισκιαζόμενος από τον νεοεισαχθέντα τίτλο του πρωτοκουροπαλάτη)⁵³ και

στ) Μέγας δρουγγάριος της βίγλας, που σημαίνει επικεφαλής όλων των δικαστών της αυτοκρατορίας ή με άλλα λόγια πρόεδρος του δικαστηρίου του αυτοκράτορα, τον οποίο αντικαθιστά, στην περίπτωση που απουσιάζει. Τίτλος βέβαια που μας επιτρέπει να πούμε ότι έχουμε να κάνουμε με έναν δικαστή, που αποφάσισε στη συνέχεια να γίνει συγγραφέας.

Ο μεταγενέστερός του χρονογράφος Γεώργιος Κεδρηνός, τον αποκαλεί Ιωάννη Θρακήσιο⁵⁴, λόγω της καταγωγής του από το θέμα των Θρακησίων, πρόκειται όμως μάλλον για ταύτιση, επειδή ο Ιωάννης Θρακήσιος, κατείχε τα ίδια με τον Σκυλίτζη αξιώματα το 1092⁵⁵, εποχή δηλαδή που ο Σκυλίτζης έγραφε τη χρονογραφία του, καθώς και μια υπόμνηση σχετική με το Δίκαιο του γάμου, απευθυνόμενη στον αυτοκράτορα Αλέξιο Α', που φανερώνει και τη νομική ιδιότητα του Σκυλίτζη.

Δυστυχώς, όσο και αν προσπάθησαν μέχρι και σήμερα οι ερευνητές, δεν κατόρθωσαν να συγκεντρώσουν περισσότερες πληροφορίες για τον ίδιο τον Ιωάννη Σκυλίτζη, σε αντίθεση με το έργο του, το γνωστό ως "Σύνοψις Ιστοριών", το οποίο τοποθετείται ανάμεσα στα πιο ενδιαφέροντα έργα της Βυζαντινής γραμματείας και για το οποίο υπάρχει αρκετό υλικό που θα προσπαθήσω να παραθέσω παρακάτω.

⁵³ The Oxford Dictionary of Byzantium, ό.π. σελ. 1157

⁵⁴ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 741

⁵⁵ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, Ιωάννης Σκυλίτζη Σύνοψις Ιστοριών. Κώδικας vitr. 26-2 της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης (Πανομοιότυπη Έκδοση). Επιστημονική Επιμέλεια Αγαμέμνων Τσέλικας. Εκδ. Μίλητος, Αθήνα. 2000, σελ. 15

2. Η εποχή του Ιωάννη Σκυλίτζη.

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω ο Ιωάννης Σκυλίτζης γεννήθηκε στις αρχές του 11ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα λίγο μετά το 1040, ενώ εικάζεται ότι πέθανε πριν το έτος 1143. Έζησε επομένως μεταξύ του 11ου και 12ου αιώνα, μια εποχή δηλαδή που η Βυζαντινή Αυτοκρατορία βρισκόταν σε ακμή, αφού περιλάμβανε ολόκληρη τη Μικρά Ασία, σπουδαία κέντρα της Άνω Μεσοποταμίας και Συρίας, τὰ νησιά της Ανατολικής Μεσογείου, τη Νότια Ιταλία και τις βαλκανικές περιοχές Ν. του Δούναβη⁵⁶. Μέχρι και τα τέλη σχεδόν του 12ου αιώνα, οι αυτοκράτορες καταβάλλουν συνεχώς προσπάθειες, ώστε να διατηρείται το κύρος και η παγκόσμια δύναμη του κράτους τους. Η Κωνσταντινούπολη παρουσιάζεται ως ανεξάντλητη πηγή πλούτου, αλλά και βοήθειας προς τον Χριστιανισμό, πράγματα άλλωστε που εξάπτουν το ενδιαφέρον και καταλήγουν να οδηγήσουν την 4η Σταυροφορία εναντίον της.

Ας καταγράψουμε όμως τα γεγονότα της εποχής του Σκυλίτζη με χρονολογική σειρά:

- Για να καταλάβουμε την κατάσταση του κράτους την εποχή της γέννησης του χρονογράφου, ας ξεκινήσουμε από την εποχή του Βασιλείου του Β' (976-1025)). Κατά τα 50 χρόνια της βασιλείας αυτής, ο μονάρχης κατορθώνει να διατηρήσει την εξωτερική ασφάλεια του κράτους αφενός, με παράλληλη επέκταση των συνόρων του, αφετέρου δε την εσωτερική ασφάλεια και όσα αυτή επιφέρει, δηλαδή την οικονομική ευημερία και την κοινωνική ανόρθωση.
- Ακολουθούν οι αυτοκράτειρες Ζωή και Θεοδώρα, οι οποίες ήταν θυγατέρες του αδελφού του Βασιλείου, Κωνσταντίνου Η' (1025-1028).

Στη συνέχεια και μέχρι το 1055, βασιλεύουν οι σύζυγοι της Ζωής:

- Ρωμανός Γ' Αργυρός 1028-1034

⁵⁶ Ρ. Magdalino, Το Βυζάντιο στα χρόνια του Σκυλίτζη, Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 6

- *Μιχαήλ Δ' (1034-1042)*
- *Μιχαήλ Ε' (1042)*, που ήταν θετός γιος της Ζωής, και ανατράπηκε στην προσπάθειά του να την εξορίσει.
- *Κωνσταντίνος Θ' ο Μονομάχος, (1042-1055)* που με την ειρηνευτική πολιτική του, προωθεί την ανώτερη παιδεία στη Φιλοσοφία, στη Νομική και στη Ρητορική, ενώ παράλληλα ανοίγει τη Σύγκλητο για τους ταλαντούχους ευκατάστατους πολίτες⁵⁷.

Εν τω μεταξύ, μετά το 1050, διαφαίνονται εσωτερικές κόντρες, εκ μέρους της εκκλησίας, η οποία δεν αρέσκεται στους νέους τρόπους και στις ιδέες που εισάγονται, αλλά ούτε και συμβιβάζεται με άλλες χριστιανικές παραδόσεις, μέχρι που το 1054 επέρχεται το Σχίσμα με τη Δυτική Εκκλησία, αφού ο Πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουάριος συγκρούεται με τους απεσταλμένους του Πάπα, με ανταλλαγή αναθεματισμών. Ταυτόχρονα, νέοι εισβολείς, όπως Νορμανδοί στη Ν. Ιταλία, Πετσενέγοι στα Βαλκάνια και Τούρκοι στη Μ. Ασία, κλονίζουν τα θεμέλια της αυτοκρατορίας, αλλά και την εμπιστοσύνη των στρατιωτικών προς το πολιτικό καθεστώς⁵⁸.

- Ακολουθεί για πολύ λίγο η βασιλεία της Θεοδώρας η Ζωή έχει πεθάνει, η οποία λίγο πριν το θάνατό της ενθρονίζει, ως διάδοχό της, τον Μιχαήλ Βρίγγα (1056-1057), ο οποίος και ανατρέπεται από τον επικεφαλής των στρατευμάτων της Ανατολής Ισαάκιο Κομνηνό.
- Ο Ισαάκιος Α' (1057-1059) παραιτείται, παραχωρώντας το θρόνο στον Κωνσταντίνο Δούκα, έπειτα από σύσταση του Μιχαήλ Ψελλού.
- Ο Κωνσταντίνος καταφέρνει, με τη βοήθεια του αδελφού του Ιωάννη, να βασιλέψει για εννέα χρόνια (1059-1067). Είναι δε ο πρώτος αυτοκράτορας της εποχής που αφήνει το θρόνο στο γιο του, Μιχαήλ.
- Η χήρα του Κωνσταντίνου και μητέρα του Μιχαήλ Ευδοκία προκειμένου να αντιμετωπίσει την εξωτερική κρίση παντρεύεται τον στρατηγό Ρωμανό το Διογένη, ο οποίος

⁵⁷ P. Magdalino, Το Βυζάντιο στα χρόνια του Σκυλιτζή ό π. σελ. 6

⁵⁸ P. Magdalino, Το Βυζάντιο στα χρόνια του Σκυλιτζή ό π. σελ. 6

βασιλεύει από το 1068-1071. Στη συνέχεια καθαιρείται, γεγονός που οδηγεί στην εκστρατεία του εναντίον των Τούρκων και στη μοιραία μάχη του Μαντζικέρτ το 1071, που είχε σαν αποτέλεσμα την ήττα και την ταπεινωτική του αιχμαλωσία. Εμφύλιοι πόλεμοι, όχι μόνον παραλύουν την αντίσταση κατά των επιδρομέων, αλλά και τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στις εσωτερικές διαμάχες και οδηγούν τον άλλοτε πυρήνα του κράτους, δηλαδή ολόκληρη τη Μ. Ασία στην κατοχή της από τους Τούρκους.

- Μετά την καθάρση του Ρωμανού ενθρονίζεται ο Μιχαήλ Ζ', ο οποίος βασιλεύει μέχρι και το 1078.
- Ανατρέπεται ο Μιχαήλ και την εξουσία αναλαμβάνει ο Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης (1078-1081). Τα χρόνια αυτά κορυφώνονται οι εσωτερικές διαμάχες, οι εχθρικές εισβολές και η κακή διαχείριση των χρημάτων και των αξιωμάτων, ώσπου στο τέλος, έπειτα από πραξικόπημα χάνει το θρόνο και ο Νικηφόρος.
- Ακολουθεί η βασιλεία του Αλέξιου Α' Κομνηνού (1081-1118). Τριανταεπτά έτη που χαρίζουν στο κράτος οικονομική, αλλά και στρατιωτική αίγλη. Διάστημα κατά το οποίο τύχη και ικανότητες, εξυπνάδα και δραστηριότητες, διπλωματικές κινήσεις, αλλά και υποστήριξη και συμπαράσταση από τον οικογενειακό του κύκλο, επιτρέπουν στον Αλέξιο να πετύχει πολλά, αλλά κυρίως να σώσει κυριολεκτικά το Βυζάντιο από τηφ απόλυτη κατάρρευση. Διευρύνοντας συνεχώς τον οικογενειακό του κύκλο με συνοικέσια και διορίζοντας τους συγγενείς του σε υψηλές διοικητικές θέσεις, δημιουργεί μια ανώτερη αριστοκρατική τάξη, που τον υποστηρίζει. Δημιουργεί μια δυναστεία που του επιτρέπει μια βασιλεία χωρίς κανένα πραξικόπημα. Οι επιτυχίες του όμως έχουν και τη δυσάρεστη πλευρά τους. Γενικότερα η πολιτική του δεν γινόταν απόλυτα αποδεκτή. Επειδή, ενώ π.χ. από τη μία με τη δυναστεία που δημιούργησε απομάκρυνε τον κίνδυνο ανατροπής του από τους μη ανήκοντες στη βασιλική οικογένεια, από την άλλη μετέφερε τον κίνδυνο στο στενό οικογενειακό του περιβάλλον, οπότε κάθε διαδοχή κατά το 12ο αιώνα δεν ήταν ομαλή και όσες ακολούθησαν στη συνέχεια γινόταν με τη βία. Με την 1η Σταυροφορία, επανέκτησε μεν τη Δυτική Μ. Ασία, όμως δεν

κατέστρεψε την εξουσία των Τούρκων στην ενδοχώρα, και εγκαθίδρυσε Λατινικά κρατίδια στη Συρία και την Παλαιστίνη, τα οποία στη συνέχεια δεν αναγνώριζαν την κυριαρχία του Βυζαντίου. Πέτυχε μια πολύτιμη ναυτική συμμαχία με τους Βενετούς, χορηγώντας τους εμπορικά προνόμια, κέντρισε όμως έτσι το ενδιαφέρον των Βενετών για την Ανατολή. Γενικότερα χαρακτηρίστηκε "ως αντιδραστικός αριστοκράτης με νοοτροπία στρατιωτικού που διέκοψε την πολιτιστική και κοινωνική εξέλιξη του Μεσαιωνικού Ελληνισμού. Επέβαλε βαρείς φόρους και οι ανατιμήσεις που εισήγαγε για να μειώσει τον πληθωρισμό και να στηρίξει το χρυσό νόμισμα συνέφεραν μόνον τους ήδη ευνοούμενους του"⁵⁹. Παρόλα αυτά όμως δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε ότι ο Αλέξιος και η δυναστεία του πέτυχε πολλά και κυρίως χάρισε στην Κωνσταντινούπολη ένα μεγαλείο που εντυπωσίαζε τον κάθε επισκέπτη της. Ο Αλέξιος Κομνηνός, χωρίς να το έχει και ο ίδιος καταλάβει πέτυχε "τον επίσημο συμβιβασμό ανάμεσα στο απρόσωπο παραδοσιακό καθεστώς και την παρουσία και την πίεση λόγω προσωπικών δεσμών, των στελεχών του κράτους, καθώς και την προσαρμογή της βυζαντινής παράδοσης στις επεκτατικές βλέψεις της Δυτικής Ευρώπης. Δεν είναι τυχαίο ότι όλοι οι υπόλοιποι ηγεμόνες του Βυζαντίου κατάγονταν απ' αυτόν"⁶⁰.

- Τον Αλέξιο Κομνηνό διαδέχονται ηγεμόνες που ανήκουν στην δυναστεία των Κομνηνών. Η Κωνσταντινούπολη αποκτά συνεχώς και μεγαλύτερη αίγλη. Κτίζονται μεγαλοπρεπή κτήρια π.χ. η Μονή Παντοκράτορος, επί εποχής Ιωάννη Β' Κομνηνού, ο πληθυσμός της διαρκώς αυξάνεται και γενικότερα δημιουργείται ένα ειρηνικό αστικό περιβάλλον, το οποίο επιτρέπει στους ανθρώπους των γραμμάτων να καταγράφουν την ιστορία του.
- Έτσι, φτάνουμε κοντά στην εποχή, που θεωρείται ότι ο Ιωάννης Σκυλίτζης πεθαίνει, ενώ τα ηνία της βυζαντινής αυτοκρατορίας στη συνέχεια αναλαμβάνει ο φιλόδοξος εγγονός του Κομνηνού, ο Μανουήλ Α' (1143-1180).

⁵⁹ P. Magdalino, Το Βυζάντιο στα χρόνια του Σκυλίτζη, ό.π. σελ. 7

⁶⁰ P. Magdalino, Το Βυζάντιο στα χρόνια του Σκυλίτζη, ό.π. σελ. 7

3. Οι Προγενέστεροι/Μεταγενέστεροι του Ιωάννη Σκυλίτζη

Ο Σκυλίτζης, όπως θα αναφερθεί λεπτομερέστερα πιο κάτω, για την καταγραφή του έργου του χρησιμοποίησε ως πηγές τα έργα κάποιων προγενέστερων συγγραφέων, ενώ και αυτός με τη σειρά του χρησιμοποιήθηκε από μεταγενέστερους, όπως από τον Κεδρηνό, Ζωναρά κ.λ.π.. Θεωρώ λοιπόν πρόπον να γίνει μία μικρή αναφορά σ' αυτούς τους προγενέστερους ή μεταγενέστερους του συγγραφέα μας, ώστε να έχουμε μία σφαιρικότερη άποψη και να κατανοήσουμε το έργο του ακόμη περισσότερο, ξεκινώντας από τον Θεοφάνη, το χρονικό τέλος του έργου του οποίου, ο Σκυλίτζης χρησιμοποίησε ως αφετηρία του δικού του χρονικού.

3.1 Ο προγενέστερος του Ιωάννη Σκυλίτζη Θεοφάνης ο ομολογητής

Μοναχογιός πλούσιας και εξέχουσας οικογένειας του Βυζαντίου, που γεννήθηκε επί εποχής Κωνσταντίνου Κοπρωνύμιου (741-774) και πέθανε αμέσως μετά το γάμο του με την ευσεβή κόρη ενός βυζαντινού πατρικίου. Ίδρυσε τη Μονή του μεγάλου αγρού στην Σιγριανή, που βρισκόταν στις ακτές της Προποντίδας, ερείπια της οποίας σώζονται ακόμη και σήμερα. Στην εποχή της εικονομαχίας ανακρίθηκε, φυλακίσθηκε για δύο χρόνια και στη συνέχεια εξορίστηκε στη Σαμοθράκη. Πέθανε περίπου το 817 και η Εκκλησία τον κατέταξε ως ομολογητή στους αγίους⁶¹.

Ο Θεοφάνης ασχολήθηκε με τη συγγραφή του έργου του, έπειτα από θερμή παράκληση του φίλου του Γεωργίου Σύγκελλου, ο οποίος πέθανε περίπου το 810/811, χωρίς να έχει ολοκληρώσει τη χρονογραφία που έγραφε. Έτσι, ο Θεοφάνης, από σεβασμό στη θέληση του φίλου του και χρησιμοποιώντας και τις πηγές του, τη συνέχισε από το σημείο ακριβώς στο οποίο ήταν σταματημένη, δηλαδή από την εποχή του Διοκλητιανού (284) μέχρι και την πτώση του αυτοκράτορα Μιχαήλ Α' Ραγκαβέ (813)⁶². Ο Θεοφάνης ασχολείται με τη συγγραφή του έργου αυτού μεταξύ των ετών

⁶¹ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 696

⁶² Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 697

810/11 μέχρι και 814/15. Η αρχή στην οποία στηρίχθηκε για να τη γράψει ήταν η χρονολογική παράθεση των γεγονότων. Η πρωτοπορία στο

έργο του Θεοφάνη είναι ότι κατά τη μνημόνευση των γεγονότων δεν αναφέρει μόνο την χρονολογία και το έτος της βασιλείας του αυτοκράτορα, αλλά προσθέτει και τα έτη της βασιλείας των Περσών και Αράβων βασιλέων, όπως επίσης και πέντε πατριαρχών.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του έργου του είναι ότι σπάνια αναφέρει τις πηγές του, αρκούμενος στην παράθεση της ύλης του. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι σπουδαία και άξια αναφοράς. Είναι κάτι ανάμεσα της γλώσσας του λαού και της γλώσσας των βυζαντινών λογίων. Η γραμματική που χρησιμοποιεί πλησιάζει προς εκείνη του Πολύβιου και της Καινής Διαθήκης, το λεξικό του βασίζεται περισσότερο στο εκκλησιαστικό ιδίωμα και η σύνταξη του είναι πλούσια.

Τη μετάφραση του έργου του Θεοφάνη στη λατινική έκανε ο παπικός βιβλιοθηκάριος Αναστάσιος μεταξύ των ετών 873-875⁶³. Τη μετάφραση αυτή χρησιμοποίησαν ως πηγή πολλοί μεταγενέστεροι χρονογράφοι της Δύσης και της Ανατολής.

Τον Θεοφάνη ο Σκυλίτζης τον εκτιμά και τον σέβεται απεριόριστα, γεγονός που φαίνεται στην εισαγωγή του έργου του, και που θα αναλυθεί πιο κάτω.

3.2 Οι μετά Θεοφάνην προγενέστεροι.⁶⁴

Πρόκειται για μια ομάδα ανώνυμων χρονογράφων, οι οποίοι κατά παραγγελία του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, συνέχισαν το σύγγραμμα του Θεοφάνη, αναφερόμενοι στα έτη 813 έως και 961. Το έργο τους φέρει τον τίτλο "Οι μετά Θεοφάνην" και διαιρείται σε έξι μέρη:

- Την Ιστορία του Λέοντος Ε' του Αρμενίου
- " του Μιχαήλ Β'
- " του Θεοφίλου

⁶³ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 700

⁶⁴ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 706-709

- " του Μιχαήλ Γ'
- " του Βασιλείου

Για τα πέντε αυτά βιβλία χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές έργα του Γενέσιου, του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, του Θεογνώστου, του Ευσεβίου και άλλες άγνωστες πηγές.

- το έκτο μέρος περιγράφει τη βιογραφία πέντε αυτοκρατόρων, δηλαδή των Λέοντος Σ', Αλεξάνδρου, Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου, Ρωμανού Α' και Ρωμανού Β'. Αυτό το έκτο μέρος, το οποίο είναι μάλλον παράρτημα των πέντε πρώτων τόμων, γράφτηκε από τον Θεόδωρο Λαφνοπάτη.

Τους μετά τον Θεοφάνη χρησιμοποίησε σαν πηγή ο συγγραφέας της χρονογραφίας του παρισινού κώδικα 1712, όπως και ο Ιωάννης Σκυλίτζης στα πρώτα κεφάλαια της ιστορίας του.

Σε αντίθεση με το έργο του Θεοφάνη, που σώθηκε σε πολλά αντίγραφα, "οι μετά Θεοφάνην" παραδόθηκαν μόνο με ένα, τον παρισινό κώδικα (άλλοτε ουσιαστικό 167) του 12ου αιώνα.

3.3 Νικηφόρος Πατριάρχης.⁶⁵

Διάδοχος του πατριάρχη Ταράσιου, κατείχε τον θρόνο από το 806-815. Στενός φίλος του Θεόδωρου Στουδίτη και αντίπαλος του εικονομάχου Λέοντος Ε' του Αρμενίου, από τον οποίο καθαιρέθηκε και εξορίστηκε το 815. Πέθανε το 829, όντας μοναχός. Η μνήμη του γιορτάζεται από την ανατολική, αλλά και τη Δυτική Εκκλησία.

Διακρίθηκε για τα θεολογικά του συγγράμματα, στα οποία με ενθουσιασμό καταγράφει τα σχετικά με τη λατρεία των εικόνων.

Στο Νικηφόρο ανήκουν και δύο ιστορικά έργα:

- Το έργο "Ιστορία σύντομος" και

⁶⁵ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 709-712

• το "Χρονογραφικόν σύντομον", το οποίο σε αντίθεση με την σύντομη ιστορία του διαδόθηκε με πολλά χειρόγραφα, ενώ μεταφράστηκε και στη Λατινική από τον παπικό βιβλιοθηκάριο Αναστάσιο.

Δεν γνωρίζουμε τίποτε για τις πηγές του Νικηφόρου. Συμφωνεί πολλές φορές με τον Θεοφάνη, αλλά δεν τον έχει αντιγράψει. Το Νικηφόρο σε κάποια σημεία δανείζεται ο Γεώργιος Μοναχός.

Διακρίθηκε για την ευσέβεια και τη σταθερότητα του χαρακτήρα του, καθώς και για την απλότητα και σαφήνεια που χαρακτηρίζει το γραπτό του λόγου. Πολλά εγκώμια έγραψε για το Νικηφόρο ο Φώτιος.

3.4 Γεώργιος Μοναχός.⁶⁶

Ήταν μοναχός και ονομαζόταν και αμαρτωλός. Η χρονογραφία του αρχίζει από τη δημιουργία του κόσμου και τελειώνει με τον θάνατο του αυτοκράτορα Θεόφιλου, το έτος 842, που σταματά και η εικονομαχία.

Το έργο του έχει μεγάλη πολιτιστική αξία, αφού θεωρήθηκε "σαν σύγγραμμα μεσαιωνικής μοναστηριακής χρονογραφίας", η οποία αποτυπώνει το πνεύμα των μοναχών του βυζαντίου του 9ου αιώνα και μας επιτρέπει να καταλάβουμε τις κλίσεις τους και τα μέσα της μόρφωσής τους. Αποτέλεσε επίσης τη βάση για την γραφή της γενικής ιστορίας των Βυζαντινών, ενώ χρησιμοποιήθηκε σαν πηγή γνώσεων και από τους Σλάβους, τους οποίους ώθησε να ασχοληθούν με την ιστορική λογοτεχνία.

Ως πηγή ο Γεώργιος χρησιμοποίησε το χαμένο έργο που σχετίζεται και με τους Λέοντα Γραμματικό, Κεδρηνό και Ζωναρά, όπως επίσης τον Θεοφάνη, τον Μαλάλα, τον Θεόδωρο, τον Ιγνάτιο και άλλες πληροφορίες και δικές του έρευνες.

Ως προς τη γλώσσα του κειμένου του υστερεί του Θεοφάνη και δεν διακρίνεται για την απλότητα ή τη φυσικότητα, πράγμα που οφείλεται στο ότι είναι επηρεασμένος από το εκκλησιαστικό γλωσσικό ύφος.

⁶⁶ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 715, 716, 718-723

Το κείμενό του δέχτηκε πολλές και βελτιωμένες εκδόσεις, ενώ μεταφράστηκε και στα Σλαβικά, όπως επίσης, στη βουλγαροσλοβενική και σερβοσλοβενική γλώσσα.

Πρόκειται για έναν συγγραφέα που πρόσφερε πολλά και στη βυζαντινή ιστοριογραφία, και που γενικότερα τα έργα του, όπως και οι πηγές του, αποτέλεσαν τη βάση για τη γραφή των έργων πολλών μεταγενέστερων του χρονογράφων.

3.5 Ο Σικελιώτης Ανώνυμος.⁶⁷

Άγνωστος Έλληνας που κατέγραψε τα γεγονότα των ετών 827-965, που διαδραματίστηκαν στη Σικελία. Το έργο του σώθηκε σε δύο αντίγραφα του 10ου αιώνα, ενώ αναγνωρίστηκε και σαν μετάφραση στην Αραβική γλώσσα.

3.6 Συμεών μάγιστρος και λογοθέτης.⁶⁸

Για τη χρονογραφία που σώθηκε με αυτό το όνομα υπάρχει κατ' αρχάς ασάφεια ως προς τον πραγματικό της συγγραφέα και γι αυτό κάποιοι ερευνητές, μεταξύ των οποίων και ο Ερρ. Γκέλτσερ καταλήγουν στο ότι θα ήταν πιο φρόνιμο αν λέγαμε ότι πρόκειται για τη χρονογραφία του "ψευδοσυμεών".

Υπάρχουν όμως και χειρόγραφα, τα οποία συνδέουν τη χρονογραφία αυτή με το όνομα του Συμεών μάγιστρου και λογοθέτη και με τις μαρτυρίες τους αποκαθιστούν εν τέλει τον Συμεών ως συγγραφέα αυτού του έργου. Τα χειρόγραφα αυτά είναι:

- Ο κώδικας της Μεσσήνης του 12-13ου αιώνα*
- Ο Βενετικός μαρκιανός κώδικας 608 του 15ου αιώνα*
- Ο Βιεναίος κώδικας του 13ου αιώνα*
- Ο Βιεναίος κώδικας του 14ου αιώνα*
- Ο Συνοδικός κώδικας της Μόσχας 251, του έτους 1152, επί περγαμηνής*
- Ο κώδικας του ΕσκούριαλνΥ.Ι.4 του 15' αιώνα*
- Ο παρισινός κώδικας 1712*

⁶⁷ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 727.

⁶⁸ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 728-733

- Σλαβική μετάφραση της χρονογραφίας, που βρίσκεται στον κώδικα F.IV. 307, της αυτοκρατορικής δημόσιας βιβλιοθήκης της Πετρούπολης.
- Το χειρόγραφο *Montfaucon* στη *Bibliotheca Bibliothecarum I* 483, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Κομπεφί.

Πηγές του Συμεών ήταν ο Θεοφάνης και ο Γεώργιος Μοναχός. Ο ίδιος δε αποτέλεσε πηγή για την εκτενέστερη επανέκδοση και συνέχιση της χρονογραφίας του Γεωργίου Μοναχού, αλλά και άλλων χρονογράφων όπως του Λέοντα Γραμματικού, Θεοδόσιου Μελιτηνού, καθώς και των αγνώστων συγγραφέων των χρονογραφιών του ουατινιανού κώδικα 63 και του παρισιανού κώδικα 1712.

3.7 Λέων Γραμματικός, Θεοδόσιος Μελιτηνός, Ψευδοπολυδεύκης⁶⁹

Πρόκειται για τρεις χρονογράφους με τους οποίους συνδέονται τρία έργα, που γράφτηκαν με δανεισμένα από διάφορους προγενέστερους συγγραφείς κείμενα. Η πλήρης διερεύνηση και εξακρίβωση του "ποιος έγραψε ποιο" είναι πάρα πολύ δύσκολο να γίνει.

Στο Βυζάντιο, υπήρχαν κι άλλα έργα αυτού του είδους, τα οποία μάλιστα δεν τα θεωρούσαν σαν αυτοτελή λογοτεχνικά έργα, αλλά σαν πρακτικά οικιακά αναγνώσματα, τα οποία καθένας μπορούσε να τα διασκευάζει όπως ο ίδιος νόμιζε.

Πάντως, αυτό που πρέπει να ομολογήσουμε είναι ότι και στους τρεις, ασχέτως με ποιο έργο έγραψε ο καθένας, χρωστάμε ευγνωμοσύνη, αφού συνετέλεσαν στη διάσωση σπουδαίων αρχαιότερων λογοτεχνικών μνημείων και κυρίως του Σέξτου Ιουλίου Αφρικανού.

⁶⁹ Carl Crumbacher. Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 734, 735, 738

3.8 Ο μεταγενέστερος Γεώργιος ο Κεδρηνός⁷⁰

Δεν υπάρχουν καθόλου πληροφορίες για τον ίδιο, παρά μόνον η πιθανότητα να ήταν μοναχός. Η χρονογραφία του γράφτηκε προς τα τέλη του 11ου με αρχές του 12ου αιώνα. Την περιγραφή του άρχισε από τη δημιουργία του κόσμου και τελείωσε με την αναγόρευση του αυτοκράτορα Ισαακίου Κομνηνού, το 1057.

Έχει μεγάλη εξάρτηση από αρχαιότερους αυτού συγγραφείς, όπως τους Συμεών, Θεοφάνη, Γεώργιο Μοναχό, ενώ στο διάστημα που αναφέρεται μεταξύ των ετών 811-1057, κάνει πιστή αντιγραφή του έργου του Ιωάννη Σκυλίτζη, παραλείποντας μόνο μερικά κείμενα.

3.9 Ο μεταγενέστερος Ιωάννης ο Ξιφιλίνος⁷¹

Γεννήθηκε στην Τραπεζούντα, ήταν ανιψιός του ομώνυμου Πατριάρχη και έζησε στην Κωνσταντινούπολη σαν μοναχός, κατά το 2ο μισό του 11ου αιώνα. Το όνομά του συνδέεται στενά με την παράδοση της αρχαίας ιστοριογραφίας, αφού κατά παραγγελία του αυτοκράτορα Μιχαήλ Παραπινάκη (1071-1078) συγκρότησε την περίληψη της ρωμαϊκής ιστορίας, που ήταν γραμμένη από τον Δίωνα Κάσσιο. Συγκεκριμένα ασχολήθηκε με τα βιβλία 36 μέχρι και 80. Από αυτά, τα πρώτα 24 τα συμπλήρωσε και τα διόρθωσε μόνο, ενώ τα είκοσι τελευταία τα αποκατέστησε εντελώς και ευτυχώς γιατί έχουν χαθεί.

3.10 Ο μεταγενέστερος Ιωάννης ο Ζωναράς⁷²

Άτομο που κατείχε υψηλά αξιώματα όπως και ο Σκυλίτζης και τα οποία εγκατέλειψε προκειμένου να γίνει μοναχός. Έζησε από το τέλος του 11ου μέχρι και το μισό του 12ου αιώνα.

Εκτός από τη χρονογραφία του έγραψε και εκκλησιαστικά συγγράμματα. Η χρονογραφία του, που φέρει τον τίτλο "Επιτομή ιστοριών" αρχίζει με τη δημιουργία του κόσμου και τελειώνει με τη στέψη του αυτοκράτορα Ιωάννη Κομνηνού το 1118. Πρόκειται

⁷⁰ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 748, 749

⁷¹ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 750, 751

⁷² Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 752-758

για ένα έργο που τον κατατάσσει σε μία εξέχουσα θέση μεταξύ των χρονογράφων, αφού ικανοποιούσε ακόμη και όσους είχαν υψηλότερες πνευματικές ανάγκες. Ένα έργο που διακρίνεται για την έκταση, για τον πλούτο της ύλης του, αλλά και για τη μορφή του, αφού ο Ζωναράς εκφράζεται με το δικό του τρόπο, χωρίς όμως να αλλάζει το περιεχόμενο των πηγών του.

Πηγές του ήταν η Παλαιά Διαθήκη, ο Ευσέβιος, ο Θεοδώρητος, ο Ξενοφώντας, τον οποίο σχεδόν εξήντησε, ο Πλούταρχος, ο Δίων Κάσσιος, ο Ξιφιλίνος, ο Πέτρος Πατρίκιος, ο Θεοφάνης, ο Προκόπιος, ο Νικηφόρος Πατριάρχης, ο Γεώργιος Μοναχός, ο Κεδρηνός και ασφαλώς ο Ιωάννης Σκυλίτζης και ο Ψελλός.

Λεκτικά, θεωρείται ίσως καλύτερος και από τον Θεοφάνη. Η χρονογραφία του διαδόθηκε με πολυάριθμα χειρόγραφα και αποτέλεσε πηγή για τους Μανασσή, Γλυκά, Εφραίμ κ.α.. Μεταφράστηκε στη σερβική, ρωσική, λατινική, γαλλική και ιταλική γλώσσα.

3.11 Ο μεταγενέστερος Κωνσταντίνος Μανασσής⁷³

Ζει περίπου στο πρώτο μισό του 12ου αιώνα. Το έργο του "Σύνοψις Ιστορική", γράφτηκε έπειτα από παραγγελία της νύφης του αυτοκράτορα Μανουήλ και αποτελείται από 6738 στίχους, αρχίζει δε όπως και άλλα έργα από τη δημιουργία του κόσμου και φτάνει μέχρι το θάνατο του Νικηφόρου Βοτανειάτου, το 1081. Ο λόγος του είναι ρητορικός, συνοδευόμενος από πολλά επίθετα, μυθολογικούς υπαινιγμούς, περιγραφικές εκφράσεις, παρομοιώσεις κ.λ.π.

Πηγές του ήταν ο Διονύσιος Αλικαρνασσεάς, ο Ιωάννης ο Λυδός, ο Ιωάννης ο Αντιοχέας κ.α. Η ιστορία του σώθηκε σε πολλά αντίγραφα και χρησιμοποιήθηκε σαν πηγή από τους μεταγενέστερους του. Μεταφράστηκε στη Σλαβική γλώσσα και η μετάφραση αυτή βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Βατικανού.

Εκτός από τη χρονογραφία του ο Μανασσής ασχολήθηκε και με την καταγραφή μυθιστορημάτων, ποιημάτων και μάλιστα σε

⁷³ Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, ό.π., σελ. 763-767

πολιτικούς δεκαπεντασύλλαβους, όπως επίσης και κάποιων δοκιμίων.

Ασφαλώς οι μεταγενέστεροι του Σκυλίτζη χρονογράφοι είναι πολλοί ακόμη και αν συνεχίσω να τους αναφέρω με τον τρόπο που μέχρι τώρα παρουσίασα τους ανωτέρω θα καταλήξω κουραστική για τους αναγνώστες μου. Για το λόγο αυτό τιμητικά και μόνο θα αναφέρω τα ονόματα μερικών ακόμη μεταγενέστερων χρονογράφων όπως: Μιχαήλ ο Γλυκάς, Ιωήλ, Ιωάννης ο Σικελιώτης, Κ. Ν. Σάθας, Θεόδωρος ο Κυζίκου Επίσκοπος, Εφραίμ, άγνωστος συγγραφέας του ποιήματος περί της αλώσεως και ανακτήσεως της Κωνσταντινούπολης, Μιχαήλ ο Πανάρετος, Κομνηνός και Πρόκλος και πολλοί άλλοι.

Πριν όμως κλείσω το οδοιπορικό μου θεωρώ σωστό να αναφερθώ και σε έναν σύγχρονο του Σκυλίτζη διανοούμενο, στον Μιχαήλ Ψελλό, τον οποίο μάλιστα ο χρονογράφος μας αναφέρει και στην εισαγωγή του έργου του.

3.12 Ο Μιχαήλ Ψελλός

Διανοούμενος και συγγραφέας ευρέως φάσματος, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1018, ενώ ο θάνατός του με αμφιβολία δηλώνεται στο έτος 1081⁷⁴. Καταγόμενος από σεμνή οικογένεια, έλαβε σωστή μόρφωση (δάσκαλός του ήταν ο Ιωάννης Μαυρόπουλος) και σταδιοδρόμησε ως πολιτικός, ενώ στη σταδιοδρομία του έλαβε και τον τίτλο του "ύπατου (ανώτατου όλων) των φιλοσόφων". Άφησε την Κωνσταντινούπολη, πιθανώς επί βασιλείας του Μιχαήλ VII και στη συνέχεια έζησε σχεδόν φτωχός και ξεχασμένος.

⁷⁴ The Oxford Dictionary of Byzantium, ό.π., σελ. 1754

Το συγγραφικό του έργο είναι τεράστιο και περιλαμβάνει κείμενα ρητορικά, ιστορικά, φιλοσοφικά, θεολογικά και νομικά, καθώς επίσης και μία συλλογή επιστολών.

Η χρονογραφία του περιγράφει τα γεγονότα ετών 976-1078⁷⁵ στηριζόμενη σε προσωπικές του παρατηρήσεις. Συγκεκριμένα ο Ψελλός στην καταγραφή του, παρασύρεται από τις δικές του δυνατές συγκρούσεις, συγκινήσεις και ίντριγκες, χωρίς να αφήνει καθόλου περιθώρια στη Θεία Πρόνοια. Κι αυτό επειδή ήταν άτομο με εγωισμό, που έβλεπε τα πράγματα μόνο μέσα από τη δική του θεωρία, πότε σοβαρά και πότε ειρωνικά. Αν και κέρδισε υψηλά αξιώματα όπως και ο σύγχρονός του Σκυλίτζης, εν τούτοις το έργο του δεν είχε την ίδια πορεία, απεναντίας η διάδοσή του ήταν περιορισμένη.

Έπειτα από την ανωτέρω γραπτή ξενάγηση στους πριν/μετά, αλλά και σύγχρονους του Σκυλίτζη χρονογράφους, πιστεύω ότι έχει σχηματισθεί μία σφαιρική άποψη και ότι έτσι θα γίνει ακόμα καλύτερα κατανοητό το ίδιο το έργο του Σκυλίτζη "Σύνοψις Ιστοριών", για το οποίο θα αναφερθώ στη συνέχεια.

⁷⁵ The Oxford Dictionary of Byzantium, ό.π. σελ. 1755

4. Το έργο του Ιωάννη Σκυλίτζη

4.1 Γενικές Πληροφορίες.

Πρόκειται για έναν κώδικα, ένα σημαντικό βυζαντινό χειρόγραφο βιβλίο, το οποίο μάλιστα είναι και πλούσια εικονογραφημένο με 574 μικρογραφίες. Ονομάζεται "Σύνοψις Ιστοριών" και επί των ημερών μας φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Μαδρίτης, με τίτλο, σύμφωνα με τον ντε Μπόορ⁷⁶ «*Scylitzes Matritensis gr. Vitr. 26-2*».

4.1.α Προέλευση/παραγωγή του έργου

Γύρω από το πού και με ποιες διαδικασίες γράφτηκε, ή πώς ξεκίνησε η ιστορία του, μπορούμε να πούμε πως υπάρχει μυστήριο και ασάφεια. Υπάρχουν δηλαδή πολλές εικασίες τις οποίες θα προσπαθήσω να παραθέσω στη συνέχεια:

- Σύμφωνα με τον Igor Sevcenko, η παραγωγή του τοποθετείται μεταξύ 1250-1275 και 1300, χωρίς όμως να απορρίπτεται και η εποχή μεταξύ των ετών 1175 και 1250⁷⁷.

- Άλλοι, συγκρίνοντας τα χαρακτηριστικά της τέχνης του, το τοποθετούν στην εποχή των Παλαιολόγων, που συμπίπτει όμως με την περίοδο της εξόριστης αυτοκρατορίας στη Νίκαια.

- Εικασία που συνδέει την παραγωγή του με βιβλιογραφικό εργαστήριο της αυλής του Παλέρμο, έπειτα από παραγγελία Νορμανδού βασιλιά, αμφισβητείται από τους σύγχρονους μελετητές, διότι δεν πρέπει να υπήρχε τέτοιου είδους εργαστήριο στο Παλέρμο, αλλά και επειδή δεν υπήρχε λόγος, για έναν Νορμανδό βασιλιά, να θέλει στην κατοχή του ένα ελληνικό βιβλίο, αναφερόμενο στην ιστορία μιας συγκεκριμένης εποχής του Βυζαντίου.

- Πιθανόν, το βιβλίο να δημιουργήθηκε έπειτα από παραγγελία κάποιου σημαίνοντος Έλληνα της Ν. Ιταλίας.

- Διάφοροι ερευνητές το κατατάσσουν ανάμεσα στις αρχές του 12ου μέχρι και τα μέσα του 14ου αιώνα⁷⁸.

⁷⁶ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 15

⁷⁷ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 17

▪ Υπάρχει και ο ισχυρισμός, ότι το βιβλίο πρέπει να δημιουργήθηκε μετά το 1118, αφού δύο μικρογραφίες, του εικονογραφούν αποσπάσματα του έργου του Ιωάννη Ζωναρά, το οποίο είχε γραφεί μετά το 1118 και είχε χρησιμοποιήσει ως πηγή εκτενώς το έργο του Σκυλίτζη⁷⁹:

▪ Εκείνο όμως που αναφέρεται με σιγουριά είναι ότι στο δεύτερο μισό του 15ου αιώνα και συγκεκριμένα μέχρι το 1580, το χειρόγραφο βρισκόταν στην ιδιοκτησία του μοναστηριού του Σωτήρος, του Φάρου της Μεσσήνης στη Σικελία, που λειτουργούσε σύμφωνα με τους τύπους της Ανατολικής Εκκλησίας, πράγμα που πιστοποιούν τα διαδοχικά ευρετήρια που φυλάσσονται μέχρι και σήμερα, ένα του 1563 συνταχθέν από τον Francesco Antonio Napolì και ένα άλλο, ανώνυμο, συνταγμένο στα λατινικά. Στο τρίτο όμως ευρετήριο που είναι γραμμένο στα ελληνικά και δεν είναι χρονολογημένο, ο Σκυλίτζης δεν συμπεριλαμβάνεται. Μάλιστα είναι σίγουρο ότι ο κώδικας βρέθηκε στα χέρια του έλληνα Ουμανιστή Κωνσταντίνου Λάσκαρη⁸⁰, ο οποίος ανάμεσα στα έτη 1466 και 1501 ήταν εγκατεστημένος στη Μεσσήνη και δίδασκε τα ελληνικά στους βασιλειανούς μοναχούς του νησιού, και μάλιστα οργάνωσε και μια άριστη βιβλιοθήκη⁸¹. Ο Λάσκαρης τότε μεταξύ των βιβλίων που χρησιμοποιούσε είχε και τον κώδικα του Σκυλίτζη, σε πολλά σημεία των φύλλων του μάλιστα υπάρχουν οι ιδιόχειρες σημειώσεις του. Έχοντάς το δε σαν πρότυπο, συνέταξε και ο ίδιος, περίπου το 1482, μία επιτομή της «Συνόψεως», η οποία βρίσκεται επίσης στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Μαδρίτης, με στοιχεία Matritensis 4621 και στην οποία αναφέρεται στα γεγονότα της Μεσσήνης επί εποχής Μιχαήλ Δ'. Τη βιβλιοθήκη αυτή ο Λάσκαρης κληροδότησε στην πόλη της Μεσσήνης, το αρχειοφυλακείο της οποίας βρισκόταν στον πύργο του καθεδρικού ναού. Στο ίδιο αρχειοφυλακείο περιήλθε στη συνέχεια και όλη η

⁷⁹ Αγαμέμνων Τσέλικας, Σύνοψις Ιστοριών-Ο Κώδικας της Μαδρίτης, Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 8

⁷⁹ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 13

⁸⁰ Αγαμέμνων Τσέλικας, Σύνοψις Ιστοριών-Ο Κώδικας της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 10

⁸¹ Pedro Badenas de la Peña, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 19

βιβλιακή περιουσία της μονής, συμπεριλαμβανομένου και του κώδικα μέχρι και το 1679, που όλα τα αρχεία της πόλης, μαζί και το συγκεκριμένο χειρόγραφο, κατασχέθηκαν από τον Ισπανό αντιβασιλέα της Σικελίας *Fransisco de Benavides* και μεταφέρθηκαν στο Παλέρμο. Στη συνέχεια, το υλικό αυτό πέρασε στην κατοχή και στη βιβλιοθήκη του επόμενου αντιβασιλέα, δούκα της *Uceda*, που την εποχή 1686-1696 περίπου του έδωσε την σικελικού τύπου στάχωση που γνωρίζουμε σήμερα, ενώ αργότερα το μετέφερε στο παλάτι του στην Ισπανία. Όταν πέθανε ο βασιλιάς της Ισπανίας *Κάρολος Β'*, ξέσπασε πόλεμος για τη διαδοχή του. Ο δούκας της *Uceda*, αν και αρχικά ήταν οπαδός του *Φιλίππου Ε'* ντε *Μπορμπόν*, το 1711 πήγε με το μέρος του *Αυστριακού διεκδικητή*, αρχιδούκα *Καρόλου*, μετά τη συντριβή του οποίου όλη η περιουσία του δούκα της *Uceda*, μαζί και η βιβλιοθήκη του κατασχέθηκαν στη βασιλική βιβλιοθήκη, την οποία ίδρυσε ο *Φίλιππος ο Ε'* το 1712 και η οποία μεταγενέστερα ονομάστηκε *Εθνική Βιβλιοθήκη*. Έτσι, το χειρόγραφο του *Σκυλίτζη* βρέθηκε, μετά από πολλές περιπέτειες, στη βιτρίνα 26-2 της *Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης* και για το λόγο αυτό ονομάστηκε "ο κώδικας της Μαδρίτης ή ο *Σκυλίτζης της Μαδρίτης*".

▪ Για το πώς όμως ο κώδικας αυτός βρέθηκε στην περιουσία της μονής υπάρχει ο ισχυρισμός του *N. Wilson*⁸², σύμφωνα με τον οποίο, το πρότυπο έργο, γύρω στο 1158-1160, μεταφέρθηκε μέσω της πρεσβείας του *Ενρίκο Αρίστιππο*, από την *Κωνσταντινούπολη* στο Παλέρμο, όπου και ενδιαφέρθηκε να το αποκτήσει η ανωτέρω μονή.

▪ Άλλη πηγή επίσης αναφέρει ότι ο κώδικας υπήρχε σίγουρα στην ανωτέρω μονή, γεγονός που επιβεβαιώνει αφιερωματική επιγραφή του 15ου αιώνα, στο φύλλο 9r. (βλέπε σχετ. εικόνα σελ.:104) Αναφέρει επίσης ότι στο ίδιο φύλλο υπάρχει η υπογραφή του *Antonio di Messina*⁸³, ο οποίος υπογράφει και σε άλλους πολλούς κώδικες της ίδιας μονής, που επισκευάστηκαν τον 13ο αιώνα. Και ότι όπως υποστηρίζουν οι τελευταίες μελέτες των

⁸² Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του *Σκυλίτζη* της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 13

⁸³ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του *Σκυλίτζη* της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 11

παλαιογράφων, η γραφή του κώδικα είναι χαρακτηριστική για τη μονή του Σωτήρος της Μεσσήνης, την κατατάσσουν δε χρονολογικά στον 12ο αιώνα.

▪ Παραλληλισμοί στις μικρογραφίες του με εκείνες του «Χρονικού» του Pietro di Eboli που προηγείται του Σκυλίτζη κατά έναν αιώνα τουλάχιστο και με ένα άλλο ελληνικό χειρόγραφο από το Reggio di Calabria του 1175 επιτρέπουν την ενίσχυση της υπόθεσης ότι ο κώδικας προέρχεται από το περιβάλλον της Νεάπολης ή της Σικελίας⁸⁴.

▪ Για την περίπτωση παραγωγής του μεταξύ των ετών 1250-1275, εικάζονται τα εξής: Να είναι η αυλή του Μανφρέδου (γιου του Φρειδερίκου Β', που ήταν παντρεμένος με την Ελένη, κόρη του Μιχαήλ Β' και δεσπότη της Ηπείρου ή να είναι η αυλή του Καρόλου του Ανδεγαυού. Ανάμεσα στους δύο αυτούς ηγεμόνες υπήρχε εχθρότητα, αλλά και βλέψεις για την Βυζαντινή επικράτεια και την ίδια την Κωνσταντινούπολη. Ο κώδικας θα μπορούσε να είναι ένα βασιλικό γαμήλιο δώρο ή ανάγκη συλλογής πληροφοριών για μια εκστρατεία κατά της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Σκεπτόμενοι την πολιτική επιγαμίας ανάμεσα στον οίκο της Αραγωνίας και των παιδιών του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου προκύπτουν να συνδέσουν την παραγωγή του κώδικα και με την Κωνσταντινούπολη, τη Νίκαια ή ακόμα και την Άρτα⁸⁵.

4.1.β. Πρωτότυπο ή αντίγραφο:

Αν ο κώδικας αυτός είναι ένα αντίγραφο ή αν εικονογραφήθηκε για πρώτη φορά πάλι δεν υπάρχει μαρτυρία. Πάντως ο μόνος ερευνητής μέχρι τώρα που υποστηρίζει ότι ο κώδικας της Μαδρίτης είναι έργο πρωτότυπο είναι ο I. Sevcenko⁸⁶. Οι υπόλοιποι καταλήγουν στο συμπέρασμα που βγαίνει αφενός με τον παραπάνω αναφερόμενο ισχυρισμό, δηλαδή ότι ο κώδικας περιέχει 2 αποσπάσματα από το έργο του Ζωναρά, το οποίο

⁸⁴ Pedro Badenas de la Peña, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 18

⁸⁵ Pedro Badenas de la Peña, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 18

⁸⁶ Τίτος Παπαμαστοράκης-Ηλίας Αναγνωστάκης, «Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος», Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη. Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 29

γράφτηκε μετά το 1118 έχοντας ως πηγή το έργο του Σκυλίτζη και αφετέρου από την εικονογράφησή του, στην οποία, όπως θα αναφερθεί λεπτομερειακά πιο κάτω, παρατηρούνται σφάλματα που συνήθως γίνονται κατά την αντιγραφή ενός προϋπάρχοντος εικονογραφικού κύκλου. Επομένως μάλλον έχουμε να κάνουμε με ένα αντίγραφο, που εικονογραφήθηκε, όπως λεπτομερέστερα θα αναφερθεί πιο κάτω, στο β' μισό του 12ου αιώνα.

4.1.γ. Ισχυρισμοί για την αξία του έργου

Ασχετα με το αν είναι πρωτότυπο ή αντίγραφο, ο κώδικας είναι ένα εικονογραφημένο χειρόγραφο που αντιπροσωπεύει τον συγγραφέα του, την ιστορία δύο σχεδόν αιώνων πριν τη γέννησή του, καθώς και την ιστορία των ημερών του. Ένα έργο που με αντικειμενικό και χωρίς προσωπικές προκαταλήψεις τρόπο μας παραδίδει τη δυναμική, τη γοητεία ή και το μυστήριο των γεγονότων του κόσμου του Βυζαντίου. Σχοινοβατώντας ανάμεσα σε εξακριβωμένες πληροφορίες μα και στο θρύλο, μας μεταφέρει στο μεγαλείο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Χρησιμοποιώντας πότε λεπτομερείς και πότε γενικευμένες απόψεις μας παραδίδει την καρδιά της βυζαντινής κοινωνίας. Άλλοτε με σύμβολα και άλλοτε ουσιαστικά, μας παρουσιάζει την απανταχού παρουσία του θείου και το πέρασμα στην ουράνια αιωνιότητα. Μας περιγράφει τους γειτονικούς λαούς, τις ορέξεις τους για τα καλά της αυτοκρατορίας, τις μάχες, την αποδοχή ή όχι της υπεροχής του αυτοκράτορα. Μια συνεχόμενη εναλλαγή προσώπων και γεγονότων δοσμένη με ηθική διάσταση, αλλά και πλούσια σε συναισθήματα, πότε χαράς και πότε οργής και λύπης, ανάλογα με την έκβαση, νίκη ή ήττα, μα και ελπίδας και αγωνίας προκειμένου τα πάντα να παραμείνουν εκεί που η Θεία Πρόνοια τα είχε ορίσει.

Δεν είναι τυχαίο ότι η "Σύνοψις Ιστοριών" αποδόθηκε με πολλά χειρόγραφα. Αυτό δείχνει ότι πρόκειται για έργο δημοφιλές, περιζήτητο, σοβαρό. Έργο που μπορούσαν να διαβάσουν όχι μόνο οι λόγιοι, μα και οι πιο απλοί, έργο που μπορούσαν να διηγηθούν οι μιν στους δέ, οι αναγνώστες στους αγράμματους ακροατές. Διήγηση σοβαρή, όλο δράση και περιπέτεια, που εξάπτει τη φαντασία, το ενδιαφέρον, που διεγείρει αισθήσεις και αισθήματα.

Αφού περιέχει κείμενο και συνάμα εικόνα, αφού αναπαριστάνει μπροστά στα μάτια μας το γεγονός, με χρώματα, με σαφήνεια και με απλότητα για την οποία μάλιστα αναφέρεται και στον πρόλογό του. Δεν επιθυμεί να "γεμίσει τα αυτιά των ακροατών του με διηγήματα που προκαλούν τον ίλιγγο και την ταραχή, πράγμα βεβαίως που κάνουν οι προγενέστεροί του ιστορικοί, αλλά επιθυμεί να δώσει τροφή καλά αλεσμένη και εύληπτη"⁸⁷.

Επειτα από όλα αυτά δεν έχουμε παρά να δεχτούμε ότι η «Σύνοψις Ιστοριών» είναι ένας μοναδικός, βυζαντινός, χειρόγραφος κώδικας, που παρουσιάζει με αρχοντιά ένα μωσαϊκό μιας συγκεκριμένης εποχής της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

4.2 Ειδική περιγραφή του έργου.

Από τις πρώτες εκδόσεις των βυζαντινών ιστορικών και χρονογράφων ήταν και η λατινική μετάφραση του Ιωάννη Σκυλίτζη από τον J.B.Gabius (Βενετία 1570). Επειδή το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού κειμένου συμπίπτει με αυτό του Γεωργίου Κεδρηνού η *Editio princeps* του Ιωάννη Σκυλίτζη δεν έγινε παρά μόνο πρόσφατα και μάλιστα το 1973, υπό την επίβλεψη του H. Thurn και με τον τίτλο "*Ioannis Skylitzae Synopsis Historiarum*" εκδόθηκε το κείμενο του έργου στα ελληνικά. Μέχρι και την έκδοση αυτή αντί για το κείμενο του Σκυλίτζη χρησιμοποιούσαν την «Ιστορία» του Κεδρηνού.

Έχει μοναδική αξία, επειδή είναι το μόνο βυζαντινό χρονικό που είναι γραμμένο στην ελληνική γλώσσα από τη μια και από την άλλη για τον τρόπο της εικονογράφησης αυτής της κατηγορίας κοσμικών χειρογράφων.

Όπως προαναφέρθηκε η χρονογραφία αυτή περιγράφει χρονικά την περίοδο των ετών 811 μέχρι και 1057⁸⁸, πράγμα που θεωρείται ως καινοτομία, μιας και οι προγενέστεροι του Σκυλίτζη χρονογράφοι ξεκινούν την αφήγησή τους από τη Δημιουργία του κόσμου και φτάνουν στη συνέχεια σιγά-σιγά μέχρι και τις μέρες τους. Ο Σκυλίτζης, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω υιοθετεί αυτή τη

⁸⁷ Αγαμέμνων Τσέλικας, Σύνοψις Ιστοριών-Ο Κώδικας της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 9

⁸⁸ Α. Μαρκόπουλος, Ο Χρονογράφος Ιωάννης Σκυλίτζης, ό.π. σελ. 4

διαφοροποίηση, από σεβασμό και θέλοντας να συνεχίσει το έργο του προκατόχου του και σημαντικότετου βυζαντινού χρονογράφου, του Θεοφάνη (+818), το οποίο σταματά στο έτος 811 και το οποίο γράφτηκε περίπου διακόσια πενήντα χρόνια πριν το δικό του.

4.2.α. Περιγραφή του υλικού⁸⁹

Το χειρόγραφο της Μαδρίτης αποτελείται από 234 φύλλα περγαμηνής, η διάσταση των οποίων είναι 355x270 χιλ. και έχουν αριθμηθεί από κάποιον υπάλληλο της Βασιλικής Βιβλιοθήκης. Το κείμενο του Σκυλίτζη, από τα φύλλα αυτά περιλαμβάνει μόνο τα 226, τα υπόλοιπα είναι μεταγενέστερες προσθήκες. Η περγαμηνή του κώδικα είναι παχιά, καλής και ανόμοιας ποιότητας, με χρώμα που ποικίλλει από λευκό μέχρι και κίτρινο. Οι σελίδες στην εχέσαρκτη πλευρά έχουν βερνίκι από ασπράδι αυγού, το οποίο σε κάποιες από αυτές π.χ. φφ.25, 190v, 194v κ.λ.π. έχει αλλοιωθεί από την χρήση. Η χαράκωση των φύλλων έχει γίνει με αύλακες (με αμέλανη πέννα) και αντιστοιχεί στον τύπο 21D1b. Μέσα στα όρια της χαράκωσης έχει γραφεί το κείμενο, η επιφάνεια του οποίου έχει διαστάσεις 200/245x170/190χιλ. με 28-31 στίχους περίπου. Στις περισσότερες σελίδες το κείμενο χωρίζεται σε δύο ή τρία μέρη, ανάμεσα στα οποία υπάρχει χώρος για την εικονογράφηση. Τριάντα από το σύνολο των φύλλων είναι καλυμμένα μόνο από κείμενο. Αυτά είναι τα: 9v, 25v, 27, 69v, 74, 79v, 81v, 83, 93, 94v, 96v, 98, 102v, 103, 152v, 160v, 166v, 179v, 181v, 185v, 191v, 192, 193, 197, 205v, 209v, 216v, 221v, 223v, 231.

Το χειρόγραφο αποτελείται από 30 τετράδια, όλα γραμμένα από τον ίδιο γραφέα, με εξαίρεση το 11ο και το 25ο που φαίνονται να έχουν γραφεί από άλλο χέρι⁹⁰. Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται δεν είναι και πολύ καλή, αφού έχει χρησιμοποιηθεί αρκετά. Έχουν χαθεί κάποια από τα φύλλα του, όπως και ένα ολόκληρο τετράδιο. Στα περιθώρια υπάρχουν φθορές, κάποιες από τις οποίες έγινε προσπάθεια να επιδιορθωθούν με επικολλημένες ταινίες.

⁸⁹ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 19, 20

⁹⁰ Τίτος Παπαμαστοράκης-Ηλιάς.Αναγνωστάκης. Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος;, ό. π. σελ. 29.

περγαμηνής π.χ. φφ. 9, 10, 121. Σε σημεία που το μελάνι είχε ξεθωριάσει, πρέπει να έγινε αντιγραφή του κειμένου π.χ. φφ. 9, 152, 166ν κ.λ.π. Σε κάποια φύλλα επίσης παρατηρούνται κηλίδες υγρασίας, χωρίς όμως να έχουν επηρεάσει το κείμενο π.χ. φφ. 24, 32, 33, 57, 64 κ.λ.π. Επίσης σε πολλές μικρογραφίες έχει αλλοιωθεί ολικά ή μερικά το χρώμα τους.

4.2.β. Η βιβλιοδεσία⁹¹

Η βιβλιοδεσία του κώδικα ανταποκρίνεται στον οίκο του δούκα της Uceda, και είναι χαρακτηριστική για τον 17^ο αιώνα, ενώ αποκαταστάθηκε τον 19^ο αιώνα. Το χειρόγραφο στην αρχική του μορφή αποτελείται από 30 τεύχη που είναι τετράδια, εκτός από το κ' -φφ. 151-156- που είναι τριάδιο. Στα φύλλα των τριών πρώτων τετραδίων υπάρχει ελληνική αρίθμηση (α'-λ') στην εσωτερική γωνία του κάτω περιθωρίου της πρώτης και της τελευταίας σελίδας, ενώ στα υπόλοιπα δεν υπάρχει αυτού του είδους η αρίθμηση. Στο χειρόγραφο υπάρχουν απώλειες. Λείπουν δηλαδή οκτώ φύλλα ανάμεσα στα σημερινά 126-127, που αντιστοιχούν στο τεύχος ις'. Επίσης το τρίτο φύλλο του τεύχους ζ' που ακολουθεί το σημερινό 58. Για την απώλεια αυτή ο Κωνσταντίνος Λάσκαρης, τον 15^ο αιώνα, στο κάτω μέρος αυτού του φύλλου γράφει: «ζήτηι το β' φύλλ». Στο τεύχος ιβ' λείπει το δεύτερο φύλλο που ακολουθούσε το σημερινό 96. Στο τεύχος κγ' λείπουν το δεύτερο και το έβδομο φύλλο, που ακολουθούσαν τα σημερινά φφ. 173 και 177, απώλεια για την οποία υπάρχει η φράση «λείπει». Ίχνη από οριζόντιες παραπομπές υπάρχουν στο τέλος του κάθε τεύχους. Τα τεύχη έχουν αριθμηθεί ξανά με αραβικούς αριθμούς (1-28), στο πάνω περιθώριο της τελευταίας σελίδας. Η νέα αυτή αρίθμηση ξεκινά από το τεύχος η', δηλαδή το σημερινό 7 και φτάνει μέχρι το τέλος, διαφέροντας κατά μία μονάδα σε σχέση με την ελληνική αρίθμηση.

Για την προστασία του στην αρχή του έργου προστέθηκαν έξι φύλλα περγαμηνής, ενώ τον 17^ο αιώνα, στην αρχή και στο τέλος

⁹¹ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 21.22

πρόσθεσαν και φύλλα από χαρτί και το έργο έτσι απέκτησε τη σημερινή του βιβλιοδεσία.

4.2.γ. Η γραφή⁹²

Το χειρόγραφο είναι γραμμένο σχεδόν όλο από το ίδιο χέρι, εκτός από τα δύο τεύχη ια και κε', τα οποία είναι απόλυτα φανερό ότι είναι γραμμένα από άλλο χέρι.

Η γραφή του κύριου γραφέα είναι επιμήκης, κατακόρυφη, καλλιγραφική, πάνω σε ίσια γραμμή, και κάποιες φορές περιλαμβάνει πνεύματα μεγωνιώδη σχεδίαση. Το κεφαλαίογραμμα είναι συνήθως πολύ συμπιεσμένο, τα «ο, ω» είναι μεγάλου μεγέθους και στρογγυλά, ενώ το «σ» στην ημικυκλική παραλλαγή του «C», που χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά σαν τελικό. Κάπου-κάπου, το μέγεθος των γραμμάτων μικραίνει για να βρεθεί χώρος για την εικονογράφηση. Με έναν ιδιαίτερο τρόπο γράφεται το «η», ενώ μεγάλη είναι πάντα η κατακόρυφη γραφή των γραμμάτων «κ, φ, ι, τ». Παρατηρούνται συμπλέγματα δύο, τριών έως και έξι γραμμάτων. Για τα ιερά ονόματα συνηθίζονται βραχυγραφίες.

Ο δεύτερος γραφέας είναι πιο επιδέξιος, έχει ποιότητα και ρευστό στυλ. Τα γράμματά του έχουν μικρότερο ύψος, είναι περισσότερο ενωμένα και πιο αναλογικά. Και αυτός γράφει σε ίσια γραμμή με στρογγυλοποιημένα πνεύματα. Διαφορές ακόμη υπάρχουν μεταξύ των δύο γραφέων ως προς τα γράμματα «α, η, μ, σ». Το μελάνι επίσης αυτού του δεύτερου γραφέα σε κάποια φύλλα έχει ανόμοια ποιότητα και χρώμα. Επίσης πολλά κενά που ο γραφέας αυτός άφησε για την εικονογράφηση δεν καλύφθηκαν ποτέ. Αυτό σημαίνει ότι μετά την γραφή του κώδικα από τον πρ. γραφέα, κάποια τεύχη χάθηκαν. Για την αντικατάστασή τους δούλεψε ο δεύτερος γραφέας, ο οποίος προσπάθησε να μιμηθεί πρώτο. Ο μικρογράφος όμως, αν δεν είχε τα χαμένα πρότυπα ήξερε πώς να γεμίσει τα κενά του δεύτερου γραφέα. Οι δύο γρ. δεν πρέπει να απέχουν πολύ χρονικά γι αυτό και οι ομοιότη

⁹² Pedro Badenas de la Pena. Ο Σκυλίτσας της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης. ό π. σελ. 22, 23, 24

τους είναι πολλές. Σ' αυτές τις ομοιότητες βασιζόμενος ο N.G. Wilson απέδωσε τη χρονολόγηση του κώδικα μεταξύ των μέσων και του τέλους του 12^{ου} αιώνα, αφού τις παρομοίασε με το χέρι του γραφέα ενός χειρογράφου αραβικής ιατρικής που προέρχεται από τη νότια Ιταλία και χρονολογείται με ακρίβεια στο δεύτερο μισό του 12^{ου} αιώνα.

4.2.δ. Το κείμενο

Το κείμενο του χειρογράφου, λόγω απωλειών, όπως προειπώθηκε δεν είναι ολόκληρο. Χωρίζεται σύμφωνα με την έναρξη των διαφορετικών περιόδων βασιλείας που περιγράφονται. Η βασιλεία του κάθε αυτοκράτορα φέρει τίτλο με τη γενική διατύπωση «Αρχή της βασιλείας του...». Αυτός ο τίτλος μερικές φορές εμφανίζεται στο πάνω περιθώριο του φύλλου από το οποίο αρχίζει η αφήγηση. Άλλες φορές εμφανίζεται σαν επιγραφή στην αρχή του κειμένου και άλλες στο αντίστοιχο περιθώριο. Επίσης στα περιθώρια υπάρχουν ίχνη μιας ατελούς υποδιαίρεσης σε κεφάλαια ή παραγράφους, με αριθμητική σήμανση.

"Νικηφόρον του βασιλέως εν Βουλγαρία αναιρεθέντος, Σταυρακίου τε του υιού αυτού καιριάν πληγέντος καν τη βασιλίδι ανασωθέντος και μετά δύο μήνας προς τη βασιλεία αποθεμένου και την ζωήν, ο κουροπαλάτης Μιχαήλ ο του βασιλέως γαμβρός..."⁹³.

Πρόκειται για την αρχή της διήγησης του Σκυλίτζη. Για μια διήγηση που αποτελείται από το προοίμιο και τις περιόδους βασιλείας των ετών 811-1057, με έκθεση γεγονότων που εξιστορούνται με τη χρονολογική σειρά που έγιναν και τα οποία θα προσπαθήσω περιληπτικά να αναφέρω στη συνέχεια. Η αναφορά θα περιλαμβάνει και την ένδειξη των φύλλων στο χειρόγραφο της Μαδρίτης (ως φφ) και στην έκδοση του J. Thurn, (ως σσ)⁹⁴:

⁹³ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn. Apud Walter de Gruyter et Socios Berolini et Novi Eboraci MCMLXXIII, σελ. 5

⁹⁴ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 21

Προοίμιο, φφ.9-10, σσ3-4:

Ο χρονογράφος αναφερόμενος στους αναγνώστες και στους ακροατές του λέει ότι ξεκινάει να γράψει ένα ιστορικό κείμενο με το όνομα «Σύνοψις Ιστοριών», το οποίο για να μην ξεχαστεί ποτέ θα περιλαμβάνει σπουδαία γεγονότα, δοσμένα με αντικειμενικότητα, και χωρίς ανακρίβειες, προσωπικές κρίσεις και εμπάθειες, πράγματα που πολλοί προγενέστεροί του δεν απέφυγαν

1. Μιχαήλ ο Κουροπαλάτης ο Ραγγαβέ, φφ.10-18, σσ 5-12
Έτη 811-813

Κοντά στην Ανδριανούπολη γίνεται μάχη μεταξύ Βυζαντινών με αρχηγό τον αυτοκράτορα Μιχαήλ και Βουλγάρων με αρχηγό τον ηγεμόνα Κρούμο. Ενώ νικούν οι Βυζαντινοί, τα πράγματα ανατρέπονται, γιατί φεύγει από τη μάχη ο στρατηγός των Ανατολικών Λέων ο εξ Αρμενίων, οπότε αναγκάζονται και συγκεντρώνονται ηττημένοι στην Αρκαδιούπολη. Ο στρατηγός Λέων βρίσκει την ευκαιρία, και με την υποστήριξη των έμπιστών του στρατευμάτων, αποστατεί και αναγορεύεται αυτοκράτορας.

2. Λέων Ε' ο Αρμένιος, φφ.18-26, σσ 13-23
Έτη 813-820

Ο Λέων ο Ε' ο Αρμένιος αναλαμβάνει τα ηνία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η διοίκησή του είναι σωστή, αφού προσέχει στην επιλογή των αξιωματούχων του, είναι αφιλοχρήματος, και δίκαιος. Γι αυτό και τιμωρεί αυστηρά κάποιον συγκλητικό που πείραξε τη γυναίκα ενός βυζαντινού πολίτη, όπως και τον Έπαρχο της πόλης που προσπάθησε να συγκαλύψει την αδικία. Αν και ήταν πολύ παράφρονος συνέχιζε να ψάλει στην εκκλησία, πράγμα βεβαίως που προκαλούσε τα γέλια.

3. Μιχαήλ Β' ο Τραυλός. φφ.26-42, σσ.24-48
 Έτη 820-829

A. Γίνεται αποστασία από το Θωμά για την οποία δίνονται δύο εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη, ο Θωμάς που καταγόταν από άσημη οικογένεια, αναλαμβάνει υπηρεσία δίπλα σε έναν συγκλητικό. Όμως μοίχευσε τη γυναίκα του συγκλητικού αυτού και από φόβο μην τιμωρηθεί κατέφυγε στους Αγαρηνούς. Σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή, ο αυτοκράτωρ Λέων είχε αναγορεύσει το Θωμά αρχηγό τάγματος. Όταν λοιπόν ο Θωμάς έμαθε ότι ο Μιχαήλ Τραυλός σκότωσε τον Λέοντα, θέλησε να εκδικηθεί αποστατώντας εναντίον του. Με το στρατό του ξεκίνησε λεηλασίες στις ανατολικές επαρχίες, απέκτησε μεγάλη δύναμη στις περιοχές της Ασίας, με εξαίρεση τα θέματα Οψεκίου και Αρμενιακών, και έφτασε να απειλεί ακόμη και την ίδια την Κωνσταντινούπολη.

B. Ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ ο Τραυλός, προκειμένου να αποκρούσει την απειλή του Θωμά, συγκροτεί πεζική και ναυτική δύναμη, προσπαθώντας παράλληλα να απομακρύνει από τα στρατεύματά του όσους περισσότερους στρατιώτες μπορεί. Στο τέλος πετυχαίνει, επιτίθεται εναντίον του και πνίγει την αποστασία.

4. Θεόφιλος. φφ.42-62, λείπει ένα φύλλο μετά το φ. 58v, σσ.49-80
 Έτη 829-842

A. Κοντά στην εκκλησία των Βλαχερνών η χήρα ενός στρατιώτη σταματά τον αυτοκράτορα Θεόφιλο και του φανερώνει την αδικία ενός στρατηγού απέναντι στον άνδρα της, ο οποίος πέθανε στη μάχη χάνοντας το σπουδαίο άλογό του, που τον είχε σώσει πολλές φορές στις μάχες και το οποίο του απέσπασε με τη βία ο στρατηγός, για να το χαρίσει στον αυτοκράτορα. Ο αυτοκράτορας κάνει έρευνα, ανακαλύπτει την αλήθεια και επιβάλλει στο στρατηγό διηνεκή εξορία, ενώ ορίζει ως συγκληρονόμους της περιουσίας του, τη χήρα και τα παιδιά του νεκρού στρατιώτη.

Με την ιστορία αυτή ο Σκυλίτζης αναφέρεται στον φιλοδίκαιο χαρακτήρα του βυζαντινού αυτοκράτορα.

Β. Ο Θεόφιλος γίνεται πολύ σκληρός εικονομάχος. Όχι μόνο δεν επιτρέπει την ζωγραφική εικόνων, αλλά διατάζει να καταστραφούν και όσες εικόνες και άλλα ιερά κειμήλια υπάρχουν. Διώκει τους μοναχούς, που κατάφεύγουν σε βουνά και σε σπηλιές. Άντρο αντίστασης όμως αποτελούν οι μοναχοί της Μ. Στουδίου, αν και βασανίζονται και τιμωρούνται με θάνατο. Και έναν άλλο μοναχό που αντιστάθηκε τον τιμώρησε, αλλά και το ζωγράφο/μοναχό Λάζαρο διέταξε να του κάψουν τα χέρια, για να μην ξαναζωγραφίσει. Οι μοναχοί Θεόδωρος και Θεοφάνης ομολογούν ενώπιόν του υπέρ της εικονολατρίας και δείχνοντάς του τις θείες γραφές του αποδεικνύουν το λάθος του. Ο Θεόφιλος οργίζεται και διατάζει να τους μαστιγώσουν και να γράψουν στο μέτωπό τους σκωπτικούς στίχους. Ο σύγκελλος της Μεγάλης Εκκλησίας Μιχαήλ φυλακίζεται και βασανίζεται μαζί με άλλους ασκητές.

Γ. Γίνεται εκστρατεία του Θεόφιλου για να απελευθερωθεί η Συρία από τους Άραβες. Καταλαμβάνεται η Σωζόπετρα. Οι Πέρσες που υπηρετούν στο στρατό του απειλούν ότι θα αποστατήσουν. Ο αρχηγός των Αράβων συγκεντρώνει στρατεύματα, πολιορκεί το Αμώριο και ενισχυμένος με Τούρκους και Αρμένιους ετοιμάζεται για επίθεση κατά του Θεόφιλου. Σε μάχη στο Ανζήν, οι βυζαντινοί νικούν τους Άραβες, επεμβαίνουν όμως τούρκοι τοξοβόλοι και τρέπουν σε φυγή τους βυζαντινούς. Οι πέρσες προστατεύουν τον αυτοκράτορα, τον οποίο βοηθούν και η βροχή και η νύχτα που έπεσε. Ο Θεόφιλος στέλνει πρέσβεις για να σώσει το Αμώριο, το οποίο όμως καταλαμβάνεται με προδοσία από τους Άραβες και καταστρέφεται.

5. Μιχαήλ ο υιός Θεοφίλου συν τη μητρί αυτού, φφ.62-81, σσ.81-114. Έτη 842-867

Η Θεοδώρα αναλαμβάνει τη βασιλεία. Ο μάγιστρος Μανουήλ, βαριά άρρωστος, δέχεται την επίσκεψη μοναχών της Μ. Στουδίου, που του προφητεύουν πως αν βοηθήσει στην αναστήλωση των εικόνων θα γίνει καλά. Πραγματικά ο Μανουήλ

συνέρχεται, πάει στο παλάτι να πείσει τη Θεοδώρα να ασχοληθεί με το θέμα και να συγκαλέσει τη σύνοδο. Αυτή στην αρχή διστάζει, στο τέλος όμως δέχεται, συγκαλεί ιερά σύνοδο, αναστηλώνει τις εικόνες και απομακρύνει τον εικονομάχο πατριάρχη Ιωάννη Γραμματικό, μαζί και με όλους τους αντιφρονούντες.

6. Βασίλειος ο Μακεδών ο Κεφαλάς. φφ.81-106. σσ.115-170.
Λείπει ένα φύλλο μετά το φ. 96ν. (σσ.148, 50-150,90)
 Έτη 867-886

A. Οι γονείς του μικρού Βασιλείου, μετά την απελευθέρωσή τους από τους Βουλγάρους εγκαταστάθηκαν ξανά στην Ανδριανούπολη. Ένα καλοκαίρι, και όσο ο Βασίλειος ήταν ακόμη μωρό, οι γονείς του τον έβαλαν να κοιμηθεί κάτω από μικρή θημωνιά, για να μην τον ενοχλεί ο ήλιος, ενώ αυτοί επιθεωρούσαν τους θεριστές των αγρών τους. Όπως το μωρό κοιμόταν, ένας αετός στάθηκε από πάνω του σκιάζοντάς το με τα φτερά του. Η μητέρα του τρομαγμένη σήκωσε μια πέτρα και την πέταξε στον αετό για να τον φοβίσει. Ο αετός όμως, παρά τις προσπάθειες της μητέρας, επανερχόταν πάνω από το μωρό, χωρίς βέβαια να το πειράζει, παρά μόνο να το σκιάζει. Τότε όλοι, μαζί και η μητέρα του, κατάλαβαν ότι πρόκειται για θεϊκό σημάδι, που προμήνυε μεγάλη τύχη για τον μικρό Βασίλειο,

Έτσι ο Σκυλίτζης απέδωσε το Θεϊκό σημάδι για την τύχη του μικρού Βασιλείου, που στη συνέχεια κατέληξε να γίνει ο αυτοκράτορας Βασίλειος ο Α', ο ιδρυτής της Μακεδονικής δυναστείας (867-886).

B. Ο Βασίλειος, σαν ακόλουθος του αυτοκράτορα Θεόφιλου, συναντά την αρχόντισσα Δανιηλίδα στην Πάτρα. Ένας μοναχός στο ναό του Αγ. Ανδρέα προσφωνεί το Βασίλειο σαν βασιλιά, ενώ δε δίνει σημασία στον πραγματικό βασιλιά και στην αρχόντισσα. Η Δανιηλίδα επιπλήττει το μοναχό για την προσφώνηση αυτή και για την αδιαφορία του προς το βασιλιά και ο μοναχός της απαντά ότι στο πρόσωπο αυτού του άσημου ατόμου είδε «θεόσταλτο βασιλιά, χρισμένον από τον Χριστό». Ο Βασίλειος αρρωσταίνει και παραμένει στην Πάτρα, ενώ ο Θεόφιλος επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη. Η αρχόντισσα περιποιείται το Βασίλειο, του

προσφέρει δώρα και του προμηνύει ότι θα γίνει κύριος όλης της γης, ζητώντας του παράλληλα, όταν θα έχει πραγματοποιηθεί η χρησιμότης της, η ίδια και οι δικοί της να βρίσκονται υπό την εύνοιά του.

Γ. Ο Μιχαήλ, μετά το θάνατο του Βάρδα, βλέπει ότι δε μπορεί να κυβερνήσει, υιοθετεί τον Βασίλειο και τον ανεβάζει στο θρόνο, πράγμα που ανακουφίζει το λαό, ο ίδιος δε συνεχίζει τις ασωτίες. Οι γύρω από τον Μιχαήλ συνωμοτούν εναντίον του Βασιλείου, ο οποίος όμως προλαβαίνει τη συνωμοσία, σκοτώνει το Μιχαήλ και αναγορεύεται με την υποστήριξη της συγκλήτου, του στρατού και του λαού απόλυτος μονάρχης. Ο Βασίλειος στη συνέχεια προσπαθεί να συγκεντρώσει τα χρήματα που είχαν κατασπαταληθεί, φροντίζει για την απονομή δικαιοσύνης με διατάγματα που προστατεύουν τους φτωχούς και επαναφέρει τον πατριάρχη Ιγνάτιο, καθαιρώντας τον Φώτιο.

Δ. Οι Άραβες της Καρχηδόνας επιτίθενται στα παράλια της Αδριατικής, έχοντας ως αρχηγό τους τον Σουλδάνο. Πολιορκούν τη Ραγούζα, εκπορθούν το Μπάρι και φτάνουν να απειλούν ακόμη και τη Ρώμη. Ο Βασίλειος ζητώντας και τη βοήθεια του Φράγκου βασιλέα Δολοϊχου ανακαταλαμβάνει το Μπάρι, με αποτέλεσμα την αιχμαλωσία του Σουλδάνου, ο οποίος απαγεται στην Καπύη, όπου ζει για δύο χρόνια χωρίς ποτέ κανείς να τον δει να γελά. Ο Δολοϊχος, υπόσχεται πολύ χρυσό σε όποιον καταφέρει ταξ Σουλδάνο να γελάσει. Κάποια μέρα εμφανίζεται κάποιος που λέει στον βασιλιά ότι ο Σουλδάνος γέλασε, βλέποντας τον τροχό μιας άμαξας να γυρίζει και σκεπτόμενος τη δική του τύχη, που από άρχοντα τον έκανε αιχμάλωτο, αλλά που ίσως του χαρίσει και πάλι δόξα. Τα λόγια αυτά θεωρήθηκαν σοφά από το βασιλιά, ο οποίος για το λόγο αυτό κάνει τον άνθρωπο φίλο του και τον καθίζει στο τραπέζι του. Ο Δολοϊχος εν τω μεταξύ παρασύρει τους άρχοντες της Καπύης και του Βενεβενδού και εξεγείρονται κατά του Σουλδάνου, με αντάλλαγμα την απελευθέρωσή του. Ο Σουλδάνος επιστρέφει στην Καρχηδόνα, ετοιμάζει στρατό και πολιορκεί και πάλι τις δύο πόλεις. Οι αντίπαλοι ζητούν βοήθεια από τον Βασίλειο, ο οποίος και δέχεται. Ο Σουλδάνος συλλαμβάνει τον αγγελιοφόρο κατά την επιστροφή του και τον απειλεί ότι αν μαρτυρήσει για τη βοήθεια του Βασιλείου θα τον θανατώσει. Ο

αγγελιοφόρος όμως αφηφώντας τον κίνδυνο μαρτυρά σε όλους ότι θα έχουν και την βοήθεια του Βασιλείου και αμέσως κατατεμαχίζεται από τον Σουλδάνο. Ο Σουλδάνος φοβάται το βυζαντινό στρατό που βαδίζει εναντίον του, λύει την πολιορκία και επιστρέφει στην Καρχηδόνα.

Ε. Ο Βασίλειος καλεί στην Κωνσταντινούπολη τη Δανιηλίδα, την υποδέχεται με τιμές, ενώ έχει ορίσει το γιο της πρωτοσπαθάριο. Ανακαινίζει το ναό της Αγίας Σοφίας. Βαπτίζει χριστιανούς του Εβραίου, και προσπαθεί να εκχριστιανίσει και τους Βουλγάρους, αφού τους υπόσχεται πολλά δώρα. Βαπτίζει και αρκετούς Ρώσους, στους οποίους στέλνει και αρχιερέα. Οι Ρώσοι για να πιστέψουν ζητούν από τον αρχιερέα να δουν ένα θαύμα, ανάλογο με τη ρίψη των Τριών Παίδων στην κάμινο. Τότε, σε μια μεγάλη φωτιά, ο αρχιερέας ρίχνει το βιβλίο του Ευαγγελίου, το οποίο, όταν η φωτιά σβήνει, βλέπουν ότι δεν έχει καεί. Έπειτα από αυτό το θαύμα οι Ρώσοι δεν δυσπιστούν και βαπτίζονται με προθυμία.

7. Δέων ο Φιλόσοφος, φφ.106-116ν, σσ.171-192
 Έτη 886-912

Ο Αγαρηνός στόλος καταλαμβάνει το Ταυρομένιο στη Σικελία και τη Λήμνο στο Αιγαίο. Ο αυτοκράτορας, την ημέρα της Μεσοπεντηκοστής, επισκέπτεται το ναό του Αγίου Μωκίου. Εκεί, κάποιος πηδώντας από τον άμβωνα, χτυπά με μία ράβδο το κεφάλι του αυτοκράτορα. Αν η ράβδος προηγουμένως δεν είχε σκοντάψει στο κρεμασμένο λυχνάρι, ίσως με τη δύναμη του χτυπήματος να είχε σκοτώσει τον αυτοκράτορα, ο οποίος υποπτεύεται ως υποκινητή της απόπειρας δολοφονίας τον αδελφό του Αλέξανδρο. Ο ίδιος ο δράστης του συμβάντος, αφού ακρωτηριάζεται, καίγεται στη Σφενδόνη του ιππικού. Ο αυτοκράτορας σταματά να επισκέπτεται το ναό. Ο ιερέας του ναού, προσπαθώντας να τον πείσει για το αντίθετο, προφητεύει ότι δεν πρέπει να φοβάται γιατί θα βασιλεύσει για άλλα δέκα χρόνια. Και πραγματικά, ο Δέων πεθαίνει δέκα ακριβώς χρόνια αργότερα και μάλιστα την ίδια μέρα!

8. Αλέξανδρος, φφ.117-118, σσ.193-196

Έτη

(χωρίς περίληψη)

9. Κωνσταντίνος ο υιός Λέοντος, φφ.117-126ν, σσ.197-212

Έτη

Α. Ο Συμεών, ηγεμόνας της Βουλγαρίας, πολιορκεί την Κωνσταντινούπολη. Αυτό όμως διαπιστώνει ότι είναι δύσκολο και ζητά από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο τη σύναψη ειρήνης. Έπειτα από διαπραγματεύσεις, γίνεται δεκτός στο παλάτι ο ίδιος και τα παιδιά του, δέχεται την ευλογία του πατριάρχη και πολλά δώρα και επιστρέφει στη Βουλγαρία.

Β. Ο Συμεών, απειλεί και πάλι το Βυζάντιο. Ο Πατρίκιος Ρωμανός ο Λακαπηνός, προσπαθεί να πείσει τους Πατζινάκες να κινηθούν από θαλάσσης εναντίον του Συμεών, όμως δεν τα καταφέρνει, σε αντίθεση με τον δομέστικο Λέοντα Φωκά, που από ξηράς κατατροπώνει τον Συμεών. Μεταξύ των δύο βυζαντινών αρχηγών υπάρχει καχυποψία, με αποτέλεσμα να επικρατήσει σύγχυση και στο στρατό τους, πράγμα που ο Συμεών εκμεταλλεύεται, αντεπιτίθεται και απειλεί την Κωνσταντινούπολη. Ακολουθεί φοβερή μάχη μεταξύ Βουλγάρων και Βυζαντινών, που έχουν αρχηγό το Λέοντα Φωκά. Οι Βούλγαροι και πάλι χάνουν τη μάχη, στην οποία σκοτώνεται και ο Νικόλαος, γιος του δούκα Κωνσταντίνου, ο οποίος πολέμησε πολύ γενναία και ήταν ο υπαίτιος της νίκης των Βυζαντινών.

10. Ρωμανός ο Λακαπηνός, φφ.127-131ν, ακέφαλη αρχή λόγω απώλειας του 16^{ου} τετραδίου ανάμεσα στα σημερινά φφ.126-127, σσ.224, 72-232. Έτη 920-944

Η Κωνσταντινούπολη απειλείται από δέκα χιλιάδες πλοία του Ρωσικού στόλου. Ο πατρίκιος και πρωτοβεστιάριος Θεοφάνης, καταστρέφει με υγρό πυρ πολλά από τα πλοία αυτά, ενώ άλλα τα διασκορπίζει. Πολλοί ρώσοι αποβιβάζονται στις ακτές του ανατολικού Βοσπόρου και κάνουν καταστροφές και θανάτους με βασανιστήρια. Δέχονται όμως την επίθεση του ισχυρού

στρατεύματος του δομέστικου των σχολών Κουρκούα και τρέπονται σε φυγή, ενώ από θαλάσσης τους περιμένει ο Θεοφάνης, που σε δεύτερη ναυμαχία βυθίζει και αιχμαλωτίζει τα περισσότερα από τα πλοία τους.

11. Κωνσταντίνος πάλιν αυτοκράτωρ. φφ.131-139ν. σσ.233-247
Έτη 913-959

A. Ο Κωνσταντίνος είναι ο αποκλειστικός αυτοκράτορας. Δείχνει μαλθακότητα και αδιαφορεί για την επιλογή κατάλληλων αρχόντων, αλλά αγαπά τις επιστήμες, τη φιλοσοφία και τις τέχνες. Είναι ευσεβής, ανταμείβει όσους τον βοηθούν, αλλά δεν κατορθώνει να φτάσει όλες τις προσδοκίες του αν και από την αρχή είχε προθέσεις.

B. Ο Πατριάρχης Θεοφύλακτος πεθαίνει, ενώ κατέχει το αξίωμα επί εικοσιτρία έτη, από την ηλικία των δεκαέξι ετών, που ήταν σεμνός και μετριοπαθής. Όμως, μετά την ενηλικίωσή του, άρχισε να κάνει άπρεπη ζωή. Αγαπούσε πολύ τα άλογα και το κυνήγι, εισήγαγε στην εκκλησία άπρεπεις ύμνους και συνήθιζε να συμμετέχει σε χορούς και τραγούδια του δρόμου.

11. Ρωμανός ο νέος. φφ.139-142ν. σσ.248-253
Έτη 959-963

Ο μάγιστρος Νικηφόρος Φωκάς, με τον ισχυρό στρατό του διώχνει από την Κρήτη τους Σαρακηνούς. Πολιορκεί όλες της πόλεις της Κρήτης, μεταξύ των οποίων και τον Χάνδακα, μέσα σε διάστημα επτά μηνών. Ο αδελφός του, Λέων Φωκάς, κάνει εκστρατεία κατά του ηγεμόνα των Αράβων Χαλέπιο Χαμβδά και τον νικά και επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη με χιλιάδες αιχμαλώτους.

12. Νικηφόρος Φωκάς. φφ. 145ν-158, σσ.254-259
Έτη: 963-969

A. Ο Πατρικιος Μιχαήλ με ισχυρό στόλο ξεκινά να απελευθερώσει τη Σικελία από τους Σαρακηνούς, οι οποίοι την

κατέλαβαν επί βασιλείας Βασιλείου του Μακεδόνα, κατέστρεψαν όλες τις πόλεις της εκτός της Πανόρμου και από εκεί έκαναν επιδρομές μέχρι και την Πελοπόννησο. Ο αυτοκράτωρ Βασίλειος έστειλε τότε τον Νικηφόρο Φωκά, την απελευθέρωσε, όπως επίσης ελευθέρωσε και πολλούς Ιταλούς, που οι Βυζαντινοί στρατιώτες είχαν κατάσχει ως δούλους. Οι Σικελοί, για να ησυχάσουν από τους Σαρακηνούς, δέχονται να τους πληρώνουν 40.000 χρυσά νομίσματα σαν φόρο. Ταυτόχρονα, σφάζουν τον πατρίκιο Ιωάννη Μουζάλωνα επειδή τους κατάδυναστέυε και προσχωρούν στον βασιλιά των Λογγοβάρδων Δάνδουλφο. Ο Δάνδουλφος δέχεται επίσκεψη του πατρικίου Κοσμά του Θεσσαλονικέα, ο οποίος ως εκπρόσωπος του αυτοκράτορα Ρωμανού του Γέροντα, ζητά την επιστροφή της Σικελίας προς αποφυγή πολέμου. Ο Δάνδουλφος δέχεται την πρόταση και αποκαθιστάται έτσι η ειρήνη στην περιοχή.

Β. Ο Νικηφόρος Φωκάς, φεύγει από την Αντιόχεια και επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί, διορίζει τον πατρίκιο Μιχαήλ Βούρτζη στρατηγό και τον δούλο Πέτρο στρατοπεδάρχη της Κιλικίας, με σκοπό μεταξύ των άλλων υποχρεώσεών τους να επιτηρούν και τους Αντιοχείς και να μην τους επιτρέπουν να βγαίνουν από την πόλη. Εν τω μεταξύ υπήρχε ένας χρησμός, σύμφωνα με τον οποίον όποιος καταλάμβανε την Αντιόχεια θα πέθαινε. Έτσι ο Νικηφόρος Φωκάς δεν προσπάθησε να τη καταλάβει από φόβο μην χάσει τη ζωή του. Ο φιλόδοξος όμως Βούρτζης, με τη βοήθεια του Πέτρου το τόλμησε και έπειτα από σφοδρή μάχη κατέλαβε την Αντιόχεια και την πρόσφερε στον αυτοκράτορα, ο οποίος όμως όχι μόνον δεν τον τίμησε για την πράξη του αυτή, αλλά αντίθετα τον εξύβρισε και τον απομάκρυνε από το στράτευμα.

Γ. Ο Νικηφόρος Φωκάς, προκειμένου να έχει το στρατό με το μέρος του, αφού ήταν αναγκασμένος να εκστρατεύει συνεχώς, δεν διστάζει να λεηλατεί ή να επιβάλλει φόρους, ή να κάνει πράξεις που του επιτρέπουν να βρίσκει τους απαραίτητους για το στρατό του φόρους. Όμως προχωρά και περισσότερο. Επεμβαίνει στην επιλογή επισκόπων, επιβάλλει περιορισμούς στην εκκλησιαστική περιουσία ή προστάζει την εκκλησία να ανακηρύσσει ως μάρτυρες όσους σκοτώνονταν στον πόλεμο. Για να εισπράττει μεγαλύτερα

ποσά από τη φορολογία, ελάττωσε με πονηριά την αξία του νομίσματος. Το ανάκτορο στο οποίο έμενε το ανακαίνισε σε οχυρό, εκεί ζούσε σαν τύραννος, την ημέρα δε που παραλάμβανε τα κλειδιά από το τείχος που διέταξε να χτίσουν γύρω από αυτό για προστασία, πέθανε.

13. Ιωάννης Τζιμισκής, φφ. 158-173ν. Το φύλλο που ακολουθεί το σημερινό φύλλο 173 έχει χαθεί. σσ. 284-312, 20).

Έτη: 969-976

A. Οι Ρώσοι αγνοούν τις συνθήκες που έχουν υπογραφεί με τους Βυζαντινούς και λεηλατούν τη Θράκη, έχοντας ως συμμάχους τους τους Πατζινάκες και τους Τούρκους που είναι εγκατεστημένοι στην Παννονία. Στη συνέχεια στρατοπεδεύουν στην Αρκαδιούπολη. Εναντίον τους ο Ιωάννης Τζιμισκής στέλνει το μάγιστρο Βάρδα Σκληρό, αφού μετακαλεί στρατεύματα από την Ανατολή. Ο Βάρδας, έχοντας σαν βοηθό του τον πατρίκιο Ιωάννη τον Αλακασσέα, και με την εφαρμογή ενός έξυπνου σχεδίου καταφέρνει να διαλύσει τους Πατζινάκες. Κατά τη συμπλοκή, ένας μεγαλόσωμος Σκύθης, προσπαθεί με το ξίφος του να πετύχει τον Βάρδα, αλλά δεν τα καταφέρνει. Απεναντίας ο Βάρδας τον χτυπά στο κράνος με το δικό του ξίφος τόσο δυνατά που τον κόβει στα δύο. Οι Βυζαντινοί νικούν και οι Σκύθες τρέπονται σε φυγή.

B. Ο βυζαντινός στρατός πολιορκεί τους Ρώσους που είναι κλεισμένοι στο Δορόστολο και προσπαθούν να καταστρέψουν μία πετροβόλο μηχανή. Στη μάχη που ακολουθεί ο μάγιστρος Ιωάννης, γιος του Ρωμανού Κουρκούα, σκοτώνεται ηρωικά, ενώ οι Ρώσοι υφίστανται ήττα βαριά. Ο Ανεμάς, γιος του Κουρουπά, που κάποτε ήταν βασιλιάς των Κρητών, διακρίνεται για ηρωισμό. Επίσης διαπιστώνεται ότι ανάμεσα στους Σκύθες που σκοτώθηκαν υπήρχαν και γυναίκες ντυμένες ανδρικά. Ο αρχηγός τους ο Σφενδοσθλάβος γλιτώνει στο παρά πέντε, αλλά εξακολουθεί να μάχεται. Ο Ιωάννης Τζιμισκής του ζητά να μονομαχήσουν για την κρίση του αγώνα. Ο Σφενδοσθλάβος αρνείται. Εξακολουθούν μάχες σφοδρές. Διακρίνεται για ηρωισμό ο Θεόδωρος ο εκ Μισθείας και ξανά ο Ανεμάς, ο οποίος όμως τελικά σκοτώνεται. Μια γυναίκα βλέπει σε όραμα ότι η Παναγία καλεί τον Άγιο Θεόδωρο να

βοηθήσει τον αυτοκράτορα Τζιμισκή. Ο Άγιος Θεόδωρος εμφανίζεται πάνω σε άσπρο άλογο να βοηθά τους Βυζαντινούς. Ο Σφενδοσλάβος καταλαβαίνει τα δύσκολα και ζητά σύναψη συνθήκης για να επιστρέψει στην πατρίδα του με ασφάλεια, πράγμα βεβαίως που γίνεται. Ο Ιωάννης Τζιμισκής γυρίζει στην Κωνσταντινούπολη θριαμβευτής και καταθέτει στο ναό της Αγίας Σοφίας το βουλγαρικό στέμμα. Ο Σφενδοσλάβος, στο δρόμο για την πατρίδα του, πέφτει συνεχώς σε ενέδρες που του στήνουν οι Πατζινάκες.

14. Βασίλειος Β' και Κωνσταντίνος Η'.

Βασίλειος Β', φφ. 174-196ν, ακέφαλη αρχή επειδή χάθηκε το φύλλο που ακολουθούσε το σημερινό 173 και κενό επειδή χάθηκε το φύλλο που ακολουθούσε το σημερινό φ.177. σσ. 315; 94-323, 30+326, 85-369

Έτη: 976-1025

Α. Ο Ιωάννης Τζιμισκής πεθαίνει και στο θρόνο ανεβαίνουν τα παιδιά του Ρωμανού Βασίλειος και Κωνσταντίνος, έχοντας σαν επίτροπο τον παρακοιμώμενο Βασίλειο. Ο παρακοιμώμενος υποπτευόταν ότι ο Βάρδας Σκληρός σφετεριζόταν το θρόνο, έτσι τον έστειλε στη Μεσοποταμία, αφού του έδωσε και τον τίτλο ταμφ δούκα, με σκοπό την προστασία των συνόρων από τους Σαρακηνούς. Ο Βάρδας φτάνει στη Μεσοποταμία οργισμένος για την ενέργεια του παρακοιμώμενου και αυτοανακηρύσσεται αυτοκράτωρ. Ετοιμάζει στρατό με σκοπό να απειλήσει την Κωνσταντινούπολη. Από την άλλη τα αυτοκρατορικά στρατεύματα προχωρούν προς την Καισαρεία για να τον αντιμετωπίσουν. Οι δύο βασιλείς προσπαθούν να μεταπείσουν το Βάρδα, αυτός όμως είναι αποφασισμένος, κατασκοπεύει την Καισαρεία και έτσι, ο εμφύλιος που ξεκινά ήταν αναπόφευκτος.

Β. Ο βασιλιάς των Περσών Χοσρόης πείθει τον Βάρδα Σκληρό να συγκροτήσει στρατό και να επιτεθεί στον αποστάτη Ιναργέ, ο οποίος προσπάθησε να τον εκθρονίσει. Ο Βάρδας σκληρός στη μάχη που ακολουθεί νικά και επιστρέφει στη βάση του γεμάτος λάφυρα.

Γ. Ο Βούλγαρος ηγεμόνας Σαμουήλ εκστρατεύει κατά της Θεσσαλονίκης και προχωρά με επιδρομές προς τη Θεσσαλία, φτάνοντας μέχρι την Πελοπόννησο. Στρατοπεδεύει στον Σπερχειό ποταμό. Εν τω μεταξύ οι βυζαντινοί μετακαλούν από την ανατολή τον μάγιστρο Νικηφόρο Ουρανό, ο οποίος πολύ γρήγορα συγκεντρώνει στρατό και έρχεται και στρατοπεδεύει επίσης στον Σπερχειό, απέναντι από τα στρατεύματα του Σαμουήλ, τα οποία γρήγορα και έξυπνα αιφνιδιάζει και τους σφαγιάζει. Ο Σαμουήλ και τα παιδιά του γλιτώνουν εκ θαύματος και μέσω της Πίνδου επιστρέφουν στη Βουλγαρία.

Κωνσταντίνος Η', ο αδελφός του Βασιλείου, φφ. 196v-198v,
σσ. 370-374

Έτη: 1025-1028

Ο Κωνσταντίνος, ο αδελφός του Βασιλείου παίρνει το θρόνο, αλλά δεν ξέρει να κυβερνήσει. Ενδιαφέρεται μόνο για τα θέατρα και τις ιπποδρομίες, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα τις κρατικές υποθέσεις, καταδιώκοντας τους αξιόλογους και χρήσιμους άρχοντες και δίνοντας υψηλά αξιώματα σε άτομα που δεν αξίζουν.

15. Ρωμανός ο Γ' ο Αργυρός, φφ. 198v-206v, σσ. 375-391

Έτη: 1028-1034

Βρισκόμαστε στο έτος 1039. Φοβερός σεισμός καταστρέφει πολλές πόλεις. Στις ανατολικές επαρχίες εμφανίζεται ακρίδα, καταστρέφει τις σοδειές και αναγκάζει πολλούς κατοίκους να μεταναστεύσουν στη Θράκη. Ο αυτοκράτορας Ρωμανός ο Αργυρός, βοηθά όσο μπορεί την κατάσταση, περιθάλποντας τους κατεστραμμένους και επισκευάζοντας υδραγωγεία και ξενώνες. Ο Ιωάννης ο Ορφανοτρόφος αφού αποκτά δύναμη και επιρροή στο παλάτι, προσπαθεί να προωθήσει τα αδέρφια του, ο ένας από τους οποίους ήταν ο νεαρός Μιχαήλ, σε αξιώματα. Η γυναίκα του Ρωμανού, η ζωή, ερωτεύεται το νεαρό Μιχαήλ και προσπαθεί να δηλητηριάσει τον σύζυγό της για να μείνει μόνη με τον Μιχαήλ. Ο Ρωμανός αργοπέθαινε από το δηλητήριο. Μια μέρα που ζήτησε να κάνει μπάνιο οι σύντροφοι του Μιχαήλ τον έπνιξαν στη μπανιέρα

ενώ η Ζωή δωροδόκησε τον πατριάρχη και τον κλήρο για να τους παντρέψει.

16. Μιχαήλ ο Παφλαγών, φφ. 207-218, σσ. 392-415
Έτη: 1034-1041

Α. Ο Ρωμανός θάβεται στο προαύλιο της ανεγερθείσας από τον ίδιο Μονής, την ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής.

Η Ζωή ανεβάζει στο θρόνο τον Μιχαήλ στον οποίο φέρεται σαν να ήταν ο δούλος της. Ο αδελφός του Μιχαήλ ο Ιωάννης, αφού είδε τι έγινε με τον Ρωμανό βάζει άτομα να παρακολουθούν τα πάντα και δεν γίνεται τίποτε χωρίς πρώτα να έχει τη δική του έγκριση. Βρίσκει τρόπο να μη μάθει κανείς τι έγινε και πήρε το θρόνο ο Μιχαήλ, χωρίς όμως να πείσει και τον πατρικό Δαλασσηνό, στον οποίο ο Ιωάννης στέλνει τον ευνούχο Εργοδότη, ενώ ο ίδιος ο Ιωάννης δωροδοκεί και κάνει δάφορες χάρες προς τους συγκλητικούς και τους ανώτερους άρχοντες, πράγματα που δεν αρέσουν στο Θεό. Για το λόγο αυτό πέφτει καταστροφικό χαλάζι, ο δε βασιλέας δαιμονίζεται. Τον ίδιο χρόνο μια γυναίκα βιάζεται από κάποιον Φράγγο, τον οποίο τιμωρούν, ενώ την ίδια την αποκαθιστούν. Εν τω μεταξύ οι ακρίδες επί τρία χρόνια συνεχίζουν να καταστρέφουν τις σοδειές και όλες οι κακουχίες που συμβαίνουν οφείλονται, σύμφωνα με όραμα, σε όλες τις παρανομίες που έχουν γίνει.

Ο δαιμονισμένος Μιχαήλ εξακολουθεί να είναι αυτοκράτορας, αλλά στην ουσία κυβερνά ο Ιωάννης, ο οποίος χρίζει και τον αδελφό του Νικήτα, δούκα της Αντιόχειας. Ο Νικήτας, έπειτα από αντιδράσεις εισέρχεται στην Αντιόχεια, προβαίνει σε σκοτωμούς και ειδοποιεί τον Ιωάννη για όσα στην Αντιόχεια συμβαίνουν. Εκείνος υποπτεύεται τον Δαλασσηνό, και τον εξορίζει, γεγονός που θεωρείται άδικο και επιφέρει διαμαρτυρίες. Το ίδιο έτος γίνεται σεισμός που πλήττει τα Ιεροσόλυμα, κάποια εδάφη επανακτώνται, ενώ άλλα λεηλατούνται από τους Πατζινάκες. Και ο Ιωάννης αντί να ασχοληθεί με τα προβλήματα αυτά ασχολείται με την φύλαξη του Δαλασσηνού και με κάποιους διορισμούς αρχόντων. Τον Νικήτα της Αντιόχειας διαδέχεται ο αδελφός του Κωνσταντίνος, που ελευθερώνει τους

φυλακισμένους Αντιοχείς και κάνει καίσαρα τον γιο της αδελφής του Μαρίας. Κάνει και πολλές αγαθοεργίες, για να σωθούν οι αμαρτίες των προγενεστέρων του.

Αφροι και Σικελοί επιτίθενται στις Κυκλάδες και στα παράλια της Θράκης, αλλά οι ντόπιοι αντιστέκονται. Ο Ιωάννης στέλνει στη Σικελία τον Γεώργιο Προβατά για να συνάψει ειρήνη. Ο άρχων της Σικελίας Μουχούμετ γίνεται μάγιστρος. Ακολουθούν νέες επιδρομές Σαρακηνών και Πατζινάκων που κατατροπώνονται από τους Βυζαντινούς, ενώ η ακρίδα επιτίθεται και πάλι. Οι Πατζινάκες επιτίθενται κατά των Ρωμαίων, νικούν, αφανίζουν, παίρνουν αιχμαλώτους. Η Αιγύπτια σύζυγος του Έμερ, ζητά συνθήκη ειρήνης, την οποία ο βασιλέας δέχεται. Ακολουθούν σεισμοί. Οι Άραβες επιτίθενται στην Έδεσσα, η οποία αντιστέκεται με τη βοήθεια του Κωνσταντίνου της Αντιοχείας, ενώ επίσκοπος Νικομηδείας γίνεται ο Αντώνιος ο Πάχης. Εν τω μεταξύ επί έξι μήνες δεν βρέχει καθόλου και γίνεται λιτανεία από τους αδελφούς του βασιλέα, από το παλάτι προς το ναό των Βλαχερνών, όπως επίσης και άλλη λιτανεία από τον πατριάρχη και τον κλήρο. Οι λιτανείες δε βοηθούν αφού όχι μόνο δεν βρέχει, αλλά και δυνατά χαλάζι καταστρέφει τα πάντα και αναγκάζει τον Ιωάννη να προμηθευτεί σιτηρά από την Πελοπόννησο. Ακολουθούν στάσεις και μάχες στη Σικελία. Οι μητροπολίτες συνενώνονται να καθαιρέσουν τον Αλέξιο και να ενθρονίσουν τον Ιωάννη, αλλά ο Αλέξιος καταφέρνει να τους σταματήσει.

Ακολουθούν σεισμοί, λιμός, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Θεοφάνης καθαιρείται, επειδή δεν φέρεται σωστά στο λαό, παρακρατώντας μέρος της σίτισης του και τη θέση του παίρνει ο μητροπολίτης Προμηθέας. Η Ζωή προσπαθεί να δηλητηριάσει τον Ιωάννη, αλλά δεν τα καταφέρνει. Στη Σικελία γίνεται προσπάθεια από τους άρχοντες απέλασης του Πατρίκιου Γεώργιου Μανιάκη, οι οποίοι για το λόγο αυτόν ζητούν βοήθεια από την Αφρική. Γίνεται μάχη, οι Καρχηδόνιοι τρέπονται σε φυγή, ενώ ο ποταμός πλημμυρίζει από το αίμα.

Ακολουθούν σεισμοί, λιμός, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Θεοφάνης καθαιρείται, επειδή δεν φέρεται σωστά στο λαό, παρακρατώντας μέρος της σίτισης του και τη θέση του παίρνει ο μητροπολίτης Προμηθέας.

Η Ζωή προσπαθεί να δηλητηριάσει τον Ιωάννη, αλλά δεν τα καταφέρνει. Στη Σικελία γίνεται προσπάθεια από τους άρχοντες απέλασης του Πατρίκιου Γεώργιου Μανιάκη, οι οποίοι για το λόγο αυτόν ζητούν βοήθεια από την Αφρική. Γίνεται μάχη, οι Καρχηδόνιοι τρέπονται σε φυγή, ενώ ο ποταμός πλημμυρίζει από το αίμα.

Και ακολουθεί η επιδρομή των Αράβων κατά της Έδεσσας, οι οποίοι έρχονται με δώδεκα άρχοντες, με άλογα και με καμήλες φορτωμένες με χίλια κιβώτια, που περιέχουν μέσα χίλιους άνδρες,

προσποιούμενοι ότι τα κιβώτια αυτά είναι δώρα για τον βασιλέα. Ανακαλύφθηκε όμως η πονηριά, οι Άραβες σφαγιάστηκαν, μαζί και οι έντεκα άρχοντες, ενώ του δωδέκατου του έκοψαν τα χέρια, τα αυτιά και τη μύτη και τον έστειλαν στην πατρίδα του.

Ο Ιωάννης προσπαθεί να αφανίσει όλους τους συγγενείς του Δαλασσηνού, ενώ ο δαιμονισμένος Μιχαήλ μοιράζει χρήματα για να σωθεί, αλλά αντ' αυτού χειροτερεύει. Επίσης γίνονται σεισμοί και επικρατεί ξηρασία. Φοβερός δε σεισμός καταστρέφει τη Σμύρνη και τα καλύτερα από τα οικοδομήματά της.

Ο Καρχηδόνιος συγκεντρώνει στρατό και έρχεται ξανά κατά του Μανιάκη στη Σικελία. Ο Μανιάκης βάζει το γαμβρό του βασιλέα πατρικιο Στέφανο να επιτηρεί τα παράλια μην και ξεφύγει ο Καρχηδόνιος, ο οποίος όμως κατορθώνει και δραπετεύει στην πατρίδα του. Ο Μανιάκης κατηγορεί τον Στέφανο, ο οποίος θυμώνει και κατηγορεί τον Μανιάκη για αποστάτη κατά του βασιλέα. Ο Μανιάκης καθαιρείται και τη θέση του παίρνει ο Στέφανος, με τον ευνούχο Βασίλειο, οι οποίοι πολύ γρήγορα με ανάρμοστη συμπεριφορά προδίδουν τη Σικελία. Διότι αν και ο Μανιάκης είχε οχυρώσει τις πόλεις καλά, εν τούτοις, όσο ήταν δέσμιος στο Βυζάντιο οι Σαρακηνοί με συμμάχους τους Καρχηδόνιους επιτέθηκαν, επωφελούμενοι της ολιγωρίας των αρχόντων και κατέλαβαν τις πόλεις πλην της Μεσήνης, την οποία φρουρούσε ο πρωτοσπαθάριος Κατακαλών.

Και ενώ στη Θεσσαλονίκη ο βασιλιάς Μιχαήλ υπέφερε και ο Ιωάννης διοικούσε τυραννικά, γινόταν σεισμοί, και ο Θεός έστειλε συνέχεια φοβερά σημάδια, τα οποία προμήνυαν την καταστροφή των τυράννων. Εν τω μεταξύ, πλοίο στο οποίο ο Ιωάννης φόρτωσε χρυσό, συνετρίβη από στρόβιλο και τον χρυσό απέσπασε ο άρχων των Σέρβων Στέφανος. Όταν δε ο βασιλιάς του ζήτησε να τον επιστρέψει, εκείνος δεν το έκανε και εναντίον του ήρθε στρατός με αρχηγό το Γεώργιο Προβατά, ο οποίος κατέλαβε τα εδάφη, αλλά έχασε το στράτευμά του στις δύσβατες περιοχές.

Κάποιος Βούλγαρος που ονομαζόταν Δελεάνος διακήρυττε ότι ήταν γιος του Ρωμανού, του γιου του Σαμουήλ και επειδή τον πίστεψαν το αναγόρευσαν βασιλιά της Βουλγαρίας. Μαθαίνει τα νέα ο Βασίλειος Συναδηνός που ήταν στρατηγός στο Δυρράχιο και ξεκινά να συναντήσει το Δελεάνο και να σταματήσει το κακό, αλλά

βρίσκεται στη φυλακή, ενώ τη θέση του έχει πάρει ο Δερμοκαΐτης και η χώρα στο τέλος καταντά να κυβερνάται από δύο αρχηγούς, δηλαδή από τον Δελεάνο και από τον Τειχομηρό και αργότερα, αφού ο Τειχομηρός λιθοβολείται η εξουσία ανήκει μόνο στο Δελεάνο.

Εν τω μεταξύ ξηραίνονται πηγές, ποτάμια, γίνονται εμπρησμοί.

Ο Δελεάνος βαδίζει κατά του Βυζαντίου, με στρατηγούς τον Καυκάνο και τον Άνθιμο, που φτάνει μέχρι και τη Νικόπολη. Οι Νικοπολίτες επαναστατούν γιατί ο φοροεισπράκτορας Ιωάννης Κουτζομύτης ήταν ανυπόφορος και καλοδέχονται το Δελεάνο. Ακολουθούν εξορίες και βασανιστήρια. Ο πατρίκιος και στρατηγός της Θεοδοσιούπολης Αλουσιάνος αδικημένος από τον Ιωάννη καταφεύγει στο Δελεάνο. Εκείνος τον καλοδέχεται και στη συνέχεια του δίνει βουλγαρικό στρατό και τον στέλνει να πολιορκήσει τη Θεσσαλονίκη. Την πολιορκούσε δε επί έξι μέρες. Οι Θεσσαλονικείς όμως, με τη βοήθεια του Αγίου Δημητρίου τρέπουν τους Βουλγάρους σε φυγή. Ακολουθεί σεισμός. Ο Δελεάνος υποπτεύεται τον Αλουσιάνο για προδοτή. Ο Αλουσιάνος ξελεγά με μέθη τον Δελεάνο και τον τυφλώνει και προχωρά στη συνέχεια προς τη Βουλγαρία, όπου και εγκαθίσταται. Ο δε αυτοκράτωρ, καταβεβλημένος από την αρρώστια του καταφεύγει σε μοναστήρι, δίπλα στο μοναχό Κοσμά Τζιντζιλούκιαφ προσευχόμενος για την αμαρτία που έκανε στο Ρωμανό. Στο μοναστήρι αυτό πεθαίνει, έπειτα από εξομολόγηση, αφού βασίλευσε για επτά χρόνια και οκτώ μήνες με επιείκεια και με μόνο αμάρτημα τη δολοφονία του Ρωμανού, την οποία όμως οι περισσότεροι χρεώνουν στον αδελφό του Ιωάννη.

17. Μιχαήλ Ε' ο Καλαφάτης, φφ. 218-221, σσ. 416-421
Έτη: 1041-1042

Αφού ο Μιχαήλ πεθαίνει η Ζωή υιοθετεί τον ανιψιό του δεύτερου άνδρα της που ονομάζεται επίσης Μιχαήλ και τον ανεβάζει στο θρόνο, ενώ διώχνει από το παλάτι τον ορφανοτρόφο Ιωάννη και τους υπόλοιπους αδελφούς του. Ο Μιχαήλ παίρνει μήνυμα από τον ορφανοτρόφο να μην εμπιστεύεται τη Ζωή έπειτα

από όσα έκανε στον πρώτο άνδρα της. Διοργανώνει λοιπόν βασιλική πομπή προς το ναό των Αγίων Αποστόλων για να διαπιστώσει την αντίδραση του λαού προς, το πρόσωπό του. Ο κόσμος τον επευφημεί, τα σπίτια δε που βλέπουν προς τη λεωφόρο της πομπής έχουν στολιστεί. Έτσι ο Μιχαήλ θεωρεί ότι ο λαός τον υποστηρίζει και επηρεασμένος από τον ορφανοτρόφο εξορίζει τη Ζωή στο νησί Πρίγκηπο, και ανακοινώνει το γεγονός στους πολίτες, οι οποίοι αμέσως επαναστατούν. Έτσι ο Μιχαήλ επαναφέρει τη Ζωή και την παρουσιάζει στον ιππόδρομο σαν βασίλισσα. Ο λαός όμως εισβάλλει στο παλάτι, όπου ο στρατηγός Κατακαλών Κεκαυμένος δεν κατορθώνει να τον απωθήσει. Ο Μιχαήλ δραπετεύει και καταφεύγει στη μονή Στουδίου, όπου και παραμένει ως μοναχός, αφήνοντας στο παλάτι τη Ζωή ως βασίλισσα.

18. Κωνσταντίνος ο Μονομάχος, φφ. 221-234ν. στο τέλος κάτι λείπει αφού έχει χαθεί το τελευταίο τετράδιο, σσ. 422-448, 48.

Έτη: 1042-1055

Με αφορμή το θάνατο ενός Σκύθη εμπόρου, οι Ρώσοι εκστρατεύουν κατά της Κωνσταντινούπολης, με αρχηγό τον ηγεμόνα Βλαδίμηρο, έχουν δε εκτός από τα δικά τους στρατεύματα και άλλα συμμαχικά, από τα νησιά του Βόρειου Ωκεανού. Ο Κωνσταντίνος ο Μονομάχος προσπαθεί να τον πείσει να συνάψουν ειρήνη, αλλά ο Βλαδίμηρος αρνείται. Έτσι, ο αυτοκράτορας τον περιμένει για λίγες ημέρες με τον βυζαντινό στόλο στην είσοδο του Βοσπόρου προς τον Εύξεινο Πόντο. Όταν ο Βλαδίμηρος φτάνει, του επιτίθεται με υγρό πυρ ο Βασίλειος Θεοδωροκάνος και καίει επτά από τα ρωσικά σκάφη, ενώ βυθίζει και άλλα τρία, ένα δε το καταλαμβάνει ο ίδιος. Οι Σκύθες τρομάζουν και τρέπονται σε φυγή, έχοντας πολλές απώλειες πλοίων από πτώσεις πάνω σε υφάλους, αλλά και από συγκρούσεις με τον βυζαντινό στρατό ξηράς που τους περβώνει στα παράλια, όπου προσπαθούν να προσαράξουν. Όμως έχουν και οι Βυζαντινοί απώλειες. Συγκεκριμένα, εικοσιτέσσερα από τα πλοία τους, χωρίς να το καταλάβουν βρέθηκαν μέσα σε έναν κόλπο, και οι ρώσοι βρήκαν

την ευκαιρία και τα εγκλώβισαν, κλείνοντας το στόμιο του κόλπου. Η σύγκρουση που ακολούθησε είχε άσχημα αποτελέσματα. Πολλά βυζαντινά πλοία βυθίζονται, άλλα προσκρούουν σε σκοπέλους και διαλύονται, ναύτες πνίγονται, σκοτώνονται ή καταλήγουν γυμνοί στο στρατόπεδό τους. Στη σύγκρουση αυτή σκοτώνεται έπειτα από ηρωική αντίσταση και ο στρατηγός των Κιβυρραιωτών, πατρίκιος Κωνσταντίνος ο Καβαλλούριος. Οι ρώσοι εν τω μεταξύ, ξεκινούν την πορεία επιστροφής τους προς την πατρίδα, η οποία όμως ήταν γεμάτη ενέδρες που έστηναν οι Βυζαντινοί και από στεριά, αλλά και από θάλασσα. Ο δε βέστης των παριστριών πόλεων Κατακαλών Κεκαυμένος σκότωσε πολλούς από αυτούς, ενώ πολλούς επίσης συνέλαβε ως αιχμαλώτους.

19. Θεοδώρα
(χωρίς περίληψη)

20. Μιχαήλ ο Γέρων
(χωρίς περίληψη)

4.2.ε. Σχόλια για το «προοίμιο»

Στην αρχή του έργου, και πριν από το πρώτο κεφάλαιο, υπάρχει "προοίμιο", δηλαδή πρόλογος, στον οποίο ο συγγραφέας αναφέρει ότι πρόκειται να γράψει με αντικειμενικότητα, ένα εύκολο-ανάλαφρο κείμενο, χρησιμοποιώντας διάφορες πληροφορίες, βασιζόμενες σε προφορικά στοιχεία, αλλά και σε παλαιότερα έργα ιστορικών συγγραφέων, το οποίο θα είναι ένα είδος οδηγού για την κατανόηση των γεγονότων που αφηγείται. Έκκινά κατατάσσοντας αξιολογικά προγενέστερους μα και σύγχρονους ιστορικούς. Στις πρώτες θέσεις κατατάσσει τον Θεοφάνη και τον χρονογράφο Γεώργιο Σύγκελλο, για τους οποίους αναφέρει μόνον επαίνους, ενώ κρίνει καυστικά τον Ψελλό, για τον οποίον συγκεκριμένα γράφει ότι δεν είναι ακριβής, παραλείπει αρκετά και δεν κάνει άλλο από το να απαριθμεί τους βασιλείς χωρίς περαιτέρω προοπτική. Αναφέρεται ακόμη και σε δέκα άλλους βυζαντινούς ιστορικούς, όπως στους Θεόδωρο Δαφνοπάτη,

Ιωσήφ Γενέσιο, Νικήτα Παφλαγών, Ασσανό Λέοντα κ.λ.π. το έργο των οποίων επίσης επικρίνει ως ανάξιο λόγου⁹⁵.

Έπειτα από τέτοιου είδους επικρίσεις μας μένει η εντύπωση ότι το δικό του έργο δεν θα περιέχει τέτοιου είδους αδυναμίες, αλλά θα βασίζεται στην ακρίβεια, στη σοβαρότητα και στο υψηλό επιπέδου ύφος. Οι ερευνητές όμως, δυστυχώς, καταγράφουν και στο δικό του έργο αδυναμίες, οι οποίες επικεντρώνονται ως εξής:

- Χρησιμοποιεί μερικές φορές τις πηγές του και εξαρτάται πλήρως από αυτές, χωρίς δικό του κριτικό προβληματισμό, οπότε προκύπτουν αξιοσημείωτες διαφορές στο ύφος του, αφού τότε είναι λεπτομερειακός και τότε εστιασμένος σε δευτερεύουσες και χωρίς ενδιαφέρον αφηγήσεις, με αποτέλεσμα την εμφάνιση αλληλοσυγκρουόμενων συμπερασμάτων και αφηγηματικών ανισοτήτων. Για παράδειγμα, για να αναφερθεί στον αυτοκράτορα Νικηφόρο Φωκά (963-969), βασίζεται στο κείμενο του Λέοντα του Διάκονου, καθώς και σε κάποιο άλλο άγνωστο, εχθρικά προς τον αυτοκράτορα αναφερόμενο κείμενο, χωρίς τον απαραίτητο δικό του προβληματισμό και τη δική του κριτική⁹⁶.

- Δεν διαθέτει συγκεκριμένη ιστορική κοσμοθεωρία και συγκρινόμενο, με άλλα έργα της εποχής του, όπως τη Χρονογραφία του Ψελλού ή την Αλεξιάδα της Άννας Κομνηνής, το δικό του έργο υστερεί, παρουσιάζοντας προβλήματα μεθόδου, αλλά και δομής.

- Κάνει επιλογές, διακείμενος π.χ. φιλικά προς τους Μακεδόνες, με ιδιαίτερη εκτίμηση στο πρόσωπο και στο έργο του Βασιλείου του Α' (867-886), πράγμα που πιθανόν να οφείλεται στις πηγές στις οποίες στηρίχτηκε το υλικό του, ενώ αγνοεί παντελώς και δεν αναφέρεται σε προγενέστερους αυτοκράτορες, δηλαδή στους αμοριανούς. Και πραγματικά ως πηγές του είχε για μεν τη βασιλεία του Λέοντος Ε' τον Γενέσιο, για δε τους επόμενους

⁹⁵ Α. Μαρκόπουλος, Ο Χρονογράφος Ιωάννης Σκυλίτζης, ό.π. σελ. 4

⁹⁶ Α. Μαρκόπουλος, Ο Χρονογράφος Ιωάννης Σκυλίτζης, ό.π. σελ. 4

αυτοκράτορες, μέχρι και τα μέσα του 10^{ου} αιώνα τον συνεχιστή του Θεοφάνους⁹⁷

Αυτού του είδους όμως οι επικρίσεις δεν μπορούν και δεν πρέπει να μας παρασύρουν, ώστε να μην του αποδώσουμε εύσημα για τη μεγάλη του προσπάθεια καταγραφής ενός έργου, με σφαιρική και ισορροπημένη απόδοση των γεγονότων. Ενός εκτενούς και σημαντικού κειμένου, με πολύτιμες πληροφορίες που πολλές φορές μάλιστα, προέρχονται από κείμενα που δεν διασώθηκαν. Ενός κώδικα με πολλές και ενδιαφέρουσες κρίσεις επί προσώπων και πραγμάτων. Και τέλος ενός χειρόγραφου που καινοτομεί και συγχρόνως εξάπτει και ευχαριστεί με την πλούσια εικονογράφησή του. Αξίζει πιστεύω, να αναφερθεί για μία ακόμη φορά ο χαρακτηρισμός του ως του "σημαντικότερου ίσως εκπροσώπου της κοσμικής βυζαντινής τέχνης".

4.2.στ. Τα περιθώρια⁹⁸

Στα περιθώρια του κώδικα υπάρχουν έντεκα επικήδεια ποιήματα, αφιερωμένα στους αυτοκράτορες Λέοντα ς', Κωνσταντίνου Ζ', Νικηφόρου Φωκά, Ιωάννη Τζιμισκή, αυτοκράτειρας Θεανούς και Βάρδα Φωκά. Όλα τα ποιήματα είναι γραμμένα στα περιθώρια που υπάρχουν γύρω από το κείμενο και τη μικρογραφία και σχετίζονται με το πρόσωπο που αναπαριστάται στη μικρογραφία. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 131) Εκδόθηκαν και μελετήθηκαν από τον I. Sevcenko, είναι γραμμένα από τον πρώτο γραφέα, άρα προϋπήρχαν και στο πρότυπο που χρησιμοποίησε ο αντιγραφέας του συγκεκριμένου κώδικα. Τα τρία πρώτα είναι αφιερωμένα στον Λέοντα ς', ενώ το τέταρτο στον Κωνσταντίνο Ζ'. Ο στίχος όλων είναι «πολιτικός». Σύμφωνα με τον Sevcenko, πρόκειται μάλλον για μια συλλογή από επικήδειους που ήταν αφιερωμένοι σε αυτοκράτορες ή εξέχουσες προσωπικότητες, που γράφτηκε στην Κωνσταντινούπολη και στη συνέχεια συγχωνεύθηκε στη «Σύνοψη». Υπόθεση βέβαια που ενισχύει και την άποψη σύμφωνα με την οποία το πρωτότυπο έργο

⁹⁷ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτσης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 16

⁹⁸ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτσης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 26, 27

δημιουργήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και στη συνέχεια από αυτό αντιγράφηκε το χειρόγραφο της Μαδρίτης.

Τα ποιήματα των περιθωρίων του κώδικα είναι:

- ✓ 1, 2, 3, φ.116ν. Είναι ανώνυμα και αφιερωμένα στο Λέοντα ς' τον Σοφό, συνοδεύουν δε τις μικρογραφίες που σχετίζονται α) με το θάνατο του Λέοντα, παρόντος του αδελφού του Αλεξάνδρου, της συζύγου και των παιδιών του, και συγκλητικών, β) με την έναρξη της βασιλείας του Αλεξάνδρου, που συμβασιλεύει με τον ανιψιό του Κωνσταντίνο, παρουσία και δύο ίσως Αράβων καθώς και κάποιων πιθανώς συγκλητικών.
- ✓ 4, φ.139. Γραμμένο από τον Συμεών το Μεταφραστή για τον Κωνσταντίνο Ζ'. Συνοδεύει τη μικρογραφία με το θάνατο του αυτοκράτορα, που κείται στο κρεβάτι του, ενώ περιτριγυρίζεται από αξιωματούχους του λαού και της εκκλησίας.
- ✓ 5, φ.157. Είναι ανώνυμο και αφιερωμένο στην αυτοκράτειρα Θεοφανώ. Συνοδεύει μικρογραφία στην οποία η αυτοκράτειρα «μοιχαλίδα» επιτρέπει στον Τζιμισκή και στους συνοδούς του να εισχωρήσουν κρυφά στο παλάτι.
- ✓ 6, 7, 8, 9, φ.157. Αφιερωμένα στο Νικηφόρο Φωκά. Το πρώτο είναι γραμμένο από τον Ιωάννη Γεωμέτρη, τα υπόλοιπα είναι ανώνυμα. Η μικρογραφία που συνοδεύουν απεικονίζει τον Τζιμισκή και τους συνωμότες του, όπως και τη δολοφονία του αυτοκράτορα και είναι πολύ φθαρμένη.
- ✓ 10, φ.159. Είναι ανώνυμο, γραμμένο για τον Ιωάννη Α' Τζιμισκή και βρίσκεται δίπλα στη μικρογραφία που απεικονίζει τη στέψη του στην Αγία Σοφία από τον Πατριάρχη Πολύευκτο. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 131)
- ✓ 11, φ.182ν. Ανώνυμο και γραμμένο για το θάνατο του Βάρδα Φωκά, πράγμα που φαίνεται μόνον στον τίτλο. Η μικρογραφία που σχετίζεται μ' αυτό δείχνει το θάνατό του σε πολιορκία της Αβύδου, ενώ στο ποίημα αναφέρεται ότι ο θάνατος επήλθε από αρρώστια στην Κρήτη.

Στα περιθώρια όμως του κώδικα πέρα από τα ανωτέρω ποιήματα είναι γραμμένα και διάφορα σημειώματα, που δίνουν εξαιρετικές πληροφορίες. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.:133) Όσα είναι γραμμένα στα επιπρόσθετα φύλλα, είναι μεταγενέστερα και τα έγραψαν οι βιβλιοθηκάριοι πληροφορώντας για το περιεχόμενο του βιβλίου και το μέγεθός του. Υπάρχουν όμως και προγενέστερα γραμμένα στην ελληνική που αποτελούνται από τίτλους, λέξεις, ημερομηνίες και σχόλια, όπως υπάρχουν και άλλα στη λατινική και την ιταλική. Σαν παράδειγμα ας αναφερθεί το σημείωμα του φ. 9, πάνω από τη διακοσμητική ταινία, που αναγράφεται ο τίτλος του έργου και μας πληροφορεί για τον ιδιοκτήτη του χειρογράφου. Συγκεκριμένα γράφει: «αύτη η βίβλος πέλει της του σωτήρος μονής της διακειμένης εν τω ακρωτηρίω του λιμένος Μεσσήνης» (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 104). Κάποιες φορές είναι ανεστραμμένα και δεν έχουν καμιά σχέση με το κείμενο.

4.3 Οι αναφορές που χαρακτηρίζουν το έργο του Σκυλίτζη

✓ Ένα από τα χαρακτηριστικά στο έργο του Σκυλίτζη είναι οι συχνές αναφορές που κάνει στους Σλαβικούς λαούς, οι οποίοι βέβαια συνδέονται άμεσα με τη βυζαντινή αυτοκρατορία.

Όταν κατ' αρχάς μιλάμε για Σλάβους των μέσων χρόνων, αναφερόμαστε στους λαούς της Βουλγαρίας και Ρωσίας, καθώς και στους λαούς που ανήκουν στα σλαβικά φύλα και είναι οι Σέρβοι, Κροάτες, Ζαχλούμοι, Ναρεντάνοι ή Ρεντανοί, Καναλίτες, Τερβουνιάτες, που ακόμη από τον 7ο αιώνα, την εποχή δηλαδή του Ηρακλείου εγκαταστάθηκαν στην Παννονία στη Δαλματία και στις ακτές της Αδριατικής⁹⁹.

✓ Ένα δεύτερο λοιπόν χαρακτηριστικό του Σκυλίτζη επί του θέματος αυτού είναι ότι κατά την αναφορά του στους πιο πάνω λαούς, δεν τους κατονομάζει ποτέ σλάβους, αλλά με τα εθνικά τους ονόματα, δηλαδή Ρώσους, Βούλγαρους, Καναλίτες κ.λ.π., ενώ σε δύο περιπτώσεις τους αποκαλεί Σκλαβηνούς. Κάποιες φορές πάλι τους αποκαλεί Σκύθες, όρος που για τους βυζαντινούς συγγραφείς σημαίνει τους λαούς που ήρθαν από τον βορρά. Εξαιρέση στον όρο αυτό για τον Σκυλίτζη αποτελούν οι Βούλγαροι, τους οποίους ποτέ δεν αποκαλεί Σκύθες. Κι αυτό ίσως επειδή ο λαός αυτός γνωρίζεται, σχετίζεται και αναμειγνύεται στην ιστορία της αυτοκρατορίας από πολύ παλιά. Είναι οι πιο κοντινοί γείτονες και είναι αυτοί που δημιούργησαν το κράτος τους σε εδάφη που προηγουμένως ανήκαν στο Βυζάντιο.

✓ Ένα τρίτο χαρακτηριστικό του Σκυλίτζη είναι οι αναφορές που κάνει στους σλάβους, όσον αφορά την έκταση, αλλά και την συχνότητα. Για την περίοδο των ετών 811 έως και το μισό περίπου του 11ου αιώνα, οι αναφορές που κάνει, ως προς την έκταση εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις πηγές του και άλλοτε είναι εκτενείς και άλλες φορές είναι απλές αναφορές. Για παράδειγμα στο θέμα που αναφέρεται στον εκχριστιανισμό των Βουλγάρων, τα κείμενά του παρουσιάζονται σχεδόν ίδια με αυτά του Συνεχιστή¹⁰⁰.

⁹⁹ Γασμίνα Μωυσειδου, Βυζάντιο και Σλαβικός κόσμος. Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 21

¹⁰⁰ Γασμίνα Μωυσειδου, Βυζάντιο και Σλαβικός κόσμος, ό.π. σελ. 22

Για το υπόλοιπο του 11ου αιώνα οι πηγές του οι σχετικές με τους σλάβους είναι άγνωστες και οι πληροφορίες του για το θέμα αυτό μάλλον βασίζονται σε προφορικές μαρτυρίες. Όσον αφορά την περίοδο που ξεκινά από τη βασιλεία του Βουλγαροκτόνου, οι μαρτυρίες του Σκυλίτζη είναι σημαντικότερες και κάποιες από αυτές δεν συναντώνται σε κανένα άλλο έργο, ενώ επιβεβαιώνονται και από κείμενα εξωβυζαντινής προέλευσης. π.χ. οι πληροφορίες που μας δίνει για τις διαφορές βυζαντινών και νοτιοσλάβων, οι οποίες ήταν αποτέλεσμα του βυζαντινοβουλγαρικού πολέμου, επί εποχής Βασιλείου Βουλγαροκτόνου¹⁰¹. Κάτι ανάλογο με τα παραπάνω γίνεται και ως προς τη συχνότητα των αναφορών του. Το συμπέρασμα της μελέτης καταλήγει ότι τουλάχιστον στο κομμάτι που ελέγχθηκε, και για το οποίο οι πληροφορίες προέρχονται από προγενέστερη πηγή, προσκείμενη φιλικά στη δυναστεία των Μακεδόνων, η συχνότητα είναι ανάλογη και εξαρτημένη από αυτή την πηγή. Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί ότι ο Σκυλίτζης χρησιμοποιεί τις μαρτυρίες σε σχέση πάντα με την ιστορική πραγματικότητα και τις πολιτικές επιλογές της κάθε χρονικής στιγμής. Για παράδειγμα, στο θέμα της επιγαμίας και συγκεκριμένα στο γεγονός του έτους 988, που η πορφυρογέννητη πριγκίπισσα Άννα δίνεται σαν νύφη στον Σκύθη ηγεμόνα, Ρώσο Βλαδίμηρο, ο οποίος μάλιστα προσχωρεί για το λόγο αυτό στον Χριστιανισμό, και το οποίο οι Βυζαντινοί δεν είδαν και με πολύ καλό μάτι, ο Σκυλίτζης αναφέρεται σύντομα και έμμεσα.

✓ Εκείνο τώρα που πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα είναι οι ιδιαίτερες αναφορές και πληροφορίες που η χρονογραφία του Σκυλίτζη δίνει για τους Βούλγαρους, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους σλαβικούς λαούς. Βέβαια, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος απέναντί τους, αφού είναι οι πιο κοντινοί βόρειοι γείτονες, των οποίων η ιστορία περιπλέκεται συνεχώς με την ιστορία των βυζαντινών. Έτσι, τους παρακολουθεί στενά, κυρίως όσον αφορά τα έτη 811-1057. Αναφέρεται στις προσπάθειές τους να ασπασθούν την Ορθοδοξία, στον επίσημο εκχριστιανισμό τους επί αυτοκράτορος Μιχαήλ Γ', το 864, (βλέπε

¹⁰¹ Γιασμίνα Μωυσεΐδου, Βυζάντιο και Σλαβικός κόσμος, ό.π. σελ. 22

σχετική εικόνα σελ.: 116), στη μεγάλη φιλονικία επί άρχοντος Συμεών, στα τέλη 9ου με αρχές 10ου αιώνα, όπως και στην επιγαμία του 927, που ο Πέτρος της Βουλγαρίας παντρεύτηκε την κόρη του συναυτοκράτορα Χριστόφορου Λακαπηνού, πριγκίπισσα Μαρία Λακαπηνή και κέρδισε έτσι τον τίτλο του βασιλέα της Βουλγαρίας. Πολλές πληροφορίες επίσης δίνει για τον πόλεμο επί Ιωάννη Τζιμισκή, που οδήγησε στην καταστροφή του βουλγαρικού κράτους, τις επαναστατικές προσπάθειες των Κομητοπούλων για ίδρυση ενός μεγάλου βουλγαρικού κράτους, τη μεγάλη νίκη του Βασιλείου Β', στα 1018, με την οποία η Βουλγαρία ενσωματώθηκε και πάλι στη βυζαντινή αυτοκρατορία και την επανάσταση του Πέτρου Δελεάνου επί Κωνσταντίνου Μονομάχου, η οποία βέβαια κατέληξε σε αποτυχία.

✓ Εξετάζοντας την ιδιαίτερη αναφορά του Σκυλίτζη στα γεγονότα που σχετίζονται με τους σλαβικούς λαούς, δεν γίνεται να μην αναφέρουμε και τις πληροφορίες που δίνει για τους Ρώσους, τους οποίους αποκαλεί «Ρως», οι οποίες μπορεί να μην είναι τόσες πολλές όπως των Βουλγάρων, αλλά σίγουρα είναι πολύ περισσότερες από τους υπόλοιπους σλαβικούς λαούς. Για τις πληροφορίες αυτές χρησιμοποιεί σχεδόν πιστά ως πηγή τον συνεχιστή του Θεοφάνη και αναφέρεται στα γεγονότα του 860, δηλαδή στην πρώτη επίθεση των Ρώσων κατά της Κωνσταντινούπολης, στη γνωριμία των δύο λαών, στις προσπάθειες των βυζαντινών να τους εκχριστιανίσουν, στη βάπτιση της ηγεμονίδας Όλγας επί Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου αιώνα (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 128). Μια σύντομη, έμμεση, γιά πολιτικούς λόγους αναφορά κάνει επίσης για τον οριστικό εκχριστιανισμό των Ρώσων το 988, σε αντίθεση με τις επιθέσεις τους κατά της Κωνσταντινούπολης των ετών 941 και 1043, οι οποίες είναι εκτενείς, ενώ αποσιωπά τελείως και δεν αναφέρει τις επιθέσεις των ετών 907 και 911. Και βέβαια δεν παραλείπει να αποδώσει την εκστρατεία του Ρώσου ηγεμόνα Σβιατοσλάβ Ιγγόρεβιτς κατά των Βαλκανίων, όταν του ζητήθηκε από τους βυζαντινούς βοήθεια για τον πόλεμο κατά των Βουλγάρων, τα έτη 967-971¹⁰².

¹⁰² Γιασμίνα Μωυσεΐδου, Βυζάντιο και Σλαβικός κόσμος, ό.π. σελ. 23

Στην περίπτωση που γεννήθηκε κάποια απορία για όλες αυτές τις σλαβικές αναφορές που χαρακτηρίζουν το έργο του Σκυλίτζη, θα απαντούσαμε ότι αυτές οφείλονται στα ιδιαίτερα σημαντικά για τους Σλάβους γεγονότα, που συνδέθηκαν άμεσα με τη Βυζαντινή αυτοκρατορία και τα οποία συμπίπτουν χρονικά με την περίοδο που ο χρονογράφος πραγματεύεται, δηλαδή τη μεγάλη περίοδο των ετών 811-1057.

4.4 Διαφορές στο έργο Σκυλίτζη/Ψελλού.

Ο Σκυλίτζης, όπως γράφτηκε και πιο πάνω, στον πρόλογο της Σύνοψής του, αναφέρεται μεταξύ των άλλων και εναντίον του Ψελλού. Συγκεκριμένα λέει: «επεχείρησαν μεν γαρ τινες, οιον ο Σικελιώτης διδάσκαλος και ο καθ' ημάς ύπατος των φιλοσόφων και υπέρτιμος ο Ψελλός, και προς τούτοις έτερον» δηλαδή κάνει αναφορά σε κάποιους χρονογράφους που δεν τους ονομάζει, όπως επίσης και σε δύο που κατονομάζει ξεκάθαρα, δηλαδή στο δάσκαλο Σικελιώτη και στον "ύπατο των φιλοσόφων και υπέρτιμο" Ψελλό¹⁰³. Όσον αφορά τώρα τον Ψελλό, η αναφορά του είναι υποτιμητική, αφού τον κατατάσσει μεταξύ εκείνων που θέλησαν να καταγράψουν την ιστορία, αλλά απέτυχαν και το μόνο που θεωρεί ότι έκαναν ήταν να παραθέσουν χρονολογίες και ονόματα αυτοκρατόρων, όπως επίσης να κάνουν αξιολογικές κρίσεις που περισσότερο έβλαψαν, παρά ωφέλησαν.

Άραγε εδώ, και προσπαθώντας να σχολιάσουμε την ανωτέρω αναφορά, έχουμε να κάνουμε με ένα είδος ανταγωνισμού; ή μήπως με δύο συγγραφείς που ακολουθούν εντελώς διαφορετικούς δρόμους, που ο καθένας έχει τις εντελώς προσωπικές του αντιλήψεις; Ας δούμε το θέμα αυτό αναλυτικότερα.

Ο Σκυλίτζης, επαναλαμβάνω, ότι στον πρόλογο του έργου του γράφει καθαρά¹⁰⁴ (για χάρη συντομίας σε ελεύθερη μετάφραση) ότι οι ιστορικοί που γράφουν σωστά αποδίδουν τα γεγονότα με ακρίβεια, χωρίς συμπραζόμενα και αξιολογήσεις. Δίνουν τροφή

¹⁰³ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, ό.π. σελ. 3

¹⁰⁴ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, ό.π. σελ. 3, 4

"απαλή και καλά αλεσμένη" δηλαδή κατανοητή, πράγμα που πέτυχαν τα πρότυπά του, δηλαδή ο Θεοφάνης και ο Γεώργιος Σύγκελλος. Αυτοί οι δύο για τον χρονογράφο μας πέτυχαν στο έργο τους επειδή ήταν ικανοί στην εξεύρεση των πηγών τους και συστηματοποίησαν το υλικό τους και το κατέγραψαν "συνοπτικά" δηλαδή χωρίς περιττούς συλλογισμούς, "απερίεργα" δηλαδή απλά, χωρίς ρητορικά σχήματα και με τρόπο "αφελή" δηλαδή γλωσσικά εύκολο. Για τον Σκυλίτζη πρώτιστο καθήκον του ιστορικού είναι "η παραβολή των στοιχείων, η μελέτη καθενός από αυτά χωριστά, ο διαχωρισμός τους σε αληθή και ψευδή και η τελική καταγραφή τους σε απλή γλώσσα και εύληπτη θεματική επεξεργασία"¹⁰⁵. Ο Σκυλίτζης με άλλα λόγια προσπαθεί να γράφει αντικειμενικά, και αποφεύγοντας τις προσωπικές κρίσεις, οι οποίες θεωρεί «ότι αλλοιώνουν την πραγματικότητα».

Από την άλλη τώρα ο Ψελλός στη χρονογραφία του εξηγεί ότι "η ιστορική γνώση στηρίζεται στην ερμηνεία της αμφίδρομης σχέσης ανάμεσα στο ανθρώπινο ήθος και στις πράξεις που απορρέουν από αυτό. Έτσι, οι αμφιθυμίες, οι δισταγμοί και τα πάθη των ηγετών, με δυο λόγια ο ψυχισμός τους, προσδιορίζει τη συμπεριφορά τους και γύρω από αυτήν διαμορφώνονται οι ιστορικές συνθήκες"¹⁰⁶. Σύμφωνα με την ίδια πηγή ο Ψελλός δέχεται ακόμη ότι ιστορικές παράμετροι, που μπορεί να είναι πολιτικές, οικονομικές ή και κοινωνικές υπάρχουν και εξελίσσονται ανεξάρτητα από τις πράξεις των ηγετών. Και ότι ο άνθρωπος, ανάλογα με τις δραστηριότητές του έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει ή ακόμη και να αλλάξει την πορεία των γεγονότων, η ιστορία των οποίων τελικά διαμορφώνεται μέσα από τις πράξεις και τις ιδέες αυτών που εμπλέκονται. Όταν δε ο ιστορικός για όλα αυτά έχει σφαιρική εικόνα και αντίληψη που απέκτησε προσωπικά, τότε συνθέτει το υλικό του και το καταγράφει καλύτερα.

¹⁰⁵ Χριστίνα Γ. Αγγελίδη, Ιωάννης Σκυλίτζης και Μιχαήλ Ψελλός, Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 28

¹⁰⁶ Χριστίνα Γ. Αγγελίδη, Ιωάννης Σκυλίτζης και Μιχαήλ Ψελλός-ό.π. σελ. 28

Ως επίλογο στο θέμα αυτό θα ήθελα να αναφέρω ότι τελικά οι μεροληπτικές κρίσεις του Σκυλίτζη για τον Ψελλό δεν έχουν σχέση με ανταγωνιστικότητα. Απεναντίας έχουμε να κάνουμε με δύο μεγάλους ιστορικούς του 11ου αιώνα, οι οποίοι υπηρετούν και υποστηρίζουν δύο εντελώς διαφορετικές, αλλά παράλληλες τάσεις. Δύο ιστορικούς, των οποίων τα κείμενα κρίνουν τη ζωή και τα γεγονότα από διαφορετική οπτική γωνία. Από τη μια δηλαδή έχουμε έναν φιλόσοφο, τον Ψελλό, ο οποίος μπορεί και επεξεργάζεται μια ιστορική εποχή, βασιζόμενος στις δικές του φιλοσοφικές αρχές και συνάμα προσπαθεί να αποδείξει ότι το αντικείμενο και ο φορέας της ιστορίας εξαρτώνται από την ανθρώπινη προσωπικότητα. Και από την άλλη έχουμε έναν νομικό, το Σκυλίτζη, που σκεπτόμενος πάντα θετικά, γράφει την ιστορία του με αντικειμενικότητα και χωρίς προσωπικές κρίσεις, έτσι ώστε να μην αλλοιώσει την αλήθεια.

4.5 Η εικονογράφηση του έργου.

4.5.α Οι μικρογραφίες

Η εικονογράφηση που σώζεται μέχρι και σήμερα στο έργο, περιλαμβάνει 574 μικρογραφίες¹⁰⁷, που μας επιτρέπουν ευχάριστα και εύκολα, να μεταφερθούμε στην εποχή εκείνη, να συμμετέχουμε ενεργά στα γεγονότα, να γίνουμε και οι ίδιοι πρωταγωνιστές των ιστοριών των βυζαντινών αυτοκρατόρων.

Το συμπέρασμα στο οποίο οι ερευνητές καταλήγουν ως προς το θέμα της εικονογράφησης του έργου του Σκυλίτζη, είναι ότι και αυτή χαρακτηρίζεται από μυστήριο και περιπέτεια. Σύμφωνα με τους A. Grabar-M. Manoussaca, η περίοδος της εικονογράφησης εικάζεται να έγινε ανάμεσα στα μέσα και στα τέλη του 13^{ου} αιώνα¹⁰⁸. Κι αυτό γιατί κι εδώ παρατηρείται σημαντικά διαφορετικό ύφος και αισθητική, πράγμα που οδηγεί στη σκέψη ότι πολλοί και διαφορετικοί ζωγράφοι, έχουν αποτυπώσει την τέχνη τους στο έργο ενός και μόνον συγγραφέα. Τα κενά δε που

¹⁰⁷ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 11

¹⁰⁸ Pedro Badenas de la Peña, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ.

υπάρχουν σε πολλές σελίδες αυτού, μας δείχνουν ότι αρκετές φορές οι ζωγράφοι αυτοί αδυνατούσαν να αποδώσουν εικονικά το κείμενο.

Πιο συγκεκριμένα, οι μικρογραφίες του κώδικα παρουσιάζουν στοιχεία βυζαντινά, δυτικά, αλλά και αραβικά. Αυτό οφείλεται στο ότι η Σικελία, όπου αποδεδειγμένα βρισκόταν ο κώδικας, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, ήταν τον 12ο αιώνα σταυροδρομί αυτών των τριών πολιτισμών. Εκεί λοιπόν, την εποχή εκείνη, βρέθηκαν πολλοί ζωγράφοι, οι οποίοι έχοντας ένα κοινό πρότυπο, το χρησιμοποίησαν για τη διακόσμηση του κώδικα. Το ότι οι καλλιτέχνες αυτοί είχαν πρότυπο, το καταλαβαίνουμε παρατηρώντας τη σχέση κειμένου και εικόνας, όπου αντιλαμβανόμαστε τυπικά σφάλματα, τα οποία συνήθως γίνονται κατά την αντιγραφή ενός προϋπάρχοντος εικονογραφικού θέματος, π.χ. ασυμφωνία στη σχέση μεταξύ κειμένου-εικόνας και επεξήγησης. Το καταλαβαίνουμε επίσης από το ενιαίο σύστημα εικονογράφησης, όπως επίσης και από τη μελέτη της εικονογραφίας.

Η εικονογραφία του συγκεκριμένου έργου δεν είναι ενιαία, αλλά περιλαμβάνει τεχνοτροπίες και τρόπους αναπαράστασης κυρίως δυτικούς και βυζαντινούς, ενώ και σε κάποια άλλα σημεία είναι επηρεασμένη από πρότυπα αραβικά. Λέγεται ότι οι κύριοι ζωγράφοι του έργου ήσαν επτά και χωρίζονται σ' αυτούς που ακολουθούσαν βυζαντινό ρεπερτόριο, και στους δεύτερους που ακολουθούσαν το δυτικό και το αραβικό ρεπερτόριο. Έτσι, από το σύνολο των τετραδίων του κώδικα τα πρώτα 10 και το 30ό έχουν ζωγραφιστεί από το βυζαντινό ρεπερτόριο, ενώ τα τετράδια 12 μέχρι και 29, με εξαίρεση το 16ο, που δεν υπάρχει μάλλον έχει χαθεί ζωγραφίστηκαν με το ρεπερτόριο της δεύτερης ομάδας¹⁰⁹. Στα δε τετράδια με αριθμό 11 και 25, η ίδια πηγή αναφέρει ότι υπάρχουν κενά, χωρίς μικρογραφίες, πράγμα που σημαίνει ότι κατά την επιδιόρθωση του χειρογράφου, αντικαταστάθηκαν με τα τετράδια που είχαν εκπέσει, αλλά δεν υπήρχαν πια οι ζωγράφοι που θα γέμιζαν τα κενά τους.

¹⁰⁹ Τίτος Παπαμαστοράκης-Ηλίας Αναγνωστάκης, Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος, ό.π. σελ. 29

Όσον αφορά τώρα το λεγόμενο ρεπερτόριο του κάθε ζωγράφου, αυτό εξαρτιόταν από το ρεύμα που ο ζωγράφος ακολουθούσε. Είναι διαφορετικές δηλαδή οι σκηνές της μάχης, ή της αναγόρευσης του αυτοκράτορα ή και ο ίδιος ο αυτοκράτορας, στα έργα των βυζαντινών, στα οποία αποδιδόταν σε στάση μετωπική ή τριών τετάρτων, φορώντας στέμμα, λώρο, ακακία και φωτοστέφανο, σε σχέση με τα έργα των δυτικών, όπου αποδιδόταν καθιστός, σταυροπόδι πάνω στο θρόνο, κρατώντας συχνά σκήπτρο, χωρίς ποτέ να φέρει φωτοστέφανο ή ακακία¹¹⁰. Πάντως, η πλειοψηφία της εικονογραφίας ανήκει στους καλλιτέχνες της δυτικής τεχνοτροπίας. Μάλιστα ανάμεσά τους ξεχωρίζει κάποιος που καλλιτέχνησε 6 μικρογραφίες, με ιδιαίτερα άψογη εκτέλεση και καθαρότητα σχεδίου, στα φφ. 144r-145r, η δουλειά του οποίου συνδέεται τεχνοτροπικά και με τη Βίβλο του Worms, στη Βρετανική Βιβλιοθήκη του Λονδίνου, έργου επίσης του β' μισού του 12ου αιώνα¹¹¹. Η ίδια πηγή μάλιστα αναφέρει ότι μεμονωμένα στοιχεία σε μικρογραφίες της βυζαντινής ομάδας, σχετίζονται τεχνοτροπικά με έργα της εποχής των Κομνηνών, που κατατάσσονται χρονικά στο β' μισό του 12ου αιώνα. Όλα αυτά βέβαια δεν είναι απόλυτα, εφόσον παρατηρείται και κάποιο είδος αλληλεπίδρασης μεταξύ των καλλιτεχνών. Θα μπορούσαμε γενικότερα να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι οι μικρογράφοι του Σκυλίτζη, ναι μεν είχαν μπροστά τους πρότυπο, ακολούθησαν όμως τις δικές τους εμπειρίες και τον τρόπο που οι ίδιοι μπορούσαν να ζωγραφίσουν.

Οι μικρογραφίες τώρα είναι τοποθετημένες μέσα στο κείμενο, το οποίο είναι γραμμένο σε μία στήλη και διακόπτεται από τις ζώνες των εικόνων. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 110, 121) Το κείμενο δηλαδή ή προηγείται της εικόνας ή ακολουθεί. Το ίδιο σύστημα παρατηρείται και σε άλλα χειρόγραφα του 11ου και 12ου αιώνα, όπως για παράδειγμα τα Τετραευαγγέλια του Παρισιού, *Par. gr. 74* και της Φλωρεντίας, *Laur. VI.23*, που ανήκουν στο β' μισό του 11ου αιώνα¹¹², οπότε μπορούμε να πούμε ότι στην

¹¹⁰ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 13

¹¹¹ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 13

¹¹² Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 11

εικονογράφηση του κώδικα ακολουθείται το σύστημα της εποχής. Η ίδια πηγή αναφέρει όμως και περιπτώσεις που μιμούνται άλλο σύστημα, π.χ. του Μιχαήλ Ψελλού ή του Λέοντος Διακόνου. Το μέτρο κατανομής των εικόνων μέσα στο κείμενο δεν είναι παντού το ίδιο, απεναντίας διαφέρει. Δηλαδή, το κείμενο διακόπτεται για μία μέχρι και τρεις μικρογραφίες σε οριζόντιες ζώνες, οι οποίες με τη σειρά τους είναι δυνατόν να περιέχουν μία μέχρι και τέσσερις σκηνές. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 119) Όπου υπάρχουν τουλάχιστον δύο σκηνές, αυτές δεν χωρίζονται μεταξύ τους, ενώ θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως φυσικό χωρισμό τα αρχιτεκτονήματα που πολλές φορές μπαίνουν ανάμεσα στις σκηνές. Η διάταξη των σκηνών είναι παρατακτική, συνήθως από δεξιά προς τα αριστερά και στο λόγο αυτό οφείλεται κάποιες φορές η ύπαρξη σκηνής μόνο στο δεξιό μέρος της ζώνης, ενώ το αριστερό μέρος αυτής παραμένει κενό.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό που παρατηρούμε ξεφυλλίζοντας το έργο είναι ότι δεν υπάρχει πλαίσιο γύρω από τις μικρογραφίες, με εξαίρεση στην πρώτη μικρογραφία του φ. 80r¹¹³.

Επίσης έχουν παρατηρηθεί και εικονογραφικές ομοιότητες με τη βουλγαρική μετάφραση του Κωνσταντίνου Μανασσή στο Βατικανό, έργο του 14ου αιώνα, καθώς και με το εικονογραφημένο ποίημα του Petro di Eboli, που είναι ένα λατινικό χειρόγραφο της Ν. Ιταλίας, των ετών 1195-1197 και το οποίο σήμερα βρίσκεται στη Βέρνη¹¹⁴.

Στοιχεία της εικονογράφησης όπως ο λευκός σκούφος στις κεφαλές των αξιωματούχων και των κληρικών, ή η πολιορκητική μηχανή του φ. 151νβ¹¹⁵, (βλέπε σχετ. εικ. σελ.:130) που ήταν συνήθεια των μέσων χρόνων του 12ου αιώνα, μας οδηγούν στην εποχή εικονογράφησης του έργου, που τοποθετείται στο β' μισό του 12ου αιώνα.

¹¹³ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 11

¹¹⁴ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 13

¹¹⁵ Βασιλική Τσαμακδά, Οι μικρογραφίες του Σκυλίτζη της Μαδρίτης, ό.π., σελ. 13

4.5.β. Οι επιγραφές των μικρογραφιών

Κάθε εικόνα συνοδεύεται και από μία επιγραφή, δηλαδή ένα μικρό κείμενο, που μπορεί να είναι η περίληψη του απεικονιζόμενου θέματος ή απλά ένα όνομα κάποιου προσώπου της εικόνας. Οι επιγραφές του Σκυλίτζη παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον από πολλές απόψεις, παλαιογραφική, γλωσσολογική ή διακοσμητική και έχουν μελετηθεί διεξοδικά από τους A. Grabar-M. Manoussaka. Το κείμενο είναι γραμμένο με κόκκινο μελάνι, τα γράμματα είναι καθαρά, κανονικά και προέρχονται από το ίδιο χέρι. Κάποιες επιγραφές δεν διαβάζονται καλά λόγω φθοράς του υλικού, όπως και μερικές που έχουν εξαφανιστεί τελείως π.χ. στα φφ. 47v, b και 234v. Σε κάποιες εικόνες παρατηρείται έντονη αντίθεση στον τρόπο εκτέλεσης της γραφής, πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο γραφέας μάλλον προσπάθησε να προσαρμόσει τα γράμματα στον πολύ λίγο χώρο που διέθετε. Και μάλιστα για το λόγο αυτό παρατηρούνται και πολλά συμπλέγματα ή βραχυγραφίες π.χ. στο φφ. 82v γράφει π(ατ)ήρ ή στα φφ. 46v, 47, ή 58 Θ(ε)όφιλ(ο)ς¹¹⁶.

Στα κείμενα που συνοδεύουν τις μικρογραφίες παρατηρούμε επίσης ότι ο γραφέας τους κάνει λάθη ορθογραφικά ή γραμματικά, ενώ δείχνει να γνωρίζει την αρχαϊζουσα, αλλά και την καθομιλουμένη γλώσσα. Ακόμη πολλές φορές το κείμενό του είναι μια παραλλαγή της καθομιλούμενης γλώσσας, εξαρτώμενη από το επίπεδο του λογοτεχνικού ύφους που έχει το κείμενο. Αυτό γίνεται επειδή ο υπομνηματιστής ενδιαφέρεται να δώσει με πολύ κατανοητό τρόπο το ουσιαστικό περιεχόμενο των διαδοχών των βασιλείων όπως επίσης και την ταυτότητα των προσώπων ή τα γεγονότα που απεικονίζονται. Γι αυτό και μικρογραφίες που δεν φέρουν επιγραφή, πολύ δύσκολα ερμηνεύονται. Αλλά συμβαίνει και το αντίθετο. Κατεστραμμένες μικρογραφίες που φέρουν μόνο επιγραφή, επιτρέπουν στο μελετητή να καταλάβει το περιεχόμενο της εικονογράφησης.

¹¹⁶ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 25

4.6 Η ανεκτίμητη αξία της εικονογράφησης του έργου.

Όπως αναφέρθηκε, και πιο πάνω οι μικρογραφίες που καλλιτεχνούν τον κώδικα του Σκυλίτζη ανέρχονται σε 574 και αφορούν την κοσμική/πολιτική ιστορία του Βυζαντίου κατά τα έτη 811-1057. Η κάθε μία από αυτές είναι τοποθετημένη σε ειδικό χώρο που ο συγγραφέας είχε αφήσει κενόν, έχει σχέση με όσα αναφέρονται στο σημείο εκείνο και φέρει μικρή επεξηγηματική επιγραφή.

Με ποιο σκεπτικό όμως ξεκίνησε η εικονογράφηση αυτή; Τι ήθελε ο συγγραφέας με αυτή να επιτύχει;

Συνήθως, τα ιστοριογραφικά κείμενα δεν αναφέρονται στην καθημερινή ζωή και στα αντικείμενα χρήσης αυτής και στις εξαιρετές περιπτώσεις που αυτό έχει γίνει, αφορούν μόνον εξέχουσες προσωπικότητες. Για το λόγο αυτό θα μπορούσαμε με σιγουριά να πούμε ότι η αξία των μικρογραφιών του Σκυλίτζη είναι ανεκτίμητη, και έχει τεράστια σημασία για όσους θέλουν να μελετήσουν τον Βυζαντινό πολιτισμό, αφού χάρη σ' αυτές κατανοούνται φαινόμενα ή συνήθειες, που γνωρίζαμε μεν από τα κείμενα, δεν είχαμε όμως τις περαιτέρω πληροφορίες που θα τις έκαναν τελείως κατανοητές. Δεν είχαμε δηλαδή τις εξειδικευμένες περιπτώσεις που μας προσφέρονται στον κώδικα αυτόν. Κανείς δεν μας παρείχε μέχρι και τότε τις αποκαλυπτικές λεπτομέρειες που πλουτίζουν σε βάθος την έρευνά μας. Μέσω αυτών για παράδειγμα, μαθαίνουμε ότι για το χτίσιμο ενός τοίχου, ότι χρησιμοποιούσαν το μυστρί και την αξίνα (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 129), ότι οι φυλακισμένοι κλεινόταν σε κελί, και τα πόδια τους ήταν δεμένα με σανίδα ή ότι τα σιαμαία τα εξέθεταν στη θέα του κοινού και ότι υπήρχαν και τότε οι χειρουργοί που προσπαθούσαν να τα αποχωρίσουν (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 125). Οι λεπτομέρειες ακόμη που έχουν να κάνουν με εφαρμογή σωματικών ποινών ή βιαιοτήτων είναι που μας επιτρέπουν να καταλάβουμε τα ήθη και τις αντιλήψεις τους: ότι συνήθιζαν δηλαδή να επιβάλουν την ποινή της τύφλωσης ή την ποινή του κρεμάσματος και πως αυτή επιβαλλόταν.

Εκείνο όμως το πεδίο που οφείλει τα μέγιστα στις μικρογραφίες του κώδικα του Σκυλίτζη είναι οι αποκαλυπτικές

Λεπτομέρειες που αφορούν τον αμυντικό και επιθετικό οπλισμό ή τις πολεμικές συγκρούσεις, θέματα για τα οποία δεν είχαμε πολλές γνώσεις, αφού τα σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα είναι ελάχιστα. Από τις εικόνες αυτές δεν μαθαίνουμε μόνο τα όπλα που οι βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν, αλλά και το σχήμα τους, όπως επίσης και τα διαφορετικά είδη ενός και του αυτού αντικειμένου, οπότε βγάζουμε τα συμπεράσματά μας για την τεχνολογία της εποχής, όπως επίσης και για τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις της ευρύτερης περιοχής. Επεισόδια ναυμαχιών (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 124), στιγμιότυπα από πολιορκίες (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 130), απεικονίσεις πλοίων, στρατοπέδων, τειχών και πόλεων, σέλες αλόγων, σημαίες, ασπίδες και θώρακες, (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 106, 123) συνθέτουν ένα σκηνικό ζωντανό, δίνουν στον αναγνώστη ή στον ερευνητή υλικά ενός πολιτισμού, που διαφορετικά μπορεί και να μην τα γνωρίζαμε ποτέ. Όλοι για παράδειγμα είχαμε διαβάσει ή ακούσει για το φοβερό όπλο των βυζαντινών, το ακουστό "υγρό πυρ". Όμως η σχηματική του αναπαράσταση (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 107) σε σκηνή ναυτικής σύγκρουσης (34vb)¹¹⁷ στις σελίδες του κώδικα αυτού, είναι που δίνει μορφή σε όσα γνωρίζαμε, που εξηγεί τον τρόπο της εκτόξευσής του. Η αναπαράσταση της λιθοβόλου πολιορκητικής μηχανής (φ.151rb και 166r)¹¹⁸ που αφήνει να καταλάβουμε τη δύναμη της εκτόξευσης της κάθε πέτρας (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 130). Βέβαια κάποιες φορές οι καλλιτέχνες, παρασυρόμενοι από συγκεκριμένους εικονογραφικούς τύπους, ξεφεύγουν λίγο από την πραγματικότητα, αλλά όχι από το ίδιο το γεγονός, το οποίο στο τέλος το καταλαβαίνουμε, μας προσφέρει θαυμάσιες ευκαιρίες σκέψης ή μας επιτρέπει να βγάλουμε συμπεράσματα, να κάνουμε παρατηρήσεις.

Πέρα όμως από όλα τα θετικά που η εικονογράφηση του έργου αυτού μας παρέχει, υπάρχει και ένα μειονέκτημα που σχετίζεται με την περίπτωση δημιουργίας σύγχυσης, ως προς την

¹¹⁷ Ταξiάρχης Γ. Κόλιας, Πηγή μελέτης του Βυζαντινού Πολιτισμού, Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-07, σελ. 16.

¹¹⁸ Ταξiάρχης Γ. Κόλιας, Πηγή μελέτης του Βυζαντινού Πολιτισμού, ό.π. σελ. 16

εποχή χρήσης ενός συγκεκριμένου αντικειμένου, το οποίο εμφανίζεται σε μία μικρογραφία. Η περίπτωση δηλαδή να θεωρηθεί ότι το αντικείμενο αυτό συνδέεται με την εποχή εικονογράφησης του κώδικα. Όμως "η απεικόνιση ενός αντικειμένου μαρτυρεί με βεβαιότητα ότι αυτό υπήρξε και ήταν σε χρήση κάποτε μέχρι τη δημιουργία του κώδικα, ίσως, μόνο ίσως, και την ίδια την εποχή του καλλιτέχνη"¹¹⁹. π.χ. Οι πολεμιστές στις σχετικές μικρογραφίες, συνήθως εμφανίζονται πάνω σε άλογο, φορώντας κράνος και θώρακα. (βλέπε σχετ. εικ. σελ.: 106) Αυτή η επαναλαμβανόμενη εικόνα δίνει την εντύπωση ότι στο βυζάντιο δεν υπήρχαν άλλου είδους πολεμιστές, πράγμα βεβαίως που δεν αληθεύει, αφού θα έχουμε ακούσει ότι υπήρχαν και άλλα σώματα με ελαφρά οπλισμένους ιππείς, όπως υπήρχαν και οι "πανσίδηροι", που πολεμούσαν πάνω σε θωρακισμένα άλογα. Προκειμένου λοιπόν να κατανοήσουμε σωστά το πλούσιο υλικό του κώδικα και να διαπιστώσουμε το βαθμό της αξιοπιστίας των πληροφοριών που εικονικά αυτός μας παρουσιάζει, θα πρέπει να μπορέσουμε πρώτα να διακρίνουμε το "πραγματικό και σύγχρονο" από το "συμβατικά επαναλαμβανόμενο", πράγμα που θα καταφέρουμε ερευνώντας όλα τα στοιχεία που κάθε είδους πηγή μας παρέχει.

¹¹⁹ Ταξιάρχης Γ. Κόλιας, Πηγή μελέτης του Βυζαντινού Πολιτισμού, ό.π. σελ. 17

4.7 Προβλήματα εικονογράφησης του έργου.

Οι αποκλίσεις μεταξύ μικρογραφιών και των επιγραφών τους.

Για την τελειοποίηση του κώδικα της Μαδρίτης, είναι ξεκάθαρο ότι χρειάστηκαν τρία στάδια εργασίας. Το στάδιο της γραφής/αντιγραφής του κειμένου, το στάδιο της εικονογράφησης και το στάδιο του υπομνηματισμού της κάθε εικόνας.

Παρατηρώντας κάποιος το έργο προσεκτικά, θα καταλάβει ότι σε κάποια σημεία του υπάρχουν ασυμφωνίες μεταξύ του κειμένου, της μικρογραφίας του και της περίληψης που συνοδεύει τη μικρογραφία. π.χ. Εκεί που ο συγγραφέας μιλάει για τον αυτοκράτορα Θεόφιλο, στη σχετική μικρογραφία εικονογραφείται η αυτοκράτειρα Θεοδώρα, η οποία όμως στην υπόμνηση, αναφέρεται ως Θεόφιλος (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 112). Η άποψη που επικρατεί για το φαινόμενο αυτό είναι ότι κατά την εκπόνηση της εικονογράφησης έγιναν λάθη. Ο μικρογράφος δηλαδή και ο γραφέας της περίληψης, όσο και αν προσπάθησαν να είναι πιστοί στο κείμενο, στο τέλος δεν τα κατάφεραν, είτε από παρανόηση είτε από λάθος, είτε κατά την αντιγραφή ενός υποτιθέμενου εικονογραφημένου πρότυπο Σκυλίτζη.

Πέραν όμως αυτής της ισχύουσας άποψης υπάρχει και μία ακόμη, σύμφωνα με την οποία η Θεοδώρα για παράδειγμα, σίγουρα δεν έχει σχέση με το κείμενο του Σκυλίτζη που κοσμεί, στην πραγματικότητα όμως ήταν Θεοδώρα στην πηγή από την οποία αντιγράφηκε, όπως και πολλές άλλες ιστορίες, για να κοσμήσουν το μοναδικό και μόνο πρωτότυπο εικονογραφημένο Σκυλίτζη της Μαδρίτης¹²⁰. Η πηγή που έχει την άποψη αυτή μελέτησε τα πρώτα 10 τετράδια του κώδικα που είναι εικονογραφημένα με το βυζαντινό ρεπερτόριο, που θεωρείται ότι αντιγράφει πιστότερα το υποτιθέμενο πρότυπο και παρατήρησε ότι τελικά έχει πολλά προβλήματα, αποκλίσεις από το πραγματικό, δυσαρμονίες και αντιφάσεις, τις οποίες και θα καταλάβουμε με κάποια παραδείγματα αποσπασμάτων της εικονογράφησης που ακολουθούν.

¹²⁰ Τίτος Παπαμαστοράκης-Ηλίας Αναγνωστάκης, Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος, ό.π. σελ. 29-30

- Στο φ.50νβ, το κείμενο μιλά για τη δημόσια συζήτηση που γίνεται στο Λαυσιακό Τρίκλινο μεταξύ του αυτοκράτορα Θεόφιλου και των δύο αδελφών "Γραπτών" Θεόδωρου και Θεοφάνη. Η μικρογραφία όμως που το ακολουθεί αντί του Θεόφιλου απεικονίζει τη Θεοδώρα, η οποία στο υπόμνημα αναφέρεται ως Θεόφιλος. (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 111)
- Στο φ.51 ο Σκυλίτζης συνεχίζει να διηγείται το θέμα με τους «Γραπτούς», οι οποίοι έχουν φέρει ενώπιον του αυτοκράτορα ένα βιβλίο, που πιστοποιεί τα λεγόμενά τους. Ο ένας από τους «Γραπτούς», ο Θεοφάνης, σύμφωνα με το κείμενο, δείχνει στον Θεόφιλο το συγκεκριμένο σημείο "δακτυλοδεικτούντος" στο οποίο αναφέρεται η συζήτηση. Η εικόνα όμως που βρίσκεται στο κενό του κειμένου, αντί για τον Θεόφιλο παριστάνει τη Θεοδώρα να κρατά βιβλίο κλειστό και όχι ανοιγμένο, και αντί του δακτυλοδεικτούντος Θεοφάνη, παριστάνεται ένα πρόσωπο που δεν δακτυλοδεικτεί, αλλά ευλογεί την αυτοκράτειρα. (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 112)
- Στο φ.67νβ, υπάρχουν δύο μικρογραφίες που απεικονίζουν τη Θεοδώρα. Ενώ όμως στην πάνω μικρογραφία η Θεοδώρα απεικονίζεται και φέρει υπότιτλο κανονικά, στην κάτω που εμφανίζεται με τους πρέσβεις του Πρίγκιπα της Βουλγαρίας Βόρις Α' μετά το θάνατο του Θεόφιλου, βλέπουμε να είναι γενειοφόρος. (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 115)

Για τις ανακολουθίες αυτές οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι δεν πρόκειται για μικρογραφίες που καταχωρήθηκαν λανθασμένα στα κενά του χειρογράφου, κατά την αντιγραφή του από κάποιο υποτιθέμενο πρότυπο. Αντίθετα, αντλούνται απευθείας από εικονογραφημένο κείμενο που οι μικρογράφοι είχαν στην κατοχή τους και το οποίο είχε σχέση με όσα ο Σκυλίτζης περιέγραφε. Αυτό το συγγενές έργο φαίνεται ότι τους εξυπηρετούσε και έτσι κάλυπταν με τα θέματά του τα εικονογραφημένα κενά του κώδικα. Μάλιστα μας αφήνουν να καταλάβουμε ότι έχουν εντοπίσει και ποιο ακριβώς ήταν αυτό το συγγενές κείμενο, χωρίς να μας το κατονομάζουν· αφού μας

πληροφορούν ότι "στο εντοπισθέν συγγενές κείμενο οι μικρογραφίες αυτές ταιριάζουν απόλυτα"¹²¹. Και καταλήγουν ότι δεν είναι δυνατόν σε ένα έργο του Σκυλίτζη πρότυπο, εικονογραφημένο και κατασκευασμένο στην Κωνσταντινούπολη, να συμβαίνουν αυτού του είδους οι διαταραχές και ασυνεννοησίες.

- Στην περίπτωση που ακολουθεί, θα δούμε προβλήματα όχι μόνον μεταξύ κειμένου και απεικόνισης, αλλά και μεταξύ απεικόνισης και υπόμνησης. π.χ. Το κείμενο που σχετίζεται με τη Δανιηλίδα, στο φ.85 συνοδεύεται από εικόνα που τη δείχνει μαζί με το γιο της να κάθονται σε τραπέζι, και να συνομιλεί με έναν μοναχό του Αγίου Ανδρέα. Η υπόμνηση όμως που ακολουθεί, τον μοναχό τον ονομάζει Βασίλειο. (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 119).

Η έρευνα για το θέμα αυτό καταλήγει στο συμπέρασμα ότι σίγουρα δεν πρόκειται για τον Βασίλειο, αλλά για το μοναχό που συνομιλεί με τη Δανιηλίδα, επομένως η απεικόνιση αντιγράφει κάποια άλλη παλαιότερη εικόνα σχετική με τον Βασίλειο, που μεταφερόμενη στο κενό του κειμένου του Σκυλίτζη, δημιουργεί πρόβλημα αντιστοιχίας και ανακολουθίας.

Ειδικά για την απεικόνιση του Βασιλείου υπάρχουν στο χειρόγραφο δώδεκα μικρογραφίες που τον απεικονίζουν πολύ νέο και χαρακτηρίζονται από στοιχεία που θεωρούνται μοναδικά στην εικονογράφηση του κώδικα. Αλλά και εδώ το συμπέρασμα είναι ότι πρόκειται για μικρογραφίες που αντιγράφηκαν από παλαιότερα κείμενα, ανεξάρτητα με το αν σχετίζονται με τα κείμενα με τα οποία τις συνέδεσαν στο έργο του Σκυλίτζη.

Και οι μελετητές για την αντιγραφή αυτή σχολιάζουν ότι "πρόκειται για υπόδημα άλλου που το φόρεσαν εξ ανάγκης και διασώζεται στο πόδι του Σκυλίτζη, επαναλαμβάνοντας το αγαπητό στους βυζαντινούς ρητό "Ιστιαίου το υπόδημα μάλλον είναι, ει και Αρισταγόρας αυτό επεδύσατο"¹²².

- Στην ίδια εικόνα, από τα δεξιά, εικονίζεται η τελετή της αδελφοποίησης στο Ναό του Αγίου Ανδρέα στην Πάτρα. (βλέπε

¹²¹ Τίτος Παπαμαστοράκης-Ηλίας Αναγνωστάκης, Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος, ό.π. σελ. 30

¹²² Τίτος Παπαμαστοράκης-Ηλίας Αναγνωστάκης, Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος, ό.π. σελ. 31

σχετική εικόνα σελ.: 119) Εδώ υπάρχει ανακολουθία κειμένου εικόνας, αφού στο κείμενο του Σκυλίτζη, δεν αναφέρεται τίποτε για τελετή, παρά μόνο για σύνδεσμο πνευματικής αδελφότητας ανάμεσα στο Βασίλειο και στον Ιωάννη. Πέραν αυτού, ο γραφέας της υπόμνησης, προσπαθώντας να συνδυάσει το κείμενο που σίγουρα δεν κατάλαβε και την εικόνα που το συνοδεύει, γράφει υπόμνηση που σχετίζεται με ένα μόνο μέρος του κειμένου, αδιαφορώντας για την εικονογράφηση που ακολουθεί.

Επίσης στην ίδια αυτή εικόνα, η τελετή της αδελφοποίησης, εικονίζεται σαν τελετή γάμου ή στέψης και μάλιστα με έναν Βυζαντινό Επίσκοπο με φωτοστέφανο. Οι μελετητές λοιπόν του θέματος της ανακολουθίας, αναφέρουν ότι ο Walter, κατά την παρατήρηση απεικονίσεων γάμου ή στέψης στο έργο του Σκυλίτζη, διαπίστωσε ότι ο γραφέας της υπόμνησης, μπερδεύει τη γαμήλια τελετή με την τελετή της στέψης, οπότε καταλήγει ότι μάλλον δεν πρέπει να έχει σχέση με τον βυζαντινό κόσμο. Όπου μάλιστα το κείμενο μιλά για γάμο και στέψη, ενώ ο εικονογράφος απεικονίζει στέψη, ο υπομνηματιστής επιγράφει ότι πρόκειται για γάμο¹²³.

Όσον αφορά το φωτοστέφανο του Βυζαντινού Επισκόπου, μας επιτρέπει να εντοπίσουμε ακόμη μία ανακολουθία, που περιγράφεται ως εξής: Εξετάζοντας τα 10 τετράδια του πρώτου μέρους, που υπενθυμίζω ότι καλλιτεχνήθηκαν σύμφωνα με το βυζαντινό ρεπερτόριο, παρατηρούμε ότι κάποιοι αυτοκράτορες φέρουν φωτοστέφανο, ενώ κάποιοι άλλοι δεν φέρουν. Αυτό άραγε οφείλεται σε παράλειψη, ή τελικά το αν η μορφή θα φέρει φωτοστέφανο ή όχι εξαρτάται από το τι θα επιλέξει ο μικρογράφος. Και πώς στη συνέχεια, είναι δυνατόν να γίνεται αυτού του είδους η παράλειψη, ενώ από την άλλη να εμφανίζονται με φωτοστέφανο άτομα τα οποία δεν έχουν αγιοποιηθεί, ή ακόμα και άτομα που δεν ανήκουν καν στη βυζαντινή κοινωνία. Παρατηρώντας την εικόνα του χειρογράφου στο φ75v, (βλέπε σχετ. εικόνα σελ.: 117), στην οποία απεικονίζεται ο Θεόφιλος και ο μουσουλμάνος ηγέτης Μαμούν, βλέπουμε ότι ο μουσουλμάνος φέρει φωτοστέφανο. Ασφαλώς, δεν είναι δυνατόν ένας μουσουλμάνος να είναι αγιοποιημένος! Άρα και εδώ έχουμε μία περίπτωση που μας

¹²³ Τίτος Παπαμφοστόρακης-Ηλίας Αναγνωστακός, Η Θεοδώρα ήταν Θεόφιλος, ό.π. σελ. 31

οδηγεί στο εξής συμπέρασμα: Ο μικρογράφος αυτής της εικόνας ή κάνει αντιγραφή από κάποιο άλλο θέμα που έχει στα χέρια του, αδιαφορώντας αν αυτό σχετίζεται με το κείμενο ή όχι, ή θεωρεί ότι το φωτοστέφανο δηλώνει εξουσία.

Το γενικό συμπέρασμα των μελετητών στο θέμα που παρουσιάστηκε με τα παραπάνω συγκεκριμένα παραδείγματα είναι ότι οι ανακολουθίες μεταξύ κειμένου-εικόνας-υπότιτλου, όπου αυτές βεβαίως παρατηρούνται, οφείλονται στο γεγονός ότι οι μικρογράφοι και οι υπομνηματιστές που εργάστηκαν για το έργο αυτό, μάλλον δεν εργάστηκαν στην Κωνσταντινούπολη, πάνω στο πρότυπο έργο του Σκυλίτζη, αλλά κάπου αλλού, ίσως στο Παλέρμιο, ίσως στη Μεσσήνη ή ίσως και σε κάποια άλλη περιοχή και μάλιστα μέσα σε ένα περιβάλλον, που ενώ διέθετε την πληροφόρηση και τα στοιχεία, τα οποία μπορεί και να σεβόταν με τον δικό τους ιδιαίτερο τρόπο, εν τούτοις δεν τα καταλάβαιναν. Και για το λόγο αυτό πότε αντιγράφουν για την εικονογράφιση ολόκληρα θέματα, όπως ακριβώς τα βρίσκουν σε άλλα έργα και πότε επιλέγουν στοιχεία μόνο από τα θέματα αυτά, με τα οποία συνθέτουν μια νέα εικόνα, που την τοποθετούν στο κείμενο, χωρίς να τους ενδιαφέρει αν η σύνδεση είναι απόλυτη. Πράγμα που στη συνέχεια βεβαίως δημιουργεί πρόβλημα και στον γραφέα του υπότιτλου, ο οποίος δεν ξέρει αν πρέπει να συγχρονιστεί με το κείμενο ή με την εικόνα που το ακολουθεί.

5. *Η απόδοση των γεγονότων από το χρονογράφο Ι. Σκυλίτζη
Δείγμα απόδοσης του θέματος της Εικονομαχίας.*

Για να γίνει αντιληπτός ο τρόπος με τον οποίο ο χρονογράφος μας χρησιμοποίησε τις πηγές του και έγραψε το έργο του, θα παρουσιάσω (περισσότερο σε ελεύθερη μετάφραση) τη διήγησή του, τη σχετική με το μεγάλο θέμα της Εικονομαχίας, το σπουδαίο γεγονός της αναστήλωσης των εικόνων, το οποίο βέβαια δεν θα μπορούσε με τίποτε να λείπει από το υλικό του. Θέμα που απέδωσε με λογική συνέπεια και συνέχεια, με μαεστρία, πληρότητα και γλαφυρότητα, αφού χρησιμοποιώντας την μυθοπλασία των προγενέστερων πηγών και δένοντάς την με ιστορικά ανέκδοτα, περιέγραψε τα γεγονότα και τους συμβιβασμούς, τις ισορροπίες και τους φανατισμούς, μοίρασε τις ευθύνες και ανέδειξε χαρακτήρες με έναν εντελώς δικό του τρόπο.

Τι ήταν η Εικονομαχία; Ένα πολιτικοθρησκευτικό κίνημα, που ξαναφούντωσε για τα καλά στη β' και γ' δεκαετία του 9ου αιώνα. Μία εσωτερική ταραχή εκατό και πλέον ετών, που χτύπησε ανελέητα το Βυζάντιο. Με το κράτος, να αγωνίζεται να υποτάξει την εκκλησία από τη μια και από την άλλη η ίδια η εκκλησία, να προσπαθεί να πορευθεί ανεξάρτητη. Και ο Σκυλίτζης, μακριά από όλα αυτά να θέλει να καταγράψει τις λεπτές ισορροπίες, αποφεύγοντας έξυπνα τις περιττές λεπτομέρειες των προγενέστερων του και ακολουθώντας τις σύγχρονες μυθοπλαστικές τάσεις. Και τα καταφέρνει. Επικεντρώνοντας το θέμα γύρω από το ρόλο λίγων προσώπων: Αυτοκράτειρα Θεοδώρα, μάγιστροι Θεόκτιστος και Μανουήλ, Μοναχοί της Μ. Στουδίου, Πατριάρχες Γραμματικός και Μεθόδιος, Πατρίκιος Αρσαναβήρ. Ένα ιστορικό δράμα δοσμένο σύντομα μα με πληρότητα, έξυπνα και δωρικά. Περιέχεται στο 5^ο κεφάλαιο, "Μιχαήλ ο Υιός Θεοφίλου συν τη μητρί αυτού".

Η ιστορία του Σκυλίτζη για το θέμα αυτό ξεκινά από το σημείο που η Θεοδώρα, ανεβαίνει στο θρόνο μαζί με τον γιο της, τον Μιχαήλ, και με επιτρόπους τον μάγιστρο Μανουήλ (αρχηγό του αυλικού στρατού) και τον πατρίκιο Θεόκτιστο (άνωτερο

πολιτικό πρόσωπο του παλατιού)¹²⁴. Περιγράφει λοιπόν την ιδεολογία της εποχής, τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν το θέμα οι επίτροποι, πώς πείθεται ο Μανουήλ και στο τέλος παρασύρει και την αυτοκράτειρα προς την ιδέα της ανατροπής. Γράφει για το συγκεκριμένο θέμα: Οι εικονολάτρες προσπαθούν να οδηγήσουν τη Θεοδώρα στην καθαίρεση, έχοντας γι αυτό και τη συγκατάθεση του πατρικίου Θεόκτιστου, όχι όμως και του Μανουήλ, ο οποίος διστάζει. Και να τι γίνεται στη συνέχεια.

Ο Μανουήλ αρρώσταινει βαριά, βρίσκεται σχεδόν στα πρόθυρα του θανάτου. Τότε τον επισκέπτονται μοναχοί της Μ. Στουδίου, εικονολάτρες φυσικά. Στο διάλογο που ακολουθεί οι μοναχοί του προμηνύουν: "πάντα δυνατά και ουδέν αδυνατεί τω Θεώ. ει ουν σπουδάσεις αναρρωσθείς την των εικονομάχων αποσβέσαι πυρκαϊάν και τας ιεράς εικόνας κατά τους παλαιούς και πατρικούς θεσμούς αναστηλώσαι, ευαγγελιζόμεθά σοι την ζωήν"¹²⁵ (Όλα είναι δυνατά για τον Θεό. Αν θέλεις να αναρρώσεις γρήγορα, τότε δέξου να σβήσεις την πυρκαγιά που άναψαν οι εικονομάχοι και να αναστηλώσεις τις εικόνες σύμφωνα με τους παλιούς θεσμούς των πατέρων μας και εμείς θα σου αναγγείλουμε ευχάριστα νέα για τη ζωή σου). Και πραγματικά, ο Μανουήλ συνέρχεται! Και ακολουθώντας τη συμβουλή των μοναχών ή με άλλα λόγια το θέλημα του Κυρίου, πείθει τη Θεοδώρα να ξεκινήσει τον αγώνα της ανατροπής, το σπουδαίο έργο της αναστήλωσης και αφού ανακαλέσει τους εξόριστους, να συγκαλέσει τη σύνοδο.

Στο σημείο αυτό και εντελώς πληροφοριακά θα ήθελα να αναφέρω, ότι δύο είναι οι Σύνοδοι που καθόρισαν τον θάνατο της εικονομαχίας: Και οι δύο συγκλήθηκαν στις Βλαχέρνες και η μιν πρώτη ονομάστηκε "ληστρική", αφού ο αυτοκράτορας Λέων Ε' ο Αρμένιος θέλησε να ακολουθήσει την εικονομαχική πολιτική του Λέοντα Γ' του Ίσαυρου, η δε δεύτερη έγινε το 843 επί Θεοδώρας και οι αποφάσεις της ήταν καθοριστικές, αφού επανέφεραν την αναστήλωση των εικόνων.

¹²⁴ Βασίλης Κατσαρός, Η αναστήλωση των εικόνων, Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 28-10-01, σελ. 18

¹²⁵ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, ό.π. σελ. 82

Στη συνέχεια της διήγησής του ο Σκυλίτζης, αφού γράφει για τη Σύνοδο και το αποτέλεσμα αυτής, αναφέρεται στον Πατριάρχη Ιωάννη Γραμματικό, που οι αντίπαλοί του, του είχαν δώσει το παρατσούκλι "Γιαννής" και στην εμμονή του υπέρ της εικονομαχίας και της μη εγκατάλειψης του Πατριαρχικού θρόνου. Τον περιγράφει σαν άτομο πανούργο, που μηχανορραφούσε διάφορα για να μην χάσει τη θέση του. Ο "Γιαννής" λοιπόν, προκειμένου να ρίξει στάχτη στα μάτια του λαού, και να εκθέσει τους νέους άρχοντες, "μολίβδω καταστιζας την εαυτού γαστέρα και τα νάτα και τους γλουτούς"¹²⁶ δηλαδή έβαψε με μελάνι σημεία του σώματός του και στη συνέχεια διέδωσε ότι απεσταλμένοι των αρχόντων, οι οποίοι είναι βάρβαροι και βίαιοι, για να τον πείσουν να παραιτηθεί, τον μελάνιασαν στο ξύλο! Βέβαια η Θεοδώρα δεν πτοήθηκε, τον καθαίρεσε και στη θέση του τοποθέτησε τον παγματικά δαρμένο για τις εικονολατρικές αντιλήψεις του Μεθόδιο, τον οποίο άλλωστε αποδέχονταν και ο λαός, αλλά και οι μοναχοί της Μ. Στουδίου, που ήταν το άντρο της εικονολατρίας. Ο «Γιαννής» στη συνέχεια αποσύρθηκε σε μοναστήρι. Αργότερα εξελέγη ηγούμενος της Μ. Σεργίου και Βάκχου, το καθολικό της οποίας, κτισμένο την εποχή του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας, σώζεται μέχρι και σήμερα στην Κωνσταντινούπολη¹²⁷, όπου έζησε μέχρι και τον θάνατό του, ασχολούμενος με κάθε είδους μαντείες.

Για τον Πατριάρχη Γραμματικό ο Σκυλίτζης περιγράφει και την εξής ιστορία: Στο μοναστήρι που ζούσε, μια μέρα, έδωσε εντολή στον διάκονό του να ανέβει και να βγάλει τα μάτια από την εικόνα του Χριστού, της Παναγίας και των Αρχαγγέλων, επειδή δεν άντεχε τον τρόπο που τον κοιτούσαν. Πράξη βέβαια που έμαθε η Θεοδώρα, η οποία "ζήλω θείω εκπυρωθείσα τους αυτού διορύζει προσέταξεν οφθαλμούς" φούντωσε από ζήλο προς τα θεία και διέταξε να του βγάλουν και τα δικά του μάτια! Μεσολάβησαν όμως διάφοροι και στο τέλος ο "Γιαννής" γλίτωσε την ποινή της τύφλωσης και αντ' αυτής μαστιγώθηκε 200 φορές!

Και η διήγηση συνεχίζεται με την περιγραφή της συμπάθειας του Μιχαήλ Τραυλού και του σεβασμού του Θεοφίλου

¹²⁶ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, ό.π. σελ. 84

¹²⁷ Βασίλης Κατσαρός, Η αναστήλωση των εικόνων, ό.π. σελ. 19

προς τον "Γιαννή", τον οποίο μάλιστα ο Θεόφιλος, όταν αναλαμβάνει την εξουσία, ονομάζει σύγκελλο και στη συνέχεια χρήζει πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Ο Ιωάννης Γραμματικός δηλαδή, έχει την εύνοια του αυτοκράτορα, αφενός μεν γιατί ήταν ο δάσκαλός του, αφετέρου δε επειδή τον βοήθησε με μαγικές συμβουλές και του έδειξε τον τρόπο να κατατροπώνει τους εχθρούς του. Και για το θέμα αυτό η ιστορία είναι γραμμένη ως εξής: Στον ιππόδρομο, μεταξύ των υπολοίπων χάλκινων αγαλμάτων, υπήρχε και ένα με τρία κεφάλια. Ο Γιαννής λοιπόν είπε στον αυτοκράτορα πως αν τρεις γενναίοι άνδρες με σιδερένιες σφαίρες χτυπούσαν μια συγκεκριμένη ώρα της νύχτας ταυτόχρονα κι έριχναν κάτω και τα τρία κεφάλια, οι αγώνας θα τέλειωναν υπέρ του Θεόφιλου. Έτσι, τη νύχτα, με διαταγή του ηγεμόνα οι τρεις στρατιώτες στήθηκαν απέναντι στο άγαλμα, ενώ ο Γιαννής, ντυμένος λαϊκά, κρύφτηκε εκεί κοντά ψελλίζοντας μαγικές λέξεις. Οι δύο από τους στρατιώτες πέτυχαν στη βολή τους και έριξαν τα δύο κεφάλια, ο τρίτος όμως δεν τα κατάφερε καλά και το κεφάλι απλά έγειρε, χωρίς να πέσει κάτω. Αυτό ήταν και το προφητικό μήνυμα του Πατριάρχη προς τον αυτοκράτορα, δηλαδή ότι από τους τρεις εχθρούς, μόνον οι δύο θα κατατροπωνόταν.

Εν τω μεταξύ ο Γραμματικός είχε έναν αδελφό, τον Πατρίκιο Αρσαναβήρ. Ο Αρσαναβήρ διέθετε ένα πολυτελές ανάκτορο, στο οποίο είχε ένα υπόγειο, κάτι σαν το μαντείο του Τροφωχίου, διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο, που να μπορούν να μπαίνουν από μία μικρή πόρτα στο πίσω μέρος "τους βουλομένους εδέχετο εν εκείνω τω πονηρω εργαστηρίω, νυν μεν εταμιεύοντο θαλαμηπολούμεναι μονάζουσαι τε και άλλως γυναίκες το κάλλος διαπρεπείς, αις συνεφθείρετο ..." ¹²⁸ σ' αυτόν τον πονηρό χώρο διάφοροι και όπου ο ίδιος παρανομούσε με γυναίκες που ήταν μοναχές ή ωραίες και επιδιόταν και σε άλλου είδους πράξεις όπως ήταν η μαντεία. Αυτός λοιπόν ο Αρσαναβήρ, μιμούμενος τα κατορθώματα του αδελφού του, θελήσε να συκοφαντήσει το νέο Πατριάρχη Μεθόδιο, πληρώνοντας με χρυσό μία γυναίκα, έναν «φιλόσαρκο δαίμονα», να διαδίδει ότι έχει ενοχληθεί σεξουαλικά

¹²⁸ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, ό.π. σ. 86

από τον Πατριάρχη. Ο Μεθόδιος, βλέποντας ότι από το γεγονός αυτό κινδύνευε να γελοιοποιηθεί η Ορθοδοξία, αναγκάστηκε να γυμνωθεί ενώπιον των δικαστών και να δείξει σε όλους την ανικανότητά του για τέτοιου είδους πράξεις. Στο ερώτημα δε πως έμεινε σεξουαλικά ανίκανος, εξιστόρησε τα γεγονότα όπως είχαν γίνει. Ότι δηλαδή ένας φιλόσαρκος δαίμονας "ουκ ενέλιπε νύκτωρ και μεθ' ημέραν γαργαλίζων και μίξεώς μοι σαρκικής ανακινών έρωτας"¹²⁹ δεν σταμάταγε μέρα και νύχτα να τον διεγείρει ερωτικά, όταν αυτός επισκέφθηκε τον Πάπα στη Ρώμη και ότι στη συνέχεια, βλέποντας ότι δεν μπορούσε να ξεφύγει, παρακάλεσε τον Άγιο Πέτρο να τον απαλλάξει από αυτού του είδους τις ορέξεις. Πράγμα που έγινε την επόμενη νύχτα. Όλοι τότε κατάλαβαν τι είχε γίνει και ανάγκασαν τη γυναίκα να καταμαρτυρήσει τους υπαίτιους (βλέπε σχετική εικόνα σελ.: 113). Έτσι η τιμή του Πατριάρχη αποκαταστάθηκε. Ως προς τους συκοφάντες, η μόνη τιμωρία που τους επιβλήθηκε εκ μέρους του Πατριάρχη, ήταν να παίρνουν κάθε χρόνο μέρος στην τελετή της Ορθοδοξίας, κρατώντας λαμπάδες σε όλη την απόσταση από τον ναό των Βλαχερνών μέχρι και την Αγία Σοφία, υποχρεωμένοι να δέχονται τα αναθέματα των εικονομάχων και των κάθε λογής αιρετικών.

Με την ανωτέρω ιστορία ο Σκυλίτζης φθάνει στην κατάλυση της εικονομαχίας και στην αναστήλωση των ιερών εικόνων, ο πανηγυρικός εορτασμός της οποίας, κάθε χρόνο, περιελάμβανε και επίσημα γεύματα. Ένα από αυτά, που είχε στηθεί στο παλάτι του Καρανίου, περιγράφεται στη συνέχεια ως εξής: Στο τραπέζι, που ήταν γεμάτο από ωραία φαγητά, καθόταν και η αυτοκράτειρα Θεοδώρα, όπως επίσης και οι μοναχοί «Γραπτοί» Θεόδωρος και Θεοφάνης αιώνα (βλέπε σχετική εικόνα σελ.:114), στα μέτωπα των οποίων ο σύζυγός της Θεόφιλος, είχε γράψει κοροϊδευτικούς στίχους, ως εκδίκηση για τον αγώνα τους υπέρ της αναστήλωσης των εικόνων. Αναστέναζε δε και δάκρυζε κοιτάζοντάς τους και στο ερώτημα κάποιου γιατί τους κοιτάζει συνέχεια η Θεοδώρα απάντησε ότι θαυμάζει τους «γραπτούς» μοναχούς για όσα έχουν περάσει. Στην απάντηση δε τους ενός ότι ο άνδρας της και βασιλέας

¹²⁹ Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, ό.π. σελ. 88

θα δικαστεί στη μέλλουσα Θεία Δίκη, γι αυτή τη γραφή στο κούτελό του, η αυτοκράτειρα λύγισε και ξέσπασε σε κλάματα, παρακαλώντας και ζητώντας τη συγχώρεση του νεκρού της συζύγου. Και ανακουφίστηκε από τη στενοχώρια αυτή μόνον όταν άκουσε ότι αποκαθιστάται η μνήμη του συζύγου της.

Εδώ, με την ιστορία των «γραπτών» μοναχών Θεοφάνη και Θεόδωρου, κλείνει το θέμα της Εικονομαχίας στη χρονογραφία του Σκυλίτζη, επιτρέποντάς μας, πιστεύω, να καταλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο έγραφε, και ο οποίος όπως προειπώθηκε, να μην βασιζόταν στη μυθοπλασία των πηγών του, αλλά είχε και τους δικούς του κανόνες και όπως όλοι καταλάβαμε μια προσκόλληση στα ιστορικά ανέκδοτα που στόχευαν στο διαχωρισμό των ευθυνών και στην ανάδειξη της καρτερίας αυτών που δεν υπέκυψαν στις δύσκολες ώρες του αγώνα και της καταδίωξης.

6. Η συνέχεια του Σκυλίτζη

Η «Σύνοψις Ιστοριών» του Σκυλίτζη», πρέπει να είχε και συνέχεια¹³⁰, η οποία καλύπτει τα έτη 1057-1079, -δημιουργώντας στους ερευνητές μεγάλο προβληματισμό, αφού σε πολλά χειρόγραφα εμφανίζεται μετά την «Σύνοψιν». Βέβαια ο Γεώργιος Κεδρηνός που όπως προειπώθηκε αντέγραψε στο έργο του όλο το έργο του Σκυλίτζη, δε αναφέρει καθόλου για τη συνέχεια αυτή, πράγμα όμως που γίνεται στην «Ιστορία» του Μιχαήλ Ατταλειάτη.

Ο γενικός χαρακτήρας της «Σύνοψης Ιστοριών» και της «Συνέχειας» είναι αλήθεια ότι δεν συμπίπτει, όμως υπάρχουν και ορισμένες ομοιότητες στο ύφος που επιτρέπουν στους μελετητές να αποδώσουν στο Σκυλίτζη τον συγγραφέα της «Συνέχειας». Και μάλιστα λέγεται ότι δεν είναι απίθανο ο Σκυλίτζης, να θέλησε να γράψει αυτή τη «Συνέχεια», προκειμένου να προσφέρει μια πιο αμερόληπτη οπτική γωνία της ιστορίας της εποχής του, επειδή απέρριπτε την υποτέλεια των ιστορικών στους προστάτες τους, δηλαδή του Ψελλού στους Δούκες και του Ατταλειάτη στο Νικηφόρο Βοτανιάτη.

¹³⁰ Pedro Badenas de la Pena, Ο Σκυλίτζης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης, ό.π. σελ. 17

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΑΦΗΓΗΣΗ ΜΕ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕ ΕΙΚΟΝΑ

f

...Στις σελίδες που ακολουθούν εκτίθενται με χρονολογική σειρά μικρογραφίες που επιλέχτηκαν από το έργο του Σκυλίτση της Μαδρίτης, για την καθεμιά από τις οποίες ακολουθεί επεξήγηση, το κείμενο του Σκυλίτση με το οποίο αυτές σχετίζονται (σε ελεύθερη μετάφραση) και όπου χρειάζεται, ένα μικρό σχόλιο...

Βιβλιογραφία του Γ' μέρους

- Για τις μικρογραφίες:

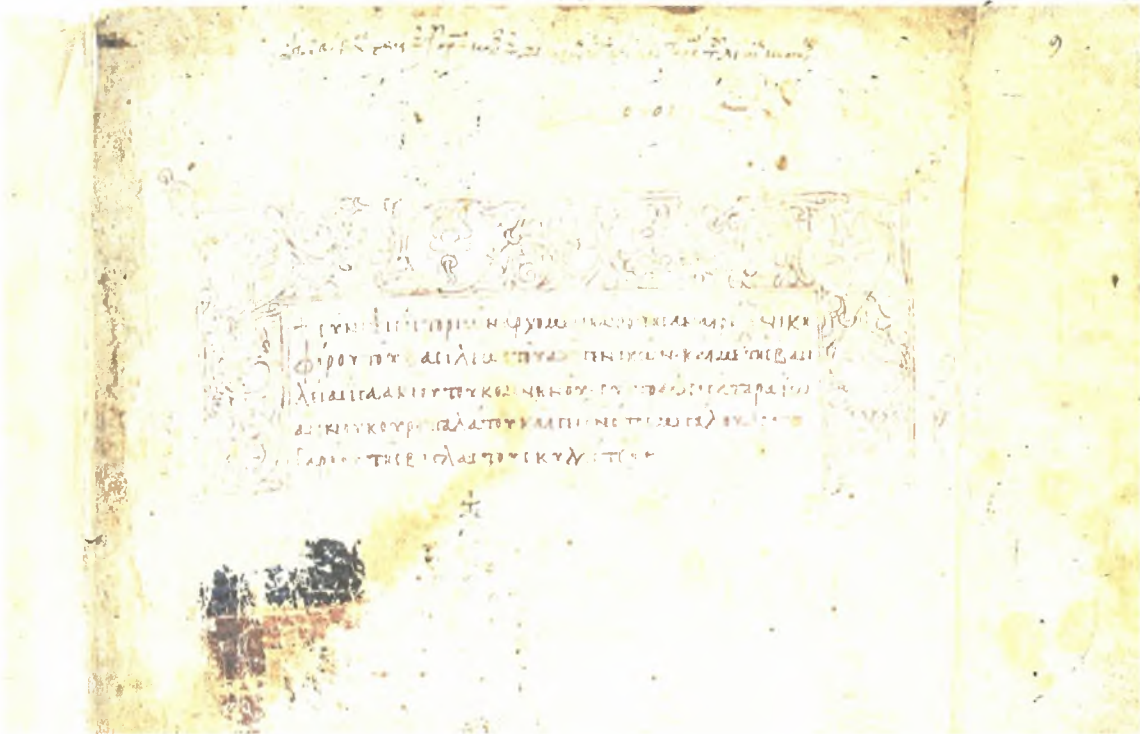
Ιωάννου Σκυλίτζη Σύνοψις Ιστοριών, Κώδικας vitr. 26-2 της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης (Πανομοιότυπη Έκδοση), Επιστημονική Επιμέλεια Αγαμέμνων Τσέλικας, Εκδ. Μίλητος, Αθήνα, 2000.

- Για την επεξήγηση των μικρογραφιών

- ✓ *Andre Grabar-M. Manoussacas, L' Illustration du manuscrit de Skylitzes de la Bibliotheque Nationale de Madrid, Venise, 1979*
- ✓ *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, Apud Walter de Gruyter et Socios Berolini et Novi Eboraci MCMLXXIII*

- Για το κείμενο του Σκυλίτζη

Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, Apud Walter de Gruyter et Socios Berolini et Novi Eboraci MCMLXXIII

φ. 9. Η διακοσμητική ταινία, του φύλλου 9, μέσα στην οποία περικλείεται η αρχή του έργου.

Έξω από αυτή στο πάνω μέρος της σελίδας διακρίνεται το σημείωμα που μας πληροφορεί για τον ιδιοκτήτη του χειρογράφου. Συγκεκριμένα γράφει: «αυτή η βίβλος πέλει της του σωτήρος μονής της διακειμένης εν τω ακρωτηριώ του λιμένος Μεσσηνης».

Δηλαδή, αυτό το βιβλίο ανήκει στη Μονή του Σωτήρος που βρίσκεται στο ακρωτήριο του λιμανιού της πόλης Μεσσήνη.

φ.12ν. Ο Λέων Αρμένιος αναγορεύεται παρά του λαού βασιλεύς

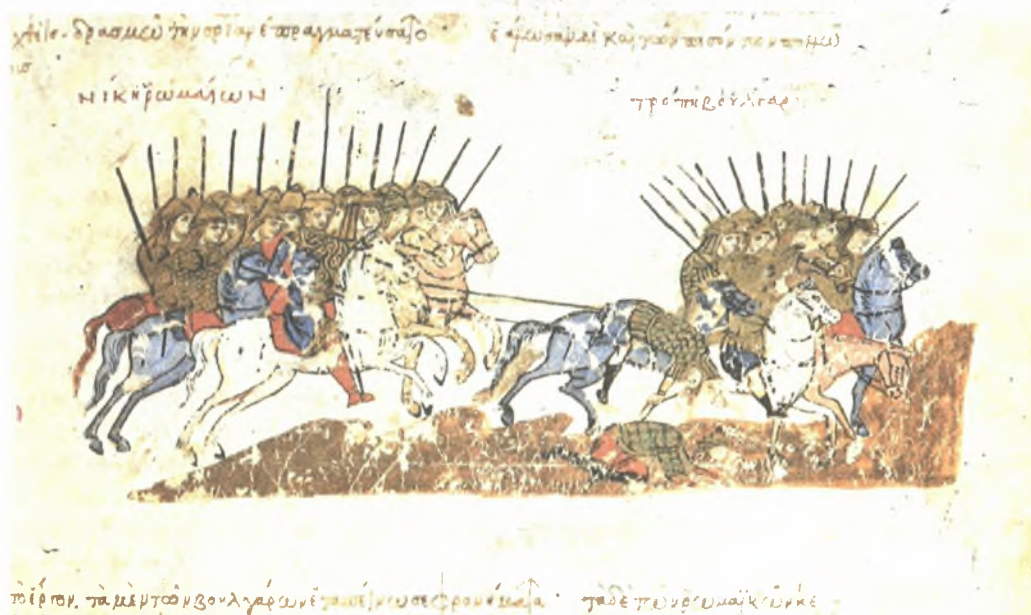
Επεξήγηση:

Ανύψωση σε ασπίδα και στέψη αυτοκράτορα από αυτοκράτορα. Πρόκειται για τη στέψη του Λέοντος Αρμενίου από τον Μιχαήλ Α', ως συναυτοκράτορα.

Κείμενο Σκυλιτζή (Thurn σελ. 7, στ. 35-36)

Και φανερά αυτόν (τον Λέοντα) επευφημούσαν και βασιλέα των Ρωμαίων, τον διακηρύσσανε.

Η αναγόρευση είναι πράξη επίσημη και πανηγυρική, γίνεται δε στον ιππόδρομο ή στο έβδομο (χώρος στρατιωτικών γυμνασίων), όπου μαζεύεται πολύς κόσμος. Ο υποψήφιος προβάλλεται, φορώντας κόκκινο μανδύα. Τον φορούν τα ψευδή σύμβολα της αυτοκρατορίας (μανιάκιο) και τον ανυψώνουν για επευφημίες σε ασπίδα. Το πλήθος ψηφίζει δια βοής, φωνάζοντας "auguste tu vincas" και αργότερα "άγιος, άγιος ή άξιος άξιος". Εφόσον υπάρχει ομοφωνία ο υποψήφιος αναγορεύεται. Μέχρι και το 602 στην τελετή συμμετείχε και ο Πατριάρχης, ο οποίος μετά την αναγόρευση θέτει στην κεφαλή του νέου αυτοκράτορα το διάδημα. Στη συνέχεια ο αναγορευμένος πηγαίνει στο παλάτι και αρχίζει να ασκεί την εξουσία.

φ.19. Αριστερά: Νίκη Ρωμαίων
Δεξιά: Τροπή Βουλγάρων.

Επεξήγηση

Σχετίζεται με το θρίαμβο του Λέοντα Αρμένιου σε σύγκρουση με τους Βουλγάρους.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn, σελ. 13-14, στ. 8-54)

Ο βασιλέας, βρισκόμενος με τους δικούς του από τη δεξιά πλευρά σκεφτόταν τι να κάνει για να τρέψει τους Βουλγάρους σε φυγή. Τότε λοιπόν διαπίστωσε ότι οι Βούλγαροι ήταν τελείως ανοργάνωτοι και παρακάλεσε τους άνδρες του ναβάλουν τα δυνατά τους και εντελώς ξαφνικά τους επιτέθηκε. Και πραγματικά τους αιφνιδίασε και σκοτώθηκαν Βούλγαροι πολλοί, ενώ πολλοί ήσαν και οι αιχμάλωτοι. Και η νίκη αυτή του Λέοντα ντρόπιασε τους Βουλγάρους από τη μια, αλλά ανέβασε και το ηθικό των βυζαντινών από την άλλη. Και ο βασιλέας με τρόπαια και λάφουρα έγινε κύριος της περιοχής εκείνης.

φ.34^b.Αριστερά: στόλος Ρωμαίων πυρπολών τον των εναντίον στόλον.

Επεξήγηση

Βασιλεία Μιχαήλ του Τραυλού(820-821). Ο Θωμάς, με 350 πλοία πολεμικά και σιταγωγά προσορμίζει στο χωριό Βηρύδες και διαλύεται με το υγρό πυρ.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn, σελ. 36-37, στ. 57-63)

Ο βασιλικός στόλος περιμένει να νυκτώσει και επιτίθεται στο Θωμά από κει που δεν το περιμένει. Πολλά από τα πλοία του κατάσχονται, άλλα πυρπολούνται με υγρό πυρ και με τα πολύ λίγα που τους μένουν, φεύγουν προς τον κόλπο των Βλαχερνών.

Υγρό πυρ. Ένα από τα πολύπλοκα όπλα που οι βυζαντινοί χρησιμοποίησαν και το οποίο είναι συνυφασμένο με τις κρισιμότερες στιγμές τους. Ήταν καινοτομία του αρχιτέκτονα Καλλίνικου. Η σύνθεσή του αποτελούνταν κυρίως από νάφθα, αλλά και από νίτρο και ασβέστη και άλλες εύφλεκτες ύλες όπως η ρητίνη¹³¹. Για την εκτόξευσή του υπάρχουν δύο θεωρίες: Σύμφωνα με την πρώτη αυτή γινόταν μέσα από μεταλλικούς σωλήνες και σύμφωνα με τη δεύτερη γινόταν με τη βοήθεια αντλιών¹³². Το χρησιμοποιούσαν συνήθως στη θάλασσα, προκαλώντας πυρκαγιά πάνω στα ξύλινα πλοία. Στη στεριά χρησιμοποιήθηκε ελάχιστα. Γενικά υπάρχει ασάφεια ως προς την αποτελεσματικότητα και δραστηκότητά του και προβληματισμός, αφού οι βυζαντινοί δεν το χρησιμοποίησαν σε πολύ σημαντικές στιγμές, όπως π.χ. κατά την πολιορκία της Βασιλεύουσας!

¹³¹ Θεόδωρος Κ. Κορρές, "Υγρόν πυρ", Ένα όπλο της Βυζαντινής ναυτικής τακτικής, Β' έκδοση, Εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1989, σελ. 130.

¹³² Θεόδωρος Κ. Κορρές, "Υγρόν πυρ", Ένα όπλο της Βυζαντινής ναυτικής τακτικής, ό.π. σελ. 130.

φ. 43b. Αριστερά: Ο εν Βλαχέρναις ναός
Δεξιά: Ο Βασιλεύς Θεόφιλος

Επεξήγηση:

Από τα αριστερά μας βλέπουμε το Ναό των Βλαχερνών, στην είσοδο του οποίου υπάρχουν δύο κληρικοί. Στα δεξιά του βλέπουμε τον βασιλέα Θεόφιλο, πάνω σε άλογο και πίσω του τη βασιλική συνοδεία. Μία γυναίκα παραπονείται στο βασιλέα. Κάθε εβδομάδα ο βασιλιάς συνήθιζε να περπατά στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης και να απονέμει δικαιοσύνη. Ξεκινούσε έφιππος από το παλάτι και ακολουθούσε το δρόμο που οδηγούσε προς το Ναό των Βλαχερνών, όπου και προσκυνούσε.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 50, στ. 32-35)

Από σεβασμό στη δικαιοσύνη και στην πίστη προς το Χριστό και προς τη μητέρα του με προθυμία κάθε εβδομάδα, έφιππος διέσχισε τη λεωφόρο και κατέληγε στο ναό της Θεομήτορος στις Βλαχέρνες, συνοδευόμενος και από τη βασιλική ακολουθία.

Για το φιλοδίκαιο χαρακτήρα του Θεόφιλου, υπάρχει και η εξής ιστορία. Μια μέρα που ο βασιλέας έκανε την καθιερωμένη διαδρομή του προς το ναό των Βλαχερνών, μία γυναίκα, χήρα στρατιώτη που σκοτώθηκε στον πόλεμο, παραπονέθηκε στον αυτοκράτορα για την αδικία που έγινε σε βάρος του άνδρα της. Συγκεκριμένα του είπε ότι ο άνδρας της είχε ένα άουθαλο άλογο που τον έσωζε σχεδόν πάντα στις μάχες. Ο στρατηγός όμως στον οποίο ο στρατιώτης υπηρετούσε μια μέρα του πήρε το άλογο με τη βία, προκειμένου να το δωρίσει στον αυτοκράτορα. Έτσι, ο άνδρας της στην επόμενη μάχη πολέμησε χωρίς το άλογό του και σκοτώθηκε. Ο Θεόφιλος τότε, αφού έκανε έρευνα για εξακρίβωση της αλήθειας και ανακάλυψε ότι η γυναίκα ήταν ειλικρινής σε όσα έλεγε, εξόρισε τον στρατηγό και όρισε την ίδια και τα παιδιά της συνκληρονόμους της περιουσίας του.

φ. 49a. (επάνω) Οι τον βασιλέα Θεόφιλον ελέγξαντες μοναχοί τυπτόμενοι θνήσκουσι και τινες λαβόντες τα σώματα τούτων ενθάπτουσι.

φ. 49b. (κάτω) Ο μοναχός, ο βασιλεύς Θεόφιλος, ο μοναχός

Το θέμα σχετίζεται με την οικονομαχία

Πάνω εικόνα. Επεξήγηση:

Απεικονίζονται τρία επεισόδια. Από τα δεξιά ο βασιλέας Θεόφιλος, καθισμένος στο θρόνο, μιλά στους κληρικούς. Στη μέση παρακολουθεί την εκτέλεση με ξυλοδαρμό των μοναχών που θέλησαν να τον ελέγξουν για τη στάση του κατά των εικόνων. Στο τρίτο επεισόδιο ενταφιάζονται οι εκτελεσθέντες μοναχοί.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 60, στ. 2-6)

Από τις πληγές του μαστιγίου παρέδωσαν το πνεύμα. Και τα τίμια σώματά τους πεταμένα για καιρό στο έδαφος έμειναν άθικτα, έως ότου κάποιιο πιστό τα σήκωσαν και τα κήδευσαν και τα τίμησαν όπως άξιζε σ' αυτούς που μαρτύρησαν για το Χριστό.

Κάτω εικόνα. Επεξήγηση:

Απεικονίζονται δύο επεισόδια. Αριστερά ένας μοναχός μιλά σε τρεις αναποφάσιστους. Δεξιά ο μοναχός δίνει θάρρος στο βασιλέα Θεόφιλο

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 60, στ. 6-11)

Παρόμοια έπραξε και ένας άλλος μοναχός, ο οποίος έτρεξε στον υπεύθυνο της ιερωσύνης και φουντωμένος από θείο ζήλο στάθηκε μπροστά στον τύραννο και του είπε πολλά, μεταξύ των οποίων και το ρητό του Αποστόλου Παύλου: "Αν από κάποιον περιμένετε ευχάριστα, αυτά θα είναι μόνον κατάρες".

Στην κάτω εικόνα παρατηρούμε ότι ο επιγραφόμενος Θεόφιλος απεικονίζεται ως Θεοδώρα.

φ.50νβ. Ο Θεοφάνης-ο Θεόδωρος-ο Θεόφιλος

Επεξήγηση:

Ο Θεόφιλος καθισμένος στο θρόνο, συνομιλεί με τους "Τραπτούς" μοναχούς Θεοφάνη και Θεόδωρο, ενώ το κοινό παρακολουθεί.

Πρόκειται για δύο αδέρφια που υπερασπιζόμενα την αναστήλωση των εικόνων ήλθαν σε ρήξη με τον αυτοκράτορα, ο οποίος για να τους εκδικηθεί διέταξε αφού τους μαστιγώσουν να γράψουν στο μέτωπο του καθενός σκωπτικούς στίχους. Από τότε τους αποκαλούσαν "Τραπτούς".

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 61-62, στ. 45-56)

Ο απαίσιος τύραννος τον ομολογητή Θεοφάνη και τον αδελφό του Θεόδωρο, επειδή ξεχώριζαν για τη σοφία τους ανάμεσα σε πολλούς, τους κάλεσε στα Λαυσοιακό τρίκλινο σε δημόσια συζήτηση σχετική με την πίστη τους. Και εκεί με άσχημα λόγια άρχισε να τους φωνάζει για την λατρεία τους στις εικόνες και να βλασφημεί προς την εικόνα του Χριστού. Οι μοναχοί δε ήρεμοι του έλεγαν να σταματήσει επειδή είναι αμαρτία να μιλά άσχημα για τον Θεό. Και εκείνος συνέχισε να ζητά προφητικούς χρησμούς και μαρτυρίες που επέτρεπαν την προσκύνηση των εικόνων.

Και στη μικρογραφία αυτή παρατηρούμε στο θρόνο να κάθεται η Θεοδώρα, η οποία όμως επιγράφεται Θεόφιλος.

φ.51.Αριστερά: Θεόφιλος
Δεξιά: Θεοφάνης και Θεόδωρος

Επεξήγηση:

Ο Θεοφάνης έχει φέρει στον αυτοκράτορα Θεόφιλο το βιβλίο του Ησαΐα για να αποδείξει την ορθότητα όσων υποστηρίζουν οι εικονολάτρες. Μάλιστα με το δάκτυλό του δείχνει στον αυτοκράτορα το σημείο που πρέπει να διαβάσει. Δίπλα του στέκεται ο αδελφός του Θεόδωρος. Ο αυτοκράτορας καθιστός κρατά το βιβλίο και πίσω του στέκονται οι σύμβουλοί του.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 62. στ. 56-72)

Ο Θεόφιλος δε απαντούσε ότι δεν λέει τέτοια πράγματα η προφητεία του Ησαΐα και ότι αν είχε το βιβλίο μπροστά του θα το έδειχνε σε όλους και όποιος θέλει να πειστεί για τα λεγόμενά του δεν έχει παρά να πάει στη βιβλιοθήκη. Πήγε λοιπόν κάποιος και έφερε το βιβλίο και ο βασιλέας ενώ εσκεμμένα πήδαγε τη συγκεκριμένη φράση, προσποιούνταν ότι την έψαχνε. Και τότε ο Θεοφάνης του υπέδειξε να γυρίσει τρία ακόμη φύλλα για να βρει τη συγκεκριμένη φράση. Και ο Θεόφιλος, εκτός ελέγχου, και ενώ κατά βάθος συνηδειτοποίησε ότι η αλήθεια ήταν αυτή που μέχρι τότε απέρριπτε και κατάλαβε αυτό που επίμονα αναζητούσε, απάντησε ότι δεν είναι δικαίο ένας βασιλιάς να υβρίζεται από τέτοιους άνδρες ...

Και στην εικόνα αυτή παρατηρούμε ο επιγραφόμενος Θεόφιλος να εικονίζεται ως Θεοδώρα και ο δακτυλοδεικτών Θεοφάνης να φαίνεται σαν να ευλογεί.

φ.67. Το γύναιον το κατά του πατριάρχου Μεθοδίου τα πονηρά εξειπών εταζόμενον.

Επεξήγηση:

Οι στρατιώτες με ξίφη και με ακανθωτούς ράβδους απειλούν τη γυναίκα που συκοφάντησε τον πατριάρχη Μεθόδιο.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 88, στ. 91-92)

Και ξίφοι αμέσως στράφηκαν προς το μέρος της και ράβδοι γεμάτοι αγκάθια και οι δήμιοι περίμεναν ντυμένοι με τις στολές τους.

Το θέμα σχετίζεται με την εποχή της εικονομαχίας. Μετά την αναστήλωση των εικόνων ο Πατριάρχης Ιωάννης Γραμματικό, ο αποκαλούμενος "Γιαννής" απομακρύνεται και στη θέση του ανέρχεται ο Μεθόδιος, για τη συκοφάντια του οποίου ο Αρσαναβήρ, αδελφός του Γιαννή δωροδοκεί με χρυσό τη γυναίκα αυτή, η οποία μάλιστα ήταν μητέρα του μετέπειτα προεδρεύσαντος στη Σύμυρνη Μητροφάνη, να διαδώσει ότι ο Μεθόδιος την ενόχλησε σεξουαλικά. Έπειτα από την ακρόαση του Μεθοδίου ανακαλύπτεται η σκευωρία και με την απειλή των στρατιωτών η γυναίκα μαρτυρεί τους συκοφάντες.

φ.67νβ.Αριστερά:Βόγορις ο αρχων Βουλγάρων μηνύων τη βασιλίδι Θεοδώρα.

Δεξιά:Η βασίλις Θεοδώρα δεχομένη τους παρά του Βογόριδος πεμφθέντας

Επεξήγηση:

Εικόνα με δύο σκηνές. Στην αριστερή ο αρχηγός των Βουλγάρων Βόγορις στέλνει μήνυμα στη βασίλισσα Θεοδώρα και στη δεξιά, η Θεοδώρα να δέχεται τα δώρα που της στέλνει ο Βόγορις.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 90, στ. 42-45)

Ο Βόγορις, ο αρχηγός των Βουλγάρων θεώρησε θράσος να κυβερνά τους Ρωμαίους μία γυναίκα με ένα νεαρό παιδί. Έτσι, στέλνει στην αυτοκράτειρα απεσταλμένους με απειλητικό μήνυμα ότι θα λύσει τη συνθήκη και θα εκστρατεύσει εναντίον των Ρωμαίων.

φ.68ν. Ο μοναχός Μεθόδιος βαπτίζων τον άρχων Βουλγάρων

Επεξήγηση:

Μέσα σε μία μεγάλη κολυμπήθρα, βαπτίζεται από έναν κληρικό χριστιανός ο Βόγορις, άρχοντας των Βουλγάρων ενώ παρόντες στη βάφτιση είναι και δύο ακόμη βοηθοί.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 91, στ. 83-85)

Και αμέσως κατηχείται και ασπάζεται τη δική μας θρησκεία, ενώ δέχεται και από τον επίσκοπο το μυστήριο του βαπτίσματος.

φ. 75ν. Αριστερά: Θεόφιλος ο βασιλεύς
Δεξιά: ο Μαρούμ

Επεξήγηση:

Ο Θεόφιλος καθιστός στη σκηνή του, η οποία είναι διακοσμημένη με μία κόκκινη κουρτίνα δέχεται την επιστολή που του παραδίδουν οι πρέσβεις του μουσουλμάνου ηγέτη Μαρούμ, ο οποίος εικονίζεται επίσης καθιστός στη δική του σκηνή, η οποία όμως δεν έχει την ίδια λαμπρότητα με εκείνη του αυτοκράτορα και να δέχεται την απάντηση του Θεόφιλου.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 104, στ. 55-68)

Αμέσως στέλνει στο Θεόφιλο επιστολή με τους πρεσβευτές του, ζητώντας του την άδεια ο φιλόσοφος να πάει κοντά του και να του μεταδώσει τις γνώσεις του, με αντάλλαγμα εκατό χρυσά κεντηνάρια και ειρήνη και ατελείωτες σπονδές.

Στην εικόνα αυτή βλέπουμε το μουσουλμάνο ηγέτη Μαρούμ να φέρει φωτοστέφανο, πράγμα βέβαια που δεν ταιριάζει σε μουσουλμάνο. Και επανέρχομαι στο κείμενο του β' μέρους, σύμφωνα με το οποίο ο μικρογράφος ίσως να αντιγράφει ό,τι βλέπει σε κάποιο άλλο θέμα, ή να θεωρεί ότι όλα τα πρόσωπα που έχουν εξουσία φορούν φωτοστέφανο.

82v. Αριστερά: Ο πατήρ του Βασιλείου και η μήτηρ αυτού εξελθόντες εις το θέρος

Δεξιά: ο ήλιος και πιο δεξιά πάνω ο αετός και κάτω ο παις αυτής Βασίλειος

Επεξήγηση:

Είναι ημέρα ηλιόλουστη και οι γονείς του Βασιλείου έχουν έρθει στο χωράφι τους. Όσο αυτοί δουλεύουν έχουν βάσει το μικρό τους Βασίλειο να κοιμάται κάτω από μια πρόχειρη σκηνή. Ένας αετός με ανοιγμένα τα φτερά του στέκεται πάνω από το Βασίλειο προστατεύοντάς τον από τις ακτίνες του ήλιου.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 118-119, στ. 52-76)

Ήταν κατακαλόκαιρο και οι γονείς του μικρού βγήκαν στο χωράφι τους, προκειμένου να επιστατήσουν στους εργάτες που δούλευαν σ' αυτό. Και όσο τους επέβλεπαν, το μικρό Βασίλειο τον είχαν ξαπλώσει σε μία αυτοσχέδια αχυρένια σκηνή, έτσι ώστε να μην ενοχλείται από τον ήλιο, αλλά και να μπορεί να κοιμάται ανενόχλητος. Αφού λοιπόν τακτοποίησαν τη σκηνή και κοίμισαν το μωρό τους, αφωσιώθηκαν στη δουλειά τους. Και όσο δούλευαν ένας αετός με απλωμένα τα φτερά σκίαζε και προστατεύε το μικρό Βασίλειο. Κάποια στιγμή κάποιος βλέποντας το πουλί πάνω από το μωρό έβαλε τις φωνές και η μητέρα έτρεξε κοντά του πετώντας μια πέτρα για να διώξει τον αετό. Ο αετός πραγματικά απομακρύνθηκε και η γυναίκα γύρισε στη δουλειά της. Έπειτα από λίγη ώρα όμως ξανά κάποιος έβαλε τις φωνές και πάλι η μητέρα τρέχοντας προς το μωρό κυνήγησε τον αετό με μια πέτρα. Αυτό επαναλήφθηκε και τρίτη φορά και πολλές φορές ακόμα έως ότου κατάλαβαν ότι επρόκειτο για σημάδι θεϊκό, πράγμα βεβαίως που επαληθεύτηκε στο μέλλον.

Η ιστορία αυτή σχετίζεται με την πίστη των βυζαντινών στους σιωνούς, καλούς ή κακούς. Η συγκεκριμένη δηλώνει ότι η ύπαρξη του αετού και η προστασία του ήταν ένα καλό σημάδι για την τύχη του μωρού, και προμήνυε την μελλοντική εξέλιξη του, η οποία βεβαίως ήταν λαμπρή αφού ο μικρός έφτασε να γίνει ο αυτοκράτορας Βασίλειος Α'.

φ. 85. Αριστερά: Ο Βασίλειος-η Δανιλίς-ο υιός αυτής
Στο μέσον: Η Δανιλίς

Δεξιά: Ο Βασίλειος και ο υιός της Δανιλίδος εν τη εκκλησία
συνδέονται αδελφότητι πνευματικής διαθέσεως.

Επεξήγηση:

Και εδώ βλέπουμε δύο σκηνές: Αριστερά ο Βασίλειος να παρακάθεται σε γεύμα, με τη Δανιηλίδα και τον γιο της Δανιηλίδας Ιωάννη. Η δεύτερη σκηνή από τα δεξιά παριστάνει μια εκκλησία μέσα στην οποία ένας επίσκοπος, που φέρει και φωτοστέφανο, εκτελεί την τελετή της αδελφοποίησης του Βασιλείου και του γιού της Δανιηλίδος Ιωάννη, παρουσία και της ίδιας της Δανιηλίδας στο κέντρο.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 123, στ. 81-94)

Αυτός δε (Ο Βασίλειος) βλέποντας πόσο τον παρακαλούσε η Δανιηλίς και μην έχοντας και τίποτε να χάσει δέχτηκε. Η γυναίκα δε θεώρησε ότι το γεγονός αυτό δεν έπρεπε να κρυφτεί, αλλά αντίθετα όλοι να μάθουν τα μεγαλεία που ο Θεός προμήνυε. Και στάθηκε μπροστά στο Βασίλειο και του ζήτησε όταν θα γίνει μεγάλος, να μην την ξεχάσει αλλά να αγαπά και να ελεεί και την ίδια αλλά και τους δικούς της. Και εκείνος της απάντησε πως αν πραγματικά βγει αληθινή η προφητεία θα γίνει ό,τι του ζητά. Και αφού την χαιρέτησε έφυγε για την Βασιλεύουσα.

Η διήγηση αυτή σχετίζεται με την επίσκεψη του Βασιλείου, σε ακόλουθου του αυτοκράτορα Θεόφιλου, στην Πάτρα, όπου συναντά την αρχόντισσα Δανιηλίδα. Ένας μοναχός στο ναό του Αγ. Ανδρέα προσφωνεί το Βασίλειο σαν βασιλιά, ενώ δε δίνει σημασία στον πραγματικό βασιλιά και στη αρχόντισσα. Η Δανιηλίδα επιπλήττει το μοναχό για την προσφώνηση αυτή και

για την αδιαφορία του προς τη βασιλική οικογένεια. Ο μοναχός τότε της απαντά ότι στο πρόσωπο αυτού του άσημου ατόμου είδε «θεόσταλτο βασιλιά, χρισμένον από τον Χριστό». Ο Βασίλειος στη συνέχεια αρρωσταίνει και παραμένει στην Πάτρα, ενώ ο Θεόφιλος επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη. Η αρχόντισσα περιποιείται το Βασίλειο, του προσφέρει δώρα και του προμηνύει ότι θα γίνει κύριος όλης της γης, ζητώντας του παράλληλα, όταν θα έχει πραγματοποιηθεί ο χρησμός, η ίδια και οι δικοί της να βρίσκονται υπό την εύνοιά του, πράγμα που ο Βασίλειος δέχεται και επιστρέφει στην πρωτεύουσα.

Σ' αυτή δηλαδή την ιστορία βλέπουμε ότι δεν γίνεται λόγος για καμία τελετή σε ναό, παρά μόνο αίτημα πνευματικής αδελφοποίησης. Ο μικρογράφος όμως, παριστάνει τελετή στην εκκλησία. Για το γιατί, οι απορίες είναι πολλές. Επίσης η Δανηλίδα στο κείμενο μιλάει με το μοναχό. Ο μικρογράφος όμως αντί για μοναχός, επιγράφει Βασίλειος.

φ.98v.Αριστερά: Ο πατρίκιος Νικήτας Ωρούφας τους αλώντας Αγαρηνούς τιμωρίας διάφοροι βάλλει

Δεξιά: Λέβητες

Επεξήγηση:

Επειτα από νίκη των βασιλικών στρατευμάτων κατά των Αγαρηνών, ο πατρίκιος Νικήτας Ωρούφας υποβάλλει τους αιχμαλώτους σε βασανιστήρια. Από την αριστερή πλευρά της εικόνας τον βλέπουμε καθιστό, να δίνει έντολη στους άνδρες του για την εκτέλεση των βασανιστηρίων που είναι για άλλους κρέμασμα, για άλλους μαστίγωμα, ή κάρφωμα με βέλη και ακόμη και θράσιμο σε καζάνια, βασανιστήριο που βλέπουμε στην τελευταία εικόνα από τα δεξιά.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 153-154, στ. 1-9)

Αυτός δε δελεάζοντάς τους τους επέβαλε διάφορες τιμωρίες: από άλλους ξέσκιζε τις σάρκες, περισσότερο δε διέταζε να τιμωρούν όσους δεν δέχονταν να βαπτισθούν χριστιανοί, τους οποίους φοβέριζε λέγοντας ότι ποτέ δεν έχουν ξανακούσει για τέτοια φοβερά βασανιστήρια. Άλλους τους τέντωνε τραβώντας τους με ιμάντες, προκαλώντας φοβερό πόνο, άλλους τους κρεμούσε με σχοινί και έπειτα τους έβαζε μέσα σε καζάνια στα οποία έβραζε πίσσα και ό,τι άλλο βασανιστήριο βάζει κανείς στο μυαλό του. Και με τις τιμωρίες αυτές τους φόβισε τόσο πολύ που δεν ήθελαν πια να ξαναεκοιτρατεύσουν κατά της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η περιγραφή αυτή του Σκυλίτζη είναι ένα πολύ καλό παράδειγμα για να καταλάβουμε πως ο χρονογράφος προσπαθούσε να επηρεάσει τον αναγνώστη του, ή τον ακροατή του με περιγραφές σκοτωμών, ή δολοφονιών για τις οποίες το κοινό εντυπωσιαζόταν ακόμα περισσότερο, αν περιείχαν ανατριχιαστικές και μακάβριες λεπτομέρειες, αφού συνήθιζαν να δέχονται με ευχαρίστηση και ενδιαφέρον το διάχυτο σαδισμό, πράγμα βέβαια που προκαλεί την απορία, αν σκεφτούμε ότι το όλο περιβάλλον στο οποίο τα έργα απευθυνόταν ήταν χριστιανικό.

φ. 99να. Αριστερά: Ρωμαίοι - Ο Προκόπιος
Δεξιά: Αγαρηνοί

Επεξήγηση:

Μάχη μεταξύ Αράβων και Ρωμαίων με στρατηγό τον Προκόπιο. Ο Προκόπιος εγκαταλελειμμένος από τον σύντροφό του Λέοντα και από τα στρατεύματά του, πολεμά ηρωικά, αλλά σφαγιαάζεται. Εδώ βλέπουμε τους Άραβες (Αγαρηνοί) με τις στρογγυλές τους ασπίδες, να επιτίθενται στον Προκόπιο, ενώ τα στρατεύματά του τρέπονται σε φυγή.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 156. στ. 65-78)

Και τα στρατεύματα του Πεζικού που βάδιζαν προς την Λογοθαρδία κατάφεραν νίκες πολλές, αλλά έπεσαν και σε φιλονικίες και τσακωμούς, πράγμα που είχε σαν αποτέλεσμα να χάσουν πάνω στη μάχη τον μεγαλύτερο στρατηγό. Αφού ο Λέων για κάποιο λόγο μάλωσε με τον Προκόπιο, ο μὲν Αποοσύπης με τους Θράκες και τους Μακεδόνες από την δεξιά πλευρά του μετώπου νίκησαν τον εχθρό και σκότωσαν πολλούς Σαρακηνούς, από την άλλη πλευρά ο Προκόπιος με τους Σκλαβηνοί και τους δυτικούς πιεζόταν αμόρητα. Μην έχοντας δε και τη βοήθεια του συναδέλφου στρατηγού, λόγω της φιλονικίας που προηγήθηκε, οι στρατιώτες του τράπηκαν σε φυγή, ενώ ο ίδιος πολεμώντας ηρωικά σκοτώθηκε.

Αναφορά εδώ του Σκυλίτζη στο θέμα της έχθρας της οποίας τα αποτελέσματα είναι πάντοτε οδυνηρά.

109b. Αριστερά: Βούλγαροι
Δεξιά: Ρωμαίοι

Επεξήγηση:

Νίκη των Βουλγάρων επί των Ρωμαίων. Όλοι είναι έφιπποι, οι ηττημένοι Ρωμαίοι ποδοπατούνται, ενώ άλλοι τρέπονται σε φυγή. Χαρακτηριστική η απεικόνιση αυτών που πέφτουν λαβωμένοι από το άλογό τους (είναι αυτοί που παριστάνονται με τα πόδια προς τα επάνω).

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 178, στ. 52-56)

Όταν λοιπόν ο Συμεών συναντά τα βυζαντινά στρατεύματα στο Βουλγαρόφυγο, ακολουθεί μάχη, στην οποία οι Ρωμαίοι ετράπησαν σε φυγή, με μεγάλες απώλειες, χάθηκε δε στη μάχη αυτή και ο πρωτοβεστιάριος, ενώ πρέπει να ντρέπεται ο δομέστικος με λίγους ακόμη που κατέφυγαν στο Βουλγαρόφυγο.

Ο βασιλέας Λέων είχε στείλει εναντίον του Βουλγάρου Συμεών στρατεύματα με αρχηγό των δομέστικο των σχολών Κατακαλώντα, και με ακόλουθο τον πατρίκιο και πρωτοβεστιάριο Θεοδόσιο, οι οποίοι και έχασαν τη μάχη όπως περιγράφηκε προηγουμένως.

φ.130. Αριστερά: Ρωμαίοι
Δεξιά: οι Ρώσ

Επεξήγηση

Ναυμαχία μεταξύ Βυζαντινών και Ρώσων επί βασιλείας Ρωμανού του Λακαπηνού: Ο Ρωσικός στόλος, είχε καταπλεύσει κατά της Κωνσταντινούπολης με 10.000 πλοία. Στη ναυμαχία που ακολούθησε ο πατρίκιος και πρωτοβεστιάριος Θεοφάνης τους έτρεψε σε φυγή, καταστρέφοντας πολλά από τα πλοία τους.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn, σελ. 229-230, στ. 13-24)

Ηττημένοι στη ναυμαχία που προηγήθηκε και έχοντας υποστεί πολλά δεινά και από στεριάς, παραφυλούσαν για να βρουν τρόπο να αποπλεύσουν. Και αφού βρήκαν την ευκαιρία και έλυσαν τις άγκυρες, ο Θεοφάνης τους ξαναεπιτίθεται και γίνεται έτσι και δεύτερη ναυμαχία στην οποία και πάλι οι Ρώσοι διαλύονται, με άλλα από τα πλοία τους να βυθίζονται, άλλα να καταλαμβάνονται από τους Ρωμιούς, και με τα λίγα που τους εμείναν να φεύγουν για την πατρίδα τους.

φ.131β. Οι συμφυείς δύο παίδες.

Επεξήγηση:

Δύο σκηνές με το ίδιο θέμα σε διαφορετική στιγμή. Πρόκειται για σιαμαία αδέρφια που εκτίθενται σε θέα σαν παράξενο γεγονός.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 232, στ. 73-76)

Τις μέρες αυτές στην πρωτεύουσα παρουσιάστηκε τέρας προερχόμενο από την Αρμενία. Πρόκειται για σιαμαία αγόρια που βγήκαν από την ίδια κοιλιά. Οι πολίτες δε τα θεώρησαν σαν ύποπτο σιωνό και τα απομάκρυναν, ο Κωνσταντίνος όμως τα έφερε πίσω.

φ.131ε. Οι ιατροί τέμνοντες το ήμισυ το νεκρωθέν.

Επεξήγηση:

Κωνσταντινοπολίτες γιατροί προσπαθούν να τα σιαμαία, από τα οποία το ένα είναι νεκρό και το άλλο ζωντανό. Μάλιστα φαίνονται να είναι κουρασμένοι και προβληματισμένοι

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 232, στ. 76-78)

(Συνέχεια με το προηγούμενο). Επειδή δε συνέβη να πεθάνει το ένα από τα δύο, προσπάθησαν οι πιο έμπειροι από τους χειρουργούς να ξεχωρίσουν το νεκρό από το ζωντανό. Όμως δεν τα κατάφεραν και πέθανε μετά από λίγο και το ζωντανό.

Με τη διήγηση αυτή καταλαβαίνουμε αφενός πόσο εύκολα τα παράξενα φαινόμενα τα απέδιδαν σε σιωνούς και προσπαθούσαν να τα ξεφορτωθούν αφετέρου δε έχουμε την πληροφορία ότι ακόμη και τα χρόνια εκείνα υπήρχαν οι έμπειροι χειρουργοί που προσπαθούσαν να φέρουν σε πέρας τέτοιου είδους δύσκολες περιπτώσεις.

φ.134. Οι μαθηταί - Οι φιλόσοφοι

Επεξήγηση:

Μέσα σε μία αίθουσα με κίονες υπάρχουν δύο σκηνές. Από αριστερά και στη μέση βλέπουμε μαθητές με τα βιβλία τους ανοιχτά να κάθονται γύρω από μεγάλο τραπέζι, στην κεφαλή του οποίου κάθεται ο δάσκαλος και τους διδάσκει. Από τα δεξιά κάθονται δύο φιλόσοφοι, οι οποίοι επίσης μιλούν για φιλοσοφικά θέματα σε τέσσερις μαθητές, που κρατούν ανοικτά βιβλία.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 237-238, στ. 20-30)

Ο βασιλέας Κωνσταντίνος μπορεί να μην ήταν σωστός σε πολλά πράγματα, όμως έκανε άλλα που επισκίασαν τις άσχημες πράξεις του. Δηλαδή φρόντισε για τη διάδοση των επιστημών όπως, αριθμητικής, μουσικής, αστρονομίας, γεωμετρίας, στερεομετρίας και κάθε είδους φιλοσοφία της εποχής και έτσι απέκτησαν μάρφωση άτομα που επί χρόνια ζούσαν στην αμάθεια. Και αυτό το πέτυχε φροντίζοντας να βρει και να οργανώσει τους καλύτερους δασκάλους της εποχής.

Με το κείμενο αυτό εξάρεται η φιλομάθεια του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου.

φ. 135^α. Δεξιά: Βολοσωδής

Επεξήγηση

Η εκτέλεση του Βολοσωδή, υπό την παρουσία γερμανών στρατιωτών (Φράγγων). Ο Βολοσωδής ήταν αρχηγός των τούρκων εισβολέων α οποίος εκχριστιανίστηκε και αξιώθηκε πολλές ευεργεσίες και τιμές από τον βασιλιά Κωνσταντίνο. Όμως:

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn, σελ. 239, στ. 73-76)

Ο Βουλοσουδής αθέτησε πολλές φορές τη χριστιανική πίστη και θέλησε να βλάψει τους Ρωμαίους. Το ίδιο δε θέλησε να κάνει και με τους Φράγγους. Γι αυτό και πιάστηκε και κρεμάστηκε από τον βασιλιά των Φράγκων Ωτο.

φ.135β.Αριστερά: Η του άρχοντος των Ρως γυνή Έλγα τούνομα, προσήλθε τω βασιλεί Κωνσταντίνω και εβαπτίσθη Στη μέση: Ούλγα-Κωνσταντίνος βασιλεύς

Επεξήγηση:

Βρισκόμαστε μέσα στο παλάτι. Η ηγεμονίδα των Ρώσων Όλγα, στέκεται μπροστά στον αυτοκράτορα, συνοδευόμενη από την ακολουθία της. Φορά βασιλική στολή και στέμμα. Ο αυτοκράτορας είναι καθισμένος στο θρόνο του.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 240, στ. 77-81)

Και η γυναίκα του άρχοντα των Ρώσων, που κάποτε μάλιστα είχε εκπλεύσει κατά του βυζαντίου, Όλγα ονομαζόμενη, μετά τον θάνατο του άνδρα της επισκέφθηκε την Κωνσταντινούπολη, όπου βαπτίσθηκε χριστιανή. Έδειξ μάλιστα ειλικρινή πίστη και για το λόγο αυτό αφού αξιώθηκε πολλών τιμών επέστρεψε στην πατρίδα της.

Η επίσκεψη αυτή είναι πολυσυζητημένη, αφού είχε σαν αποτέλεσμα το βάπτισμα της Ρωσίδας, η οποία μάλιστα έλαβε το όνομα Ελένη. Ο Σκυλίτζης χαρακτηρίζεται για τις αναφορές που κάνει στους Σλαβικούς λαούς και την προσπάθεια των Βυζαντινών αυτοκρατόρων, να τους εκχριστιανίσουν.

φ.141va. Αριστερά: Η κεφαλή του βόος η μαρμάρινος
Δεξιά: οι κτίσται

Επεξήγηση

Οικοδόμηση θερινού παλατιού για τον αυτοκράτορα Ρωμανό Α' (920-944). Κατά την εκοκαφή βρέθηκε και στη συνέχεια καταστράφηκε μαρμάρινη κεφαλή βοδιού. Στην ενέργεια αυτή αποδόθηκε λοιμός που θανάτωνε επί πολλά χρόνια τα βοοειδή.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn, σελ. 251-252, στ. 93-95 και 1-5)

Και πάλι τις μέρες αυτές λυμάνεται και καταστρέφει τα βόδια των Ρωμαίων η αρρώστια που ονομάζεται "κράβρα". Λέγεται δε ότι το κακό ξεκίνησε επί των ημερών του γέροντα Ρωμανού. Καθώς οι κτίστες έχτιζαν το θερινό του ανάκτορο, κατά την εκοκαφή των θεμελίων, βρέθηκε μαρμάρινη κεφαλή βοδιού, την οποία οι κτίστες κατέστρεψαν ρίχνοντάς τη στο καμίνι του τιτάνου. Από εκεί και ύστερα δεν σταμάτησαν να καταστρέφονται τα βόδια των Ρωμαίων.

φ.151β. Χωρίς τίτλο

Επεξήγηση:

Νίκη του Νικηφόρου Φωκά στην Κιλικία. Πολιορκία της Μοψουεστίας. Αριστερά βλέπουμε το βασιλικό, τα αντίσκηνά τους και τους στρατιώτες να επιτίθενται, κάνοντας χρήση της πολιορκητικής μηχανής.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 268-269, στ. 5-9)

Ο Νικηφόρος Φωκάς βαδίζει και πάλι εναντίον της Κιλικίας. Χωρίζει τα στρατεύματά του σε δύο μέρη. Οι μισοί να πολιορκούν την Ταρό με στρατηγό τον αδελφό του Λέοντα και ο ίδιος να βαδίζει κατά της Μοψουεστίας. Την οποία πολιορκήσε, και από έλλειψη τροφίμων εκείνοι παραδόθηκαν και έτσι ο Νικηφόρος έγινε κύριος της μισής πόλης.

Στη μικρογραφία αυτή παίρνουμε μια ιδέα της πετροβόλου πολιορκητικής μηχανής.

φ.159β. Ο Πατριάρχης Πολύευκτος στέφον εν τη Αγία Σοφία Ιωάννην τον Τζιμισκήν.

Η μικρογραφία αυτή παρατίθεται για να δούμε το ποίημα που είναι γραμμένο στο περιθώριο της σελίδας. Είναι ανώνυμο, γραμμένο για τον Ιωάννη Α' Τζιμισκή και βρίσκεται ακριβώς δίπλα στη μικρογραφία που απεικονίζει τη στέψη του στην Αγία Σοφία από τον Πατριάρχη Πολύευκτο.

φ.172^vα. Αριστερά: Το άρμα και αι των βασιλέων στολαί και επάνω η εικών της Θεοτόκου.

Δεξιά: Ο βασιλεύς Ιωάννης ο Τζιμιοκής ερχόμενος προς την πόλιν

Επεξήγηση

Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Τζιμιοκής (969-976), επιστρέφει θριαμβευτικά στην Κωνσταντινούπολη, μετά την νίκη των Βυζαντινών επί των Ρώσων (971).

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn, σελ. 310, στ. 54-62)

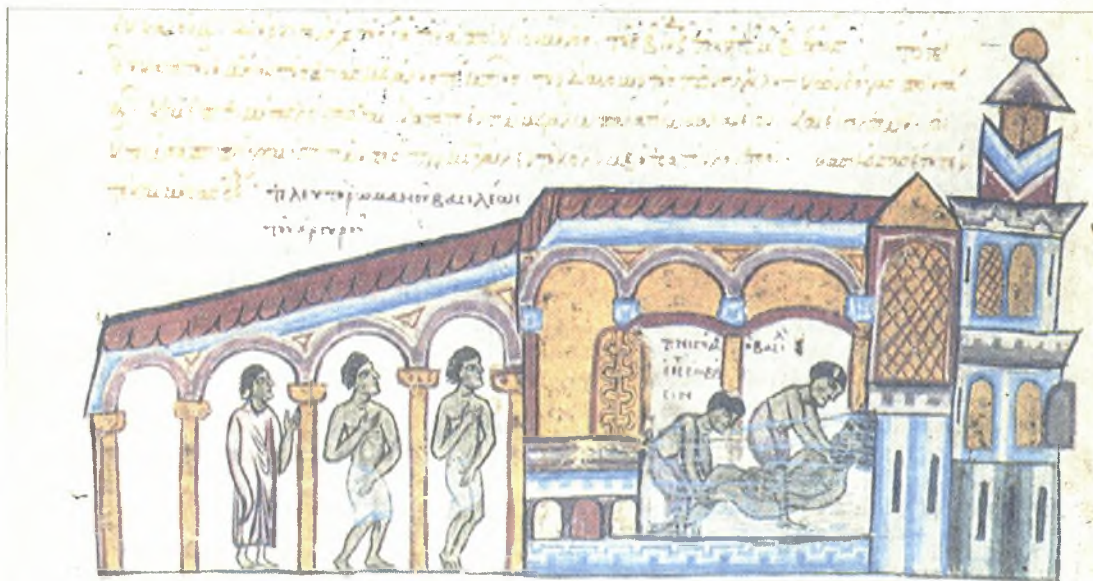
Τον υποδέχεται ο αρχιερέας της πόλης μαζί με τη σύνοδο και όλους τους ακόλουθους με παιάνες και με στεφάνους. Έχουν ετοιμάσει λευκό τέθριππο και θέλουν να πανηγυρίσουν για τον θρίαμβο του βασιλέα. Ο δε Τζιμιοκής, με μετριοπάθεια και χωρίς να επιδεικνύεται ιδιαίτερα, δέχεται τους στεφάνους που του προσφέρουν και εκπληρώνει το θρίαμβο πάνω σε λευκό άλογο. Πάνω στο τέθριππο έχουν τοποθετηθεί οι βουλγαρικές βασιλικές στολές και πάνω από αυτές η εικόνα της Παναγίας ως πολιούχου, η οποία με διαταγή του Τζιμιοκή προπορεύεται της πομπής

Άξιο προσοχής στη μικρογραφία αυτή το γεγονός ότι του αυτοκράτορα προηγείται το άρμα που μεταφέρει την εικόνα της Παναγίας, προστάτιδας των βυζαντινών σε όλες τις δύσκολες ώρες, που ενδυναμώνει την αυτοπεποίθησή τους, που προβάλλει στη συνείδηση όλων σαν δύναμη σπουδαία, που μάχεται πάντα στο πλευρό τους. Ιδεολογία βέβαια που ασπάζεται και ο ηγεμόνας. Ο Χριστιανικός παράγοντας διακρίνεται ολοκάθαρα στις αντιλήψεις που επικρατούν για τον Βυζαντινό αυτοκράτορα. Σύμφωνα με αυτές ο αυτοκράτορας είναι η εικόνα του Θεού, ο διαλεγμένος του Θεού και μάλιστα πριν από τη γέννησή του. Αφού τον αυτοκράτορα τον θέλησε ο Θεός, μόνο με τη θεία χάρη είναι σε θέση να άσκει το λειτούργημά του. Είναι δάσκαλος προς θεογνωσία και κυβερνά στη γη κατά μίμηση του Θεού και παίρνοντας δύναμη στην άσκηση των καθηκόντων του απ' το ίδιο το γεγονός της θείας μίμησης. Μπροστά και πάνω από τον αυτοκράτορα υπάρχει μόνον ο Θεός και οδηγός του αυτοκράτορα είναι πάντα η Πανάγια!

φ.173^α. Οι Πατζινάκai, λαβόντες τον Σφενδοσθλάβον και τους μετ' αυτόν, αποκτένουσι

Άλλη μία μικρογραφία στην κεφαλή της σελίδας της οποίας βλέπουμε ένα από τα σημειώματα που είναι γραμμένα στα περιθώρια του έργου.

φ.206να. Αριστερά: Τελευταίη Ρωμανού βασιλέως του Αργυρού
 Δεξιά: Πνιγόμενος ο βασιλεύς εις την έμβασιν

Επεξήγηση:

Κι εδώ παρατηρούνται δύο σκηνές. Στην αριστερή, ο Ρωμανός να προχωρά προς τα ιδιαίτερα διαμερίσματα όπου θα κάνει το λουτρό του, με συνοδεία δύο ακόμη ανδρών. Από τα δεξιά, βλέπουμε τους δύο άνδρες να διαπράττουν τη δολοφονία. Ο ένας να πιέζει το κεφάλι του αυτοκράτορα μέσα στο νερό και ο άλλος να πιέζει το υπόλοιπο κορμί του.

Κείμενο Σκυλίτζη (Thurn σελ. 390, στ. 92-94)

Επειδή θέλησε να κάνει μπάνιο, πήγε στο μεγάλο λουτρό του παλατιού, και μόλις μπήκε μέσα, πνίγεται ελεεινά από τους έμπιστους του Μιχαήλ μέσα στη μπανιέρα.

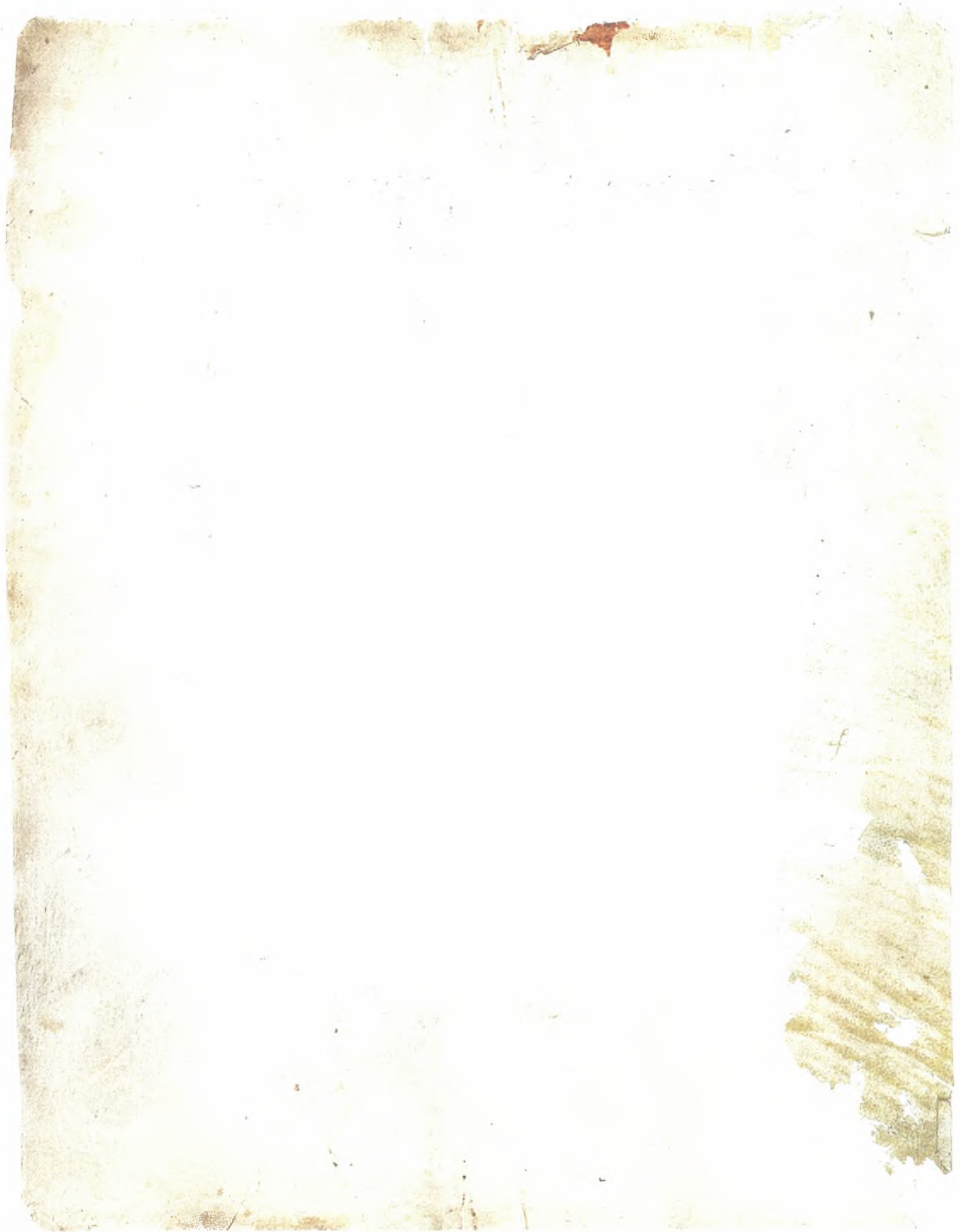
Εδώ ο Σκυλίτζης αναφέρεται στο γεγονός ότι οι Βυζαντινοί δεν δισταζαν να φτάσουν ακόμη και στα άκρα, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις επιδιώξεις τους. Οι δολοφονίες και οι ακρότητες ήταν πράξεις συνηθισμένες, ακόμη και μέσα στο παλάτι και κυρίως εκεί που παιζόταν η δύναμη, η διάκριση, τα συμφέροντα, η εξουσία.

Βιβλιογραφία

- ✓ *Ιωάννου Σκυλίτζη Σύνοψις Ιστοριών, Κώδικας vitr. 26-2 της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Μαδρίτης (Πανομοιότυπη Έκδοση), Επισημονική Επιμέλεια Αγαμέμνων Τσέλικας, Εκδ. Μίλητος, Αθήνα, 2000.*
- ✓ *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Editio Princeps, Recensuit Ioannes Thurn, Apud Walter de Gruyter et Socios Berolini et Novi Eboraci MCMLXXIII*
- ✓ *Carl Crumbacher, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, Τόμος Α', Αθήνα, 1974*
- ✓ *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η Λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, Τόμος Β', Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1992*
- ✓ *The Oxford Dictionary of Byzantium, Al. P. Kazhdan, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, page 1914.*
- ✓ *Σειρά Εικόνες από το Βυζάντιο-Το Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη, Τεύχος ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εκδ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Αθήνα, 28-10-01.*
- ✓ *Andre Grabar-M. Manoussacas, L' Illustration du manuscrit de Skylitzes de la Bibliotheque Nationale de Madrid, Venise, 1979.*
- ✓ *Θεόδωρος Κ. Κορρές, "Υγρόν πυρ", Ένα όπλο της Βυζαντινής ναυτικής τακτικής, Β' έκδοση, Εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1989.*

Στατιστικά στοιχεία

<i>Σελίδες</i>	<i>137</i>
<i>Λέξεις</i>	<i>31.877</i>
<i>Χαρακτήρες χωρίς κενά</i>	<i>177.839</i>
<i>Χαρακτήρες με κενά</i>	<i>210.270</i>
<i>Παράγραφοι</i>	<i>867</i>
<i>Γραμμές</i>	<i>5.128</i>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000102114

